86.836/2/3-4.
86.836/3
OSZK

P. O. Library
904. 954.
RE 184

E. R.
352
(1. M.)

A

JÖVŐ SZÁZAD REGÉNYE.

IRTA

JÓKAI MÓR.

MÁSODIK RÉSZ:

AZ ÖRÖK BÉKE.

HARMADIK KÖTET.

Ju Fv II 3-4.

BUDAPEST,

AZ ATHENAEUM TULAJDONA.

1874.

A [redacted] kötet ára 3 frt.

négy

A

JÖVŐ SZÁZAD REGÉNYE.

IRTA

JÓKAI MÓR.

MÁSODIK RÉSZ.

AZ ÖRÖK BÉKE.

HARMADIK KÖTET.

M. NEMZETI MÚZEUM KÖNYV-TÁRA

BUDAPEST.

KIADJA AZ ATHENAEUM

1873.

R 2

86836/2/3

Koll. 1.

Budapest, 1874. Nyomatott az „Athenaeum“ könyvnyomdájában.

A szép lótusz virágok.

E naptól fogva megszünt »Sàsza asszony« lenni.

Lett belőle »Alexandra czárnő.«

Amaz emlékezetes országgyülési nap egész éjszakáján folyt a harcz Szentpétervár minden utczáján, minden terein s a befagyott Newa jegén.

A hű hadsereg éjfélben fáklyafény mellett kiáltá ki az állam eddigi főnöknőjét czárnőnek a Szent-Péter és Pál vár esplanadeján, s onnan indult ki az ellenállás rendszeres leküzdésére, mely már akkor utczai harczból valódi ütközetté fejlődött ki.

A »Pokol« nem adja meg magát oly könnyen! Ha urnője elárulta valamennyi ördögét, az ördögök is megmutatták neki, hogy ők is megcsalták őt. Az urnőnek tudomása volt az ő gyülhelyeikről, titkos fegyvertáraikról; de az mind hamis adat volt; az

ördög urak és asszonyságok ravaszok! A hű katonák ugy jártak, hogy a hol ellenfeleiket biztosan meglepni vélték, ott üres falakat találtak, s a hol maguk akarták megvetni a lábukat, ott tüzaknák lobbantak fel alattuk.

Az is megtörtént, hogy a hü ezredek némelyike zászlóstul, trombitástul átment a lázadókhoz. A paraszt ördögök is tudnak hamisan esküdni; nem csak az uralkodóik.

A harcz másnap már óriási mérveket öltött.

Az első meglepetésben nagy veszedelmére volt a Pokolnak, hogy — tél van. Az utczakövezet nem volt feltéphető torlasznak. Hanem azután, hogy magukhoz tértek, észrevették előnyeiket. A Néván jég van. Kivonultak a befagyott folyam hátára s ott emeltek torlaszokat jégből: jégbástyákat, jégredánokat raktak daemoni gyorsasággal, s azokból ágyuztak támadóikra.

A nagy világvárosnak két milliót meghaladó lakosa volt, s kiterjedése három akkora, mint Bécsnek. A két Newa négy folyamán kivül még tizennégy folyamág szeli a várost keresztül-kasul, megannyi szigetekre osztva azt szét. S e sziget-részek utczái és lakosai oly különbözők. Az egyik a fény, gaz-

dagság, jóllét városrésze, a másik a nyomor, piszok, elégedetlenség gunyhótábora.

A fellángoló polgárharcz szintere e különböző városnegyedek szerint változik. Ha egy helyen elfojtották, kitör a másikon. Mig egy helyütt az államcsiny seregei győznek, az alatt a másik városrészben a Pokol legioi ujjongnak diadalt s vonulnak terv szerint előre. Rettenetes sakkjáték, melynek hatvannégy koczkáját vér s korom festi. Az ágyuzás, a puskatüz sem éjjel sem nappal egy perczig el nem pihen, egy-egy robbanás jelenti néha, hogy valamit fölvettettek: tán egy kőhidat, vagy egy aláaknázott védművet, mely tele volt emberekkel; kinek az embereivel? Nem tudni. Sürü köd fekszik a rémséges csatatéren. S e ködöt csak lángszinűre festi, de szét nem oszlatja az égő városnegyedek lángja. Mindenki arra gondol csak, hogy gyujtogasson; oltásra senki. Az első éjjel a czárnő maga gyujtatta fel a vár közelében levő »pétervári« sziget negyedét s a »patikárus« sziget gyönyörü füvészkertjét, hogy ez oldalról meg ne támadhassák; erre aztán másnap viszonzásul a Pokolbeliek felgyujtották a Litejnája negyedet, s minthogy annak az utczaburkolata is kátránynyal degesztett

fakoczkákból áll; egy bevehetlen égő torlaszt állitottak vele maguk és ellenfeleik közé.

A folytonos vésztüz miatt a léggömböknek a czárnő nem vehette semmi hasznát: azokban meggyulladt a gáz, ha a harcz szintere fölé értek.

De bámulni való volt a rettenetes napokban e csodanő erélye. Szüntelen ébren volt; rendelkezett, parancsokat osztott; a balhireket fogadta hideg vérrel; a hol vezérei elvesztettek egy tért, összeült velük, más tervet alkotni a visszafoglalásra. A harczba indulókat buzditotta lángszavakkal; a harczból megfutókat irgalom nélkül megtizedelteté. Nem rettegett magát minden órában kitenni az orgyilkosok golyóinak, s a feje fölött elpattogó granátdaraboknak; vesztes vezéreket elcsapott, bottal megvert, s helyükbe másokat rakott. S mikor néha erőfogyottan, kifáradva, állomittasan betántorgott abba a terembe, a hol Severus lakott: odaroskadt annak a lábaihoz, s fejét annak térdeire nyugtatva, rebegé: »őrködjél fölöttem« s azzal elaludt. De álma nem tartott egy óráig soha. A legelső ágyuszóra felriadt s rohant ismét a vár bástyáira.

Legnagyobb bajuk volt hadvezéreinek a Néwa ágain felállitott jégváracsokkal. Azok

bevehetlenek voltak. Három oldalukon a kivágott jég egyuttal árkot képezett, melynek uj jege az ostromlók alatt mindig beszakadt.

Már tiz napja, hogy tart az áldz utczai harcz; várak csatájának lehetne azt nevezni, s a jégvárakat még mindig nem birják bevenni.

Ekkor a Pokol főnöknéjének egy hivatásához méltó ötlete támadt. Az admiralitási III-ik városnegyedben voltak az amerikai társulatok nagy petroleum raktárai, azokban több millió pudra menő kőolaj hordókban felhalmozva. E gyuanyagot ezernyi meg ezernyi tonna számra önteté ki Alexandra a befagyott Newa jegére s mikor az végig terjedt a két nagy Newaágon egy felől a Golidai szigetig, másfelől a faggyú Magazinig, akkor üszköt dobatott bele. Egy pillanat alatt, siketitő pukkanással lobbant lángra az egész kőolaj folyam, s a pokolbeli tüzlángban recsegve, ropogva, volcánsüstörgéssel szakodozott szét a folyam jégburkolata; zajló árjával lassankint magával ragadva a jégvára-csokat, melyeknek fényes bástyáin a bennsülő »ördögök« százai orditottak; odaszorulva a jégszigetekre a tüzfolyam közé.

Ez rettenetes megtorlás volt. Az égő folyamtól felszakgatott Newa sodorta magával

alá a jégvárakat a finn öböl felé. A finn öböl azonban szintén be volt fagyva s ott feküdtek egész Kronstadtig az állam hadihajói. A melyik vasból volt, az jól járt. De a fából épült három árboczosak, a mint a rájuk hajtott kőolajár utolérte, egymás után borultak lángba s a Szentpéter és Pál tornyaiból lehetett látni, hogy repül egyik koloszsz a másik után a levegőbe!

S e vad diadallal még nem volt eldöntve a harcz.

A Szentpéterpál erődön felül is van még világ s fölfelé a petroleum nem folyik!

A Pokol harczosainak háromnegyede a szentpéterpál erődön felül levő városnegyedekben harczolt. A szörnyü pusztitás, mely társaikat érte, uj erőt adott a dühnek, melylyel eddig harczoltak; a Mars mezőn nyilt ütközetben támadták meg Alexandra ezredeit s azokat, egész a késharczig küzdve, kiverték állásaikból, s innen berontottak a belváros legpompásabb negyedébe, melyet »paloták városának« nevez a néphizelgés. Igazán paloták városa, minőt csak orosz czárok és czárnők épittethettek, népveritékből, kegyenczek számára.

És a Péterpál várad templomtornyaiból lehetett látni, hogy gyuladnak ki egy-

más után a fénylakok, miket még a Romanow czárok elüzetésekori lázadás megkimélt, csak kincseikből rabolt ki; a mostani aztán hamuvá és rommá dönt össze, legelébb a Michailow palota, hol Pál czár szomoru véget ére; utána az Anitskow-palota, hajdan Erzsébet czárnő gyöngédségének márvány tanujele Razumovszky iránt, majd a Glawnica Schtab, a táborkar palotája, egyszerre a tauriai kastélylyal, melyet II. Katalin épitetett Potemkin herczegnek: utoljára maga a világcsudának épült Szimnicz Dworé, a czári téli palota; hirhedett eremitage-ával együtt, egy remekmüvek muzeuma.

Mind egyszerre égnek; a Pokol gyujtogatja fel.

És az uj czárnőnek azt látni kell a Péterpál tornyaiból! És nem akadályozhatni meg.

A Pokol felülkerül!

Az uj czárnő mind e balsorsban nem vesztette el a fejét.

Ez őrületes harcz volt: az ördögök harcza saját királynéjuk ellen. — Az ördögök nem akarnak türni királynét. — A pokol respublica akar lenni.

Mikor már a téli palotát is elfoglalták, akkor Alexandra czárnő elhagyta a Szent-

péterpál erődöt; de nem azért, hogy fusson, hanem, hogy szemközt menjen megtámadóira.

Most az admiralitás palotájára került a sor. E nagy tömör négyszögü épület a Newa partján egy tágas tér felett uralg; minden fala gránit. Negyven ölnyi magas tornyának keleties csucskupolája a gazdag aranyozástól ragyog, de még jobban ragyog a paloták vésztüzeitől.

Ide ebbe a palotába vonult Alexandra czárnő összegyüjtött hadaival, kiket a Pokol seregei mindenünnen visszaszoritottak már.

Az admiralitás ópalotáját az ujjal egy földalatti folyosó köti össze. Itt vannak összpontositva a birodalom fegyvertára, ágyuöntődéje, fedett hajómühelyei, a hajdani világharczokból elfoglalt troféumok, a török és persa ágyuk, a legujabb kor szörnyetegeig.

E várerősségü épület két szegletének két hosszu egyenes sugárut irányul, széles, tágas utczák: egyik a Newszki prospect, a másik a Woszneszenszkoi prospect.

Ha az arsenálból a partvédő leviathanokat, a szörnyeteg aczélágyukat a két szögleten felállitják, azokkal, a milyen hosszu a két sugárut olyan hosszan tisztára pusztára seperhetik az utat.

De hátha még sem?

Hátha a Pokol sem marad hátra az emberi találmányok mögött?

Micsoda fekete tömegek mozdulnak előre e két hosszu sugáruton a tengernagyi palota felé?

A nihilisták kivontatták a folyamjáró vas monitorokat a partra, azoknak lapos fenekei alá vashengereken nyugvó tológépeket alkalmaztak. Szárazföldi támadó sánczot csináltak a vashajóból s most azokat tolják előre a hosszu sugáruton végig. S a mozgó érztorlasz, mely keresztben állva elfoglalja széltében az utczát, forgó tornyaiból visszafelelget a partütegek üdvözleteinek: száz fontost száz fontosért! Mig mögötte, a vaspánczéltól védve nyomul előre az ostromló sereg, s tolja maga előtt a mozgó érczkoloszszt. Mikor néha egy-egy robbanó teke megüti a monitor oldalát, belefurja magát pánczéljába s szétpukkan bordái között, olyankor négyöt ölnyire visszahömpölyödik a monitor, maga alá gázolva érczhengereivel, a kik előre tolták. Aztán fennakad a hullatömegben, s jönnek uj csoportok, kik ismét előbbre taszitják. Ezek a szörnyek be fogják törni az admiralpnlota falait!

Senki sem imádkozik ebben a harczban!

Nem kéri az Isten segitségét senki.

Az admiralpalotával szemben álló Isák templom harangjai rég pénznek vannak kiverve: sok volt bennük az ezüst. A toronyba ágyuk vannak felvontatva, azok harangoznak most.

Alexandra czárnő az admiral palota tornyában állva, intézi az ellenállás harczát: onnan nézi az ostrom folyamát: látja mint közelitenek lökésenkint az ostromló tengeri szörnyek a hosszu utczákon, látja, hogy verik vissza kirohanó ezredeit a támadók; kik egyszerre ellepik a monitorok födélzetét s onnan tüzelnek fegyvereikből, és hajigálnak robbanó granátokat.

Az admiral palotától nyugatnak áll nagy Péter czár lovag szobra érczből öntve, azon a tiz ezer mázsás sziklán, melyet a kareliai mocsárból hoztak ide, másfél mérföldnyi messzeségből. Az első forradalom nem döntötte le ezt a szobrot, nem juttatta a Vendome oszlop sorsára; a czár most is ott ül ágaskodó érczlován, s patkói alá gázolja az óriáskigyót; — csak épen hogy feje nincsen. A fejét lefürészelték, s oda tették a lova lábaihoz, s most ott áll a fő nélküli czár, kezével parancsolólag mutatva a Newa felé. De ki érti meg, mit parancsol? hiszen nincsen feje!

Az ostromló Pokolnak már sikerülta

téli palota udvarán állitani fel ütegeket s azokból ágyuzni az admirál palotára. Az ágyutekéktől már a nagy torony reng, s onnan menekül mindenki rémülten.

Csak ketten állják meg helyüket: a czárnő és Severus.

A torony körülfutó folyosóján ott áll készen az aerodromon: az utolsó mentő eszköz.

Alexandra merev tekintettel néz a lángoló paloták tüzébe s nem ügyel a repkedő bombák süvöltésére; nem az áldz harczi zajra oda alant. Azután ismét a torony tulsó oldalára siet át, honnan a Newára látni. . . . . A Nagy Newa a vár fölötti részén egész tömör jégburkolatában áll. A Pokolnak az az ötlete jött, hogy a czárnő vörös testőr ezredét, melyet az utolsó emberig leöltek, idehordja s e jéglapon a skarlát egyenruhás hullákból óriási betüket rakjon össze, miknek összesége e szavakat alkotja: »halál az árulóra«. A czárnő nézi, hogy rakják ki egyenkint a fehér jéglapon a vörös betüket — hullákból. . . . .

Egyszer oda fordul Severushoz s igy szól:

»Mi lenne szebb? Bevárni, mig a palotát megostromolják, s akkor velünk együtt, s ellenfeleinkkel légbe röpiteni azt? vagy beleülni a repülő gépbe s vele együtt elrepülni

innen és eltünni a világban, hogy soha hirünket se hallja senki?

Severus a torony karzatán kihajolva, nézett távcsővével nyugat felé.

E megszólitásra visszafordult s nyugodt hangon igy szólt:

— Egyiket sem teszszük fölség. Nézzen ön oda. Látja azt a fénytengert ott nyugoton. Ez az égő petroleum ár, melyet a Néva levitt magával a finn öbölbe s ott most is ég az; s égni fog még napokig. Már hat óra óta észlelem e fényözönt, s ugy látom hogy az egyre sebesebben közelit erre felénk. A Néwa visszafelé folyik. Egyre erősbödő északnyugoti szél támad. Segitségünkre jön a tenger!

A czárnő hevesen kapta ki Severus kezéből a távcsövet s oda nézett a közeledő lángfolyamra.

Nehány percz mulva aztán, mint egy őrült rohant a torony nyilt folyósójára s kihajolva annak mellvédén, rikácsoló hangon orditá alá:

»Fiaim! Ne féljetek! A tenger van velünk!«

Szavait elkapta a vihar, elnyelte a lárma, elfojtá az ágyudörgés. Nem tudott kiáltani már; ha Severus meg nem kapja váll

szalagjánál fogva, alárohan fejtetőre a toronyból.

De ime, egyszerre elcsendesül a harcz i lárma, mintha ketté vágták volna: helyette zürzavaros vészriadal támad, egészen más hangok, mint a küzdelem vihara: az utczák rögtön tisztulni kezdenek; az ostromlók futnak. Ki üzi őket?

Ah, a tenger, a tenger!

Az északnyugoti vihar korbácsolta jeges tengerár nyomul előre már s áttörve a Galenga szigetnél a védgátakat, a Manka folyó mentében megkerüli az ostromló seregeket s mig azok a paloták romjai közül ágyuzzák a tengernagyi palotát, hátulról rohan be a woszneszenszkoi prospect sikátoraiból.

Tiz percz mulva ölnyi magas viz alatt állt az egész csatatér; a tenger felől rohanó árviz a téli palota lépcsőjéig tolta jégtorlaszait s elárasztá egy óra alatt Pétervár nyolcztized részét.

S nem volt elég az egyik vész: annak ellentéte is együtt jött vele; az égő petroleum ár; a moslékos zuhatagnak fénye is volt; tüz és viz omlott alá egyszerre, egymással áldáz szövetséget kötve; az áradat hordá hátán a kanóczot s a hol elönté az utczát, egyuttal felgyujtá a faházakat. Egész városnegye-

dek usztak és égtek. És az emberek százezrei usztak és égtek. S az a daemon ott a torony magas ablakában tapsolt két kezével ez apocalypticus romlás rémei közepett.

És a férfi, a ki őt ekkor látta, megtanulta őt bámulni és imádni.

Szentpétervárnak ez a pokolbeli átka, a kiöntő tengeráradat, ezuttal nagyon rosz szolgálatokat tett a Pokolnak. A tengerviz hét lábnyi magasságban állt a védgátak fölött; s minden utczát átváltoztatott lagunákká.

Ekkor következett azután a czárnő hadainak viszontorlása.

Az admiral palota roppant hajómühelyeiből előhozták a vas ágyunaszádokat s azokra szállva indultak meg a folyammá lett sugárutakon az ellenfél letiprására. A Pokol seregei el voltak szigetelve az áradat által; a fából épült házak tömkelegéből, a város népkertjeiből kiüzték őket a lángok, a téglaépületekből az áradattól düledező falak. Összeszorultak egy-egy tömör épitményü közpalotába; csoportonkint, mint egy folt darázs, átázott töltényekkel, kenyér nélkül, viz nélkül. (A tengerviz nem szomjrul való.) A külön szakadt csapatok egymással nem közlekedhettek, egymásnak nem segithettek: nem voltak vashajóik, mik az égő özönviz szinén

járni tudjanak. A czárnő vas naszádai pedig uralkodtak a lángoló lagunák vizei fölött is. Egyenkint vették ostrom alá az ellenfeleiktől megszállt épületeket. Azoknak nem maradt más választásuk, mint vagy eltemettetni élve, vagy megadni magukat annak, a ki előbb megöl s azután temettet el.

A nagyobb rész az elsőt választá. Magára hagyta döntetni a védett falakat. Csupán azok a tömegek adták meg magukat, melyek egy-egy szárazon maradt szigetre szorultak össze, a hol nem védte őket semmi fal, semmi erdő. Azokat a katonák lefegyverezték s háttal egymáshoz kötözve hármasával, ott hagyták őket őrizet alatt.

Egy rész a templomokba menekült. Nem! Nem imádkozni. Egy szó sem igaz abból, hogy az ördög halála óráján baráttá lesz. Azért menekültek a templomokba, hogy azoknak a tetőzetét, gerendáit, a kripták kő koporsóit s a halottak koponyáit az ostromlók fejére hajigálják. Hanem a templom rosz hely volt rájuk nézve. A kripták megteltek az égő petroleummal, s az légberöpité a boltozatokat a védőkkel együtt.

Három napig tartott az áradat; akkor visszatért a tenger a maga kagylóihoz.

A tengerfenék, mely utána maradt, az

utcza, a piacz fedve volt hullákkal, üszkökkel, romokkal; egyes tócsákban még akkor is égett a petroleum. A köd a város felett most már fekete volt a füsttől; és nehéz a büztől.

Hanem a lázadás le volt verve, a társadalmi rend helyreállitva, s Alexandra czárnő bizton táviratozhatá Europa minden udvarához:

»L'ordre regne a St. Petersbourg!«

Mikor fővezére Schertsinszkoi jött hozzá jelenteni, hogy az utolsó rebellis csapat is megadta magát kényre kegyre: akkor Alexandra czárnő felállittatá a Nagy Péter czár terén tizennyolcz ezred zenekarát s rázenditteté velük az ősi orosz néphymnuszt, az igazi régi néphymnuszt; az ünnepelt nagy költő Szulykovszky szerzeményét s a négyszögbe felállitott sorgyalogság énekelte hozzá: a »Bozse czarinja chrani«-t.

»Bozse?« — »Isten?« — Hát már van Isten?

A »Nihil« a »semmi« megszünik ott, a hol kezdődik a »valami« és a czári korona már valami.

S azon a ponton, a hol a semmi megszünik, s a valami kezdődik, a rablóvezérből rendőrfőnök lesz, a communistából uzsorás,

a vándorczigányból bankdirector, a szabadkőmüvesből praelatus, a népszónokból miniszter — s a vörös respublica elnökéből császár.

Három hónap mulva tavasz lesz; három hónap alatt el lesznek takaritva az utczákról a pusztitás emlékei, a paloták befedelezve, a leégett házak ujra fölépitve: a hiányzó százezer ember helyett jön kétszázezer: a templomokba visszarakják az oltárokat, a tornyokba a harangokat. A főpapok is előkerülnek, s a füvel és lombokkal hintett utczákon végig fog vonulni a koronázási menet a czári palotától az Izsák templomig három sor posztóval bevont padozaton, s a nép ujjongása fogja hirdetni minden háztetőrül, hogy Oroszországnak ismét czárnéja van!

S az európai diplomatia gratulálni fog hozzá s őszinte örömmel üdvözlendi azt a nagy szellemet, a ki a társadalmi rendet megmenté Európában.

Mikor a katonaság a néphymnuszt énekelte; Alexandra czárnő a palota erkélyén állt; tábornokai tiszteletteljes távolban, Severus bizalmas közelben.

Az uj czárnő tekintete Nagy Péter czár érczalakjától volt leigézve: oda bámult elválhatlanul.

A fejevesztett nagy ember keze most is parancsolóan volt előre nyujtva.

»A czár szobrának nincsen feje.« Suttogá Alexandra czárnő Severushoz.

»Pedig megérdemelné e szép szobor, hogy levágott fejét visszahelyezzék.«

Alexandra gyülöletbe vegyült dölyffel mondá:

»Azt nem! Az jó helyen van ott — a földön: oda más fej jön. Azé, a ki e nagy müvet véghez vitte. . . .

Severus meghajtá magát.

»A czárnőé.«

»Nem az enyim. Hisz férfi szobor az. E fő a te képmásod lesz. . . . . Ez a te müved volt.«

Severus e szavaknál a vért érzé agyának tódulni; megrettent: mintha igazi élő fejét kellene kölcsön adni Nagy Péter czárnak; s aztán, ha jól meggondolta a dolgot, a czárnőnek igaza volt. Ő inditotta meg azt a müvet, mikor alkudozásai által felébreszté a nő uralkodásvágyát, talán szerelmét is, s ő fejezte azt be, midőn közlé vele észrevételét a felfelé folyó Newa árjáról. E szó nélkül Alexandra czárnő nagy palotája romjai közé volna most temetve, vagy elrepült volna szégyenletesen,

megbukottan, eltemetkezve az ember-zajos nagy világba.

Severus kezdett mámorosodni a dicsőségtől, melybe akarata, hajlamai ellenére jutott s melytől most már nem menekülhetett.

A nagy mü azonban még nem volt egészen befejezve.

A Pokolnak sok földalatti utja van, s azt jól tudhatta Alexandra czárnő, hogy ha csak irmagját meghagyja is annak a szövevénynek, mely elődjei trónját porba rántá, az ujra kinő a földből s őt is lerántja onnan. Gyökerestül kell kitépni a megsértett ellenséget. Nem békül az ki soha. Kivált ha az ellenség elébb jó barát volt. . . .

Alexandra czárnő, mint a nihilisták egykori főnöknője, legjobban ismerte azoknak búvhelyeit, a kerületeket, a városokat, a mikben leginkább otthon voltak. Értesülve volt székhelyeikről, fiókpáholyaikról, jelszavaikról; nyomukra talált a társadalom mélységeiben és magaslatain és nem ismert kiméletet.

Három hónap alatt husz ezer tagja a Pokol páholynak volt bebörtönözve.

Az üldözéshez maga a nép nyujtott segédkezet. Ez természetes. A kiirtott aristocraták vagyonát elragadozták a nihilista fő-

nökök, s most már ők voltak az »urak.« Ur mindig volt valaki s lesz valaki, s a »pálinka s rongy« azt mindig üldözi, akár herczegi korona van a fején, akár phrygiai sipka, akár hübéri ajándékba kapta a vagyonát császáraitól, akár szerezte észszel, fáradsággal, akár kapta osztályba a nagy forradalmi ragadozásnál. Ur csak ur! Most a »Nihil« az ur, most az ő nyakára megy a kötél. A »Nihilnek« comparativusa is akadt: Nihil vagy Te, a kinek semmi »ur« sem kell; — »Nihilior« is van, a kinek »Te« sem kellesz.

S mind ezek felett tökéletes volt a diadala a katonai pártnak, a midőn a katonai uralom jutott teljes érvényre. Alexandra czárnő visszaállitá a szurony alkotmányát. Ez is népszerü rendszer. Két millió katonának tetszik. A zászlók, a vállrózsák, a kardbojtok alkotmánya. A hadi törvényszékek, a káplárbot, a kancsuka, a nehéz vas, az ólom és lőpor alkotmánya. Az ilyen alkotmány erős! Vasból van. Csak meg ne egye a rozsda. Hogy meg ne egye a rozsda, mindig fényesiteni kell — »dicsőséggel.«

»Dicsőség!« ez volt Alexandra álma.

Hanem ez álomnak egy ember, egy találmány állt utjában: az Otthon állam elnöke és harcztiltó gépei.

Ha ez nem volna.....

. . . . . .

A szép május hónap is eljött. Szentpétervár körül ekkor nyilnak a legelső ibolyák, miket nálunk márcziusi ibolyáknak neveznek.

Alexandra czárnő május első napját a Pawlofszky kastélyban tölté.

Severus is vele volt.

A néger még mindig nem volt áruló.

A tündéri büvhatalmu asszony keresztülvitte őt a szerelem minden kinjain és gyönyörén; de titkát még nem vehette ki belőle.

Megmutatta magát előtte a czárnői pompa kábitó fényében s az istennői szépség szobor mintájában; hizelgésével, odaadásával elmámoritá; a féltékenység felszitásával dühöngővé tette; rögtöni elhidegülése szeszélyével kinpadra feszité; — de a néger sem a rózsaágyon, sem a kinpadon nem vallott. Mikor már kilenczvenkilencz századrésze egész lényének őrült szerelmes volt; a századik rész még megmaradt hideg számitónak.

És »Sasza asszony« ezt a századik részt is ismerte jól. Ezt a megforditott Achilles sarkat. S a mit »Sasza asszony« meg nem tu-

dott hóditani, azt megkisérté »Alexandra czárnő.«

Ez a századrész józan ész azt kérdezé: »De meddig maradsz te czárnőnek?«

A férfi dicsvágya fel volt már ingerelve: társa lehetni a világ legnagyobb biralmán uralkodó nőnek; saját fejét látni érczbeöntve Nagy Péter czár lovagszobrának vállain! A kincsszomj is beszélt: »a mit most az Otthon állam magának gyüjt, az mind a tiéd lehetne akkor,« ha az a századrésznyi hideg ész azt nem kérdené: »de meddig?«

A Pawlofszky kastély félkör alaku oszlopzatos peristyllel pompázó épület.

Előtte van egy nagy kerek tó, fenyőkkel, borókabozóttal körülszegélyezve. Tiz lépcső vezet le a tó felszinéig. A lépcsők fehér márványból vannak s köröskörül futnak. Olyan e tó a kastély homlokzatáról nézve, mint egy óriási aczéltükör fehér zománcz-keretben.

A kék alapon uszó hattyupárok vonnak hosszu ezüst vonalakat.

Egy dusan aranyozott gondola sikamlik tova sirály könnyüséggel a hattyuk között; az evezők pihennek, csak a bibor selyem vitorla, a szellőtől dagasztva, viszi előre

a karcsu járművet. E gondolában ülnek Alexandra és Severus.

»Gyönyörü tó! mond a néger; szebbet csak egyet láttam; az egyptomi szultán (!) várkertjében.«

»Mi szebb rajta? szólt az asszony, a férfi vállára dülve. Kedvedért előteremtem.«

»Ah fölség, ahoz minden hatalmad sem elég; a kairói tó szépsége abból áll, hogy körüskörül ellepik a tó felszinét a lótusz virágok: ezerei a piros vizi rózsáknak himbálják kelyheiket a rengő hullám tetején; nagy széles leveleik is sötét pirosak; egy uj válfaja ez az indiai nelumbonak. Azután a tó sekélyén egész csoporttal állnak a flamingók, karmazsin piros tollazataikkal. S mikor az egyptomi alkonyég bibor vörösre festi azt a tavat, ugy tetszik, mintha egy tündérvilági tó állna előttünk, melynek hulláma, virágai, madarai mind skarlattal, karminnal vannak ittasitva. — Te fölséges asszonyom se a piros lótusz virágokat, se a karmazsin flamingókat, se Egyptom bibor egét ide nem hozhatod.«

Alexandra vérig harapta az ajkát és nem szólt semmit; de jobb keze, melynek ujjai vas erőszakkal szoriták össze Severus kezét, egy rettenetes fogadást látszott tenni, a mitől a néger bőre tetőtől talpig végig bor-

zongott, mintha ilyenkor, midőn ez ujj-hegyei ugy szoritják kezeit, valami közös gonlatfolyam járna keresztül galvani befolyással mindkettőjük idegein.

Másnap május másodika volt. Ez egész napon siketfajdra vadászott az udvar. Férfi mulatság: asszony nem vehet benne részt: Alexandra czárnő honn maradt a nyári palotában. Severus késő este érkezett vissza a fenyőerdőkből. Az est eltölt a siketfajd furfangos megejtésének érdekes meséivel, miket a czárnő nagy figyelemmel hallgatott.

Mikor reggel fölébredt Severus s lakosztálya erkélyére kilépett, hogy tele tüdővel szija be a májusi léget, melyet illatossá tesz most a fakadó fenyőrügyek ambrája; meglepetve látta, hogy a palota előtti tó átellenes oldalán egy roppant körületü rotunda van felállitva. Az egész vasból van; magassága alig több hat ársinnál; de terjedelme oly nagy, mint egy circusé, mely legalább huszezer néző befogadására van számitva.

E nagy köröndnek a palota felé néző oldalán van egy kirugó tornya; olyanforma, mint egy galambdúcz s annak a mellső oldalán van négy kerek lyuk, egymással szemközt, mint egy négy levelü lóhere.

Középen e négy kerek lyuk között pedig van — valami olyan forma, mint egy szél-

malom kerék, csak hogy annak mind a négy szárnya ragyogó fényes, mint a csiszolt aczél. A torony tetejéből egy gőzkürtő mered fel, annak jeléül, hogy abban valami gépnek kell lenni.

Severus bámulva találgatá magában ez épitmény hivatását.

»Találd ki, mi az?« sugá egy mézédes hang fülébe s a nők legcsábitóbbika simult oda, fehér arczát az ő fekete ábrázatához fektetve. Alexandra arcza halovány volt: fenyegető szin!

Severus elkezdett találgatni.

»Tán egy nagyszerü fontaine, mely szökőviz sugarakat fog e tóból fellövelni.«

»Nem egészen az.« Felelt a nő csalfa mosolygással.

»Hát talán egy óriási zenemüszer, mely ezernyi sippal hajt vége monstre áriákat.«

»Olyasmi, de még sem egészen.«

»Vagy talán egy nagy circus huszezer néző számára.«

»Közeljársz hozzá; de még sem találtad el tökéletesen.«

— »Mi ez tehát?«

E szónál megragadá a czárnő Severus kezét s hevesen vitte őt magával a hosszu termeken végig, azután le a széles lépcsőkön;

mindenütt fegyveres testőrei álltak; utoljára a palota homlokcsarnokába ért vele. Ott egy hosszu asztalt látott Severus, mely mellett fekete talárba öltözött férfiak ültek, kik a czárnő megjelenésére felálltak helyeikről.

Az asztal vörös posztóval volt bevonva.

A vörös asztal elnöke egy irattekercset nyujta át a czárnőnek, térdet hajtva és egy fekete pálczát, s e szókat mondá:

»Itélve vannak. Nálad a kegyelem.«

Alexandra elvette a terkercset is, a pálczát is s akkor sardonicus mosolylyal igy szólt Severushoz:

»Valóban circus ez épület; de nem huszezer nézővel; hanem huszezer szereplővel; zenemüszer is ez épület; de nem ezernyi sipra, hanem ezernyi emberhangra; — és valóban szökőkut ez, de nem viznek, hanem vérnek szökőkutja: — ez a gőzguillotin!«

S azzal háta mögé nyujtva az irattekercset, visszaadá azt a fekete palástos férfiunak, s a fekete pálczát két kezébe fogva; éles, recsegő hangon kiáltá:

»A ki a »Pokolé,« — legyen a pokolé!«

A fekete pálcza ketté recscsent, a nő lábaihoz hajitá darabjait.

E jelre oda alant a vár udvarán egy

ágyudördülés hangzott: azután a másik, azután a harmadik.

A rejtélyes épület gépe egy hosszu fütytyentést hallatott, a minővel tudatják a gőzmozdonyok, hogy a vonat »indul!«

Azután siri csend támadt; s az örökkévalóságból orzott nehéz perczben megmozdultak a rejtélyes gép szélkelep alaku szárnyai s ugyanekkor a négy gömbölyü nyiláson át négy emberfő nyomult előre. A másik perczben már nem voltak ott a fejek! lenn a tóban usztak.

. . . . Azt meg kell adni a gőzguillotinnak, hogy az egy müvészien alkotott gép volt.

A torony belsejében egy fogas kerék, az négy hidat mozgat előre hátra, minden hidon egy ember fekszik, azt a gép a hiddal előre tolja, a lyukon keresztül, a meddig a vállai érnek; ugyanezen mozdulattal a korong a négy szárny pallosait meglóditja, a rugók visszataszitják a hidat a rajtuk fekvőkkel együtt — fej nélkül; a hullák egy lökéssel a kész vaskocsikba hullanak; oly pontossággal, mint egy cséplőgépnél. Tizenkét »segédnek« csupán az a dolga, hogy a kötözött »kéveket« a mozgó hidakra rakja.

A munka rendben foly. — A torony alján van három zsilip, az rövid időn tele to-

rokkal okádja a sötét piros nedvet a tó vizébe. Rettenetes fontaine!

Severus eleinte elzsibbadtan bámulta a rémlátványt, izmos alakja bágyadtan támaszkodott a főcsarnok egyik jaspis oszlopához: maga is egy jaspisszobor.

Hanem a vér mámora rettenetes.

A mint a kábító látványt sokáig nézte: a hogy szabdalja le az a vas szél-kelep az emberfőket motollagyorsasággal a négy lyukon keresztül; — a hogy ugrálnak azok egymásután a tó vizébe s aztán usznak mindig közelebb, közelebb, egymást taszitva az utóbb következők; kezdte érezni azt a kábító gyönyört, a miről a bünperek tanuskodnak, mik felfedték s mégis titokban hagyták az emberi szivnek azt a borzalmas rejtélyét, miért hogy a vérittasság és a kéj egy ágyban születik? Agyán erőt vett a mámor. Eleinte számlálta a lehulló főket, abba belefáradt. Azután a lépcsőket számlálta, a mik a tóhoz levezetnek; eleinte tiz lépcső volt, egy óra mulva már csak kilencz. S a pokoli gép őrületes egyformasággal kelepelte le szörnyü feladatát. A bibor katarakták zuhogva onták habjaikat. A vas rotundából ezer meg ezer ajkról felrivalló ádáz orditás hangzott, tompán elfojtva a vas födél által; az orditás óráról órára növeke-

dett, azután óráról órára hanyatlott; este volt, mikor elcsendesült.

Az érczmotolla pallós szárnyai megálltak; a gép gőzkürtője hosszu bömbölő süvöltéssel ereszté szabadon gázait; a vonat végállomására megérkezett. A zsilipek zuhatagai elapadtak. A Pokolpáholy szövetségének utolsó vércseppjei hullottak lassan a tóba.

És ekkor egy kéz megragadta Severust karjánál fogva, s egy forró hang ezt sugá fülébe:

»Jer!«

Kábultan engedte magát vezettetni.

Egy gondolába vitték. — A gondolában sátor volt brokát függönyökből, damaszt kerevetekkel.

Severus fejét két gyöngéd kar ölelte át.

És egy syréni hang rebegé, szemeit csókolva a szó közt gyöngéden.

»Látod-e a lótus virágokat a tavon? Nézd, hogy libegnek körülöttünk! Egyptom biborege festi veresre a tavat. Még a flamingók is itt vannak!«

Igen. A fehér hattyuk a mint megbuktak ebben a tóban, pirosak lettek a fördés után.

Severus veszni érzi lelkét.

Ez a nő husz ezer főt vágatott le a mai napon, a miknek az a szerencsétlenségük volt, hogy a férfi álmait nyugtalaniták. Nem nyugtalanitják többé. Vérükben evez a gondola!

Severus szenvedélye az őrültség koronáját tette már, fel. Souverain, korlátlan szenvedély volt az már, melynek nem parancsol többé semmi.

Odaszoritá jobbjával kebléhez a csábitó daemont.

»Semiramis . . . . .«

»Araeus. . . . . «

»Most kérdezz akármit Araeus szellemétől!«

A nő hirtelen keblébe nyult s egy tárczát kivonva, azt elefántcsont lapjával felforditva odafekteté saját térdére, mig az iralt Severus balkezébe adta.

Balkéz volt. De a szellemek balkézzel is tudnak irni.

»Mi van az Unalaska szigetén?« sugá Semiramis.

Araeus felelt. Az iral betüket alakitott: e betük azt mondák:

»Ichor.«

És azután csak a csókok hangzottak! ..... az evező lapátok csókjai a vérhullámokkal.....

A vihar előjelei.

Az eseményterhes hónapok, mik fél Európa arczulatát egyszerre ismét az ellenkező torzképre változtatták, két embernek okoztak legnagyobb kint: ezek voltak Rozáli és Dárday.

Dávid mind neje, mind elnöktársa iránt zárkozottabb volt, mint valaha. Távollétét, mi oly gyakori és huzamos volt, dolgai sokaságával indokolta. És senki sem tudta, hogy mit dolgozik?

Dárday sokszor sarokba akarta szoritani, hogy komolyan megijeszsze a közelgő veszedelmes idők előhirnökeivel; de Tatrangi soha sem volt kizavarható egyhangu nyugodtságából.

— Tudod-e azt, kérdezé egyszer Dárday tőle, hogy most májusban vagyunk. Innen octoberig csak öt hónap. Ez év octoberében telik le a tiz év, a meddig szerződésszerü itt lakásunk ideje tart?

— Tudom.

— S azon tul kezdődnek a napok, a mik hogy mit hoznak? azt nem tudja senki.

— Én tudom. — Mit? — Majd megmondom akkor.

— De az idő rövidsége sürget.

— Nem tehetünk róla. Az uj czárnő az Otthon állam elismertetését az európai congressushoz utasitja. Egészen correct válasz.

— S miért nem sürgeted a congressus egybehivását?

— Azért, mert abban Ausztria császárja s Magyarország királya nem vehet részt.

— Mi ok tiltja?

— Tiltja az az ok, hogy Oroszország trónját egy parvenu foglalta el; s annak czári uralmát az a fejedelem nem ismerheti el, a kinek neje a Romanowok utódja. E megaláztatást nem kivánhatjuk tőle mi. E nélkül pedig a congressus létre nem jön.

— Hát az Unalaska sziget megvétele, mily stádiumban áll?

— Azzal Alexandra czárnő nem rendelkezik addig, mig a kamcsatkai lázadással rendbe nem jött. Mint tudod, egész Siberia ellene nyilatkozott a császárság helyreállításának s az Uraltól az Amurig és a jeges tengerig orosz respublica áll fenn.

— Tehát alkudjál a siberiai respublica elnökével.

— Az a baj, hogy nagyon sokan vannak, s ugy vagyok velük, mint a futó csillagokkal: mire a távcsövem elővesszem, már lefutottak az égről. Várnunk kell, mig vagy Sasza asszony egyenkint összeszedi őket, vagy jön egy a ki leveri a többit.

Dárday erre abban a méltánylandó kifakadásban tört ki, hogy csak asszonyok ne volnának a világon!

— Ne káromold őket; hisz náluk nélkül mi sem volnánk a világon.

Ezt persze Dárday nem ugy értette.

— De hát mit cselekszel te a közelgő veszélylyel szemben?

— Egy uj raktárt épittetek a Duna északi oldalán. Ez volt Dávid felelete.

Dárday boszusan vállat vont és odább ment. Sehogy sem tudta átlátni, hogyhogy legyen az Otthon állam biztositva egy uj raktár által a bessarabiai part felől?

Alig mult bele két hét, ujra megrohanta elnöktársát.

— Tudod-e, mi történik Oroszországban?

— Tudom.

— Alexandra férjül választotta Severust.

— Jó izlése volt.

— Severus elárult bennünket.

— Tudom.

— Felfedezte az Unalaska sziget titkát a bitorló nőnek, s az most ugyanott azon a szigeten, a mit nem akart nekünk eladni, azon ürügy alatt, hogy a lázadó kamcsatkaiak nem engedik az eladást, nagyszerü aerodromon gyárat állitott fel, s ezerével készitteti ott a légjárókat, a mik gyorsabb repülésre vannak számitva, mint a mieink.

— Tudom.

— Tudod! És tűröd, hogy azt tegye?

— Tűröm; először azért, mert semmi jogom sincsen hozzá, hogy valakitől erővel elvegyek egy szigetet, melyet az nem akar nekem eladni, csak azért, mert olyasmi terem rajta, a mi eddig az én egyedárum volt. És másodszor azért, mert nekem tetszik az, hogy ők aerodromonokat készitenek ezer számra. Hadd készitsenek.

— És nem teszesz a magunk védelmére semmit?

— De igen. Saját légjáróink tetején egy-egy uj szelelő lyukat furattam.

Dárday szétnézett a levegőben! De nem találta e válasz értelmét sehol. Hogy egy sze-

lelő lyuk mit fog segiteni egy uj ellenséggel szemben, az nem ment a fejébe sehogy.

Egy ujabb hónap mulva ismét elővette Dávidot.

— Baj van! De ezuttal nagyon komoly. Ez a gaz Mazrur szerteszét jár a Dunafejedelemségekben, keresztes háborura izgatja a szláv, görög és román népeket a törökök és magyar barbarok ellen. Bejárja a Bánátot, Erdélyt, s most még csak rablóbandákat szervez; de azoknak politikai jelszavaik vannak, a kitörés perczében megannyi hadsereg lesz belőlük.

— Tudom.

— Ezt is tudod. No áldjon meg az egy igaz Isten! És miben töröd most a fejedet?

— Épen most kötöttem szerződést a budapesti, belgrádi és bukuresti kormányokkal a vaskapu szabályozása iránt.

Dárday cholerikus hahotában tört ki.

— A vaskapu szabályozása iránt? S ez a te antidotumod egy kitörő nemzetközi lázadás elfojtására? Ezt nem értem.

— De én értem, s majd megtudod te is.

Dárdaynak meg kellett benne nyugodni.

Egy ujabb hónap morzsolódott le.

Dárdaynak megint uj aggodalmai merültek fel.

— Bajtárs! Saját városunk keblében van a vész. Idegen emissariusoktól nyüzsög minden gyárunk. Munkásaink fel vannak bujtogatva. Egy adott jelre minden alsó rétege társadalmunknak megmozdul a talpaink alatt s megrázza a rá épitett várost.

— Tudom.

— Mindent tudsz. És hogyan vélsz rajta segiteni?

— Nincs-e alkotmányunk a belforradalom ellen?

— Igen. Egyike alaptörvényeinknek igy szól: ha a lakosok a társadalmi rend ellen fellázadnak, ha a hatóságok felhivásának nem engednek, az elnökség felfüggeszti az alkotmányt s kezébe vesz »botot, tüzet, vasat.«

— Nekem elég lesz a »viz« is.

Dárday átlátta, hogy itt egy mohamedán fatalistával van dolga. Ez a praedestinatiora bizott mindent.

Egyszer aztán — ugy september elején — nyári mulató lakában kereste fel Tatrangit. Nem törődött vele, hogy az most felesége és gyermekei körében családapai örömeinek él: épen ott kereste fel; Rozáli előtt akarta őt megtámadni.

— No édes öcsém, most már nyakunkon a veszély. A profétai phlegmának vége.

— Annak soha sincs vége; szólt Dávid.

— Ezuttal, ugy hiszem, vége. Oroszország uralkodója, vagy jobban mondva: uralkodói ötszázezer harczképes katonát összpontositottak a Dvina torkolatánál, négyszázezeret a Visztulánál. Minden katona hyalichor pánczélinggel van vértezve, s ugyanoly sisakkal.

— Tudom. Barbután mintára készültek a sisakjaik.

— Ezt is tudod? Hát lőfegyvereikről tudsz e? Minden golyó hegye ichorjegeczczel van ellátva, mely kétszáz lépésnyiről a mi hajlóüveg pánczéljainkat, mint a kártyapapirost fúrja át.

— Az nagy vesztegetés.

— Ez megint felelet? De mit állitunk velük szemközt mi? Léghajórajunknak az ő részükről is léghajóraj felel meg. Annak dolga lesz odafenn a levegőben a maga ellenségeivel. Ki harczol ide lenn a földön? Te persze azt hivő vagy, hogy majd kiszáll a sikra megint az a kétszáz ezer honvéd, a ki velünk idejött, s a ki tiz év előtt hegyeket mozditott el a helyéről, s megette nyersen az ördögöt? De ne felejtsd el, hogy azóta tiz

esztendő mult. Az a kétszázezer honvéd most mind feleséges ember, jámbor családapa; házi ur, gazdag filister; »ki« elhizott, »kinek« köszvény a lábában; magam is élő barometrum vagyok. Egyikünk sem az, a mi tiz év előtt volt. Akkor készek voltunk felmászni az égbe, most az ágyba is más visz bennünket. Nem mondom, hogy parádénak ki nem rukkotoltathatsz bennünket, hanem ha velünk akarsz valami nyilt ütközetbe menni, akkor már haza is jöttél onnan.

Dávid szelid ironiával mosolygott.

— Nem, felebarátom. Azokat, a kik tiz év előtt dicsőségesen bevégezték nagy kötelességüket, én pihenni hagyom; családjaik körében, gyáraikban, üzletükben, jól megszolgált uri kényelmükben; ők már teljesiték, a mivel egy életben tartoztak.

— Mivel véded meg hát akkor városodat? Ez nem elmosolyogni való kérdés, bajtárs! Nekem senkim, agg legény vagyok; de te nézz oda könyező nődre, nézz oda két kis gyermekedre. Hogyan védelmezed meg őket? Severus, az áruló, érczbe öntött fejét oda tetteNagy Péter czár lovagszobrának nyakára; én, a honfi, megalázva huzom gallérom közé ősz fejemet, ha az utczán megyek, hogy ne lássanak. Sasza asszony, a babyloni hölgy, a világ bu-

jálkodója, koronát tesz átkozott fejére, s a te nőd, a világ szentje, tövis koszorut visel s azt titkolja. Nem látod te ezt!!!?

Tatrangi Dávid arcza e pillanatban a megdicsőülés fényében látszott sugárzani. Egyik kezével megfogta Rozáli kezét, másikkal Dárdayét. Mind a kettőnek szólt:

— Ma s holnap készüljetek, házatokat, hazátokat hetekig elhagyni, mindent rendben hagyni. Holnapután elviszlek benneteket magammal Kin-Tseuba s ott megtudjátok azt, hogy mi az én válaszom, a babyloni hölgynek, a pokol királynéjának, — és az én martyrkoszorus hölgyemnek, — és az én örökké szenvedő édes anyámnak, én magyar hazámnak? . . . . .

. . . . . .

Harmadnap elvitte magával az aerodromban Dávid Rozálit, és Dárdayt Kintsőbe.

Tiz napig maradtak ott.

És mikor visszatértek, akkor Rozáli arcza ragyogott ugy, mintha ő viselné a koronát: — nem a babyloni hölgyét, hanem az Isten-anya koronáját. — És Dárday oly büszkén, egyenesen járt azontul Otthon utczáin, mintha ő adta volna kölcsön a fejét annak a nagy szobornak: — nem Nagy Péter czárénak, hanem I-ső Árpádénak a budai Szentgyörgy téren! . . . .

Harcz — vízzel.

Október 30-án telt le a tiz év.

Az nap megérkezett Alexandra czárnő ultimatuma mind Budapestre a magyar királyhoz, mind Otthon városába, az elnökséghez.

Az ultimatum semmi választást nem hagyott fenn. A Budzsák vidék, mint számüzetési hely, megszünt az oda belebbezett kétszáz ezer magyar honvédre nézve »otthon« lenni; ha ott maradnak, a magyar királyság állampolgári kötelékéből végleg ki kell lépniök, s orosz polgárokká lenniök; ha pedig azzá nem akarnak lenni, akkor a 48 óra alatt adandó válaszra, vagy a nélkül is megérkezendő ukáz vétele után nyolcz nap alatt tartoznak elhagyni a »Budzsák-vidéket.«

Az ultimatum kiszinezését hozta az orosz hivatalos lap; melyben a visztulai hadsereg fővezéreül Jerivánszky Sergius neveztetett ki, a dvinai hadsereghez pedig Schertsinsz-

koy Ulysses; testvére a Krakkó alatt elesett hős vezérnek, maga is hős, a szentpétervári lázadás leverője. De a mi legjobban meglepte az egész világot, az Severus kineveztetése volt az összes orosz aerodromon raj admirájául. Az Unalaska sziget gyáraiban nem kevesebb, mint huszezer aerodromon állt készen. — Az egész Kamcsatkai és Amur vidéki lázadás Alexandra müve volt, nagy tervének álczázására. A légjárók kezelését az orosz főiskolák tanárai és tanulói vállalták el: az orosz intelligentia szine-java adta oda magát az uj fegyvernem begyakorlására.

S e peremptorius izenetekkel egyidejüleg kitörtek a titkon ásott tüzaknák is. Magyarországon a Bánátban, a hajdani határőrvidék megyéiben lázadásra tüzték ki a zászlót Mazrur csapatjai, — rögtön átalakulva »olvasó társulatokból« — »dalkörökből«, — »tüzoltó egyletekből« szabad csapatokká: az ártatlan »hetairia« név egyszerre tüzbetükben lángolt elé. És Mazrur kiáltványaiban császári orosz altábornagynak irta magát.

Az Otthon államban pedig megindult a munkás mozgalom.

A mozgalom ürügye igen alacsony volt; de azokra nézve, kiknek a társadalom ala-

csonyán van az élet; egészen igazságos és jogszerü.

A munkások egyrésze azt követelte a gyárosoktól és az igazgatóságtól, hogy a mi osztalék őket szerződés szerint megilletné ez évre deczember végével, annak october végeig járandó része nekik rögtön kifizettessék; mert ők arra nem szegődtek, hogy Oroszország ellen harczoljanak; ha az orosz seregek bevonulnak Otthonba, akkor ők követelésüket soha meg nem kapják. Az igazgatóságnak nincs is többé semmi joga tőlük azt követelni, hogy ők deczember végeig itt maradjanak; mert maga az Otthon is megszünik october végével jog szerint létezni.

És azoknak, a kik igy beszéltek, igazuk volt. Az Otthon állam munkásai nem tartoznak az ő katonái is lenni; ha az államot veszedelem fenyegeti, a miatt ők nem károsulhatnak: ők béke idején dolgoztak emberül; most háboru jön: az embernek ott kezét lábát ellőhetik: okos ember jobb ha előre elmegy onnan, a hol ilyen baj készül.

Az igazgatóság és a gyárnok-testület azonban e követelésre azt felelték, hogy ne legyen a munkásoknak az állam külügyeire semmi gondjuk; az nincs rájuk bizva: senki sem kivánja, hogy fegyvert fogjanak: arról

is gondoskodik más; ha nem akarnak a műhelyekben maradni, arra sem kényszeriti őket senki erővel; akkor mehetnek el, a mikor akarnak, akár féltükben, akár jó kedvükben; hanem a szerződés szerinti osztalékot csak azok kapják, a kik deczember utolsó napjáig itt maradtak. Ez a szerződésük, s azt semmi háboru és czári ukáz meg nem változtatja.

Nem minden munkás osztályt rántott magával ez a mozgalom. A régiebbek, kik sok éven át idetelepültek, kik háztüzet, telket szereztek, felgyarapodtak, aztán a felvilágosodottabb, értelmesebb osztályok, a kik meg tudták becsülni az állami független lét becsét, nem csak roszalták társaik zajos forrongását, sőt kinyilatkoztatták, hogy mesterségük szerszámait csak akkor fogják kezükből ledobni, a mikor kis államuk azt fogja mondani, hogy »fegyverre!« akkor felváltják azokat a puskával.

De még is nagy tömeg volt a lázongóké. Az utóbbi években, az üzletek óriási növekedése miatt az Otthon állam kénytelen volt befogadni a világ minden részéből érkező idegen munkásokat: ugy hogy azoknak a száma ment ötvenezerre. Másik ötvenezer aztán könnyen akadt a saját népfajából: könnyen hivő, elámitható nép, mely beveszi a

rosz tanácsot, hevül a merész utczaszónoklatok zajára, kiket magával ragad a tomboló ár, kiket mulattat a macskazenék, ablakbeverések diadala, hiu, vezérkedni vágyó jellemek; aztán az a neme az embereknek, a mely soha ki nem elégithető, melynek a jó sem jó, ha más is kap belőle s mind ez elemek összetapadva, keveredve egy sötét, megnevezhetetlen tömeggel, mely a nagy városok szemétjében lappang, s csak olyankor jelen meg mindenkit fenyegető arczával, mikor a vihar a szemetet felkavarja.

Pár nap alatt óriási mérveket öltött Otthonban a munkás mozgalom. A gyárakat, műhelyeket ezerével hagyta el a munkásnép, s egész nap utczai menetekben tüntetett, meetingeket tartott, s minthogy az Otthon városában közönséges csapszékek nem voltak, a köztéreken bivouakozott. Csak az volt a baj, hogy bort, pálinkát az Otthon államban csak igen drágán lehetett kapni. Egyszer aztán azon is segitettek. Egy vállalkozó csoport éjjel neki ment a legnagyobb kormányi szeszraktárnak, azt megostromolta s a hordókat elfoglalta.

Pálinka tehát már volt.

De még egyéb is volt. Három halott. Kiket a raktárnak egy leomló fala agyon-

ütött. Azok már most martyrok. És velük megnyilik a csataterv. Másnap nagyszerü temetés fog rendeztetni. Egy temetési menet a legjobb alkalom nagy néptömeget gyüjteni össze. Odacsődül sok ember s aztán megy a tömeggel, a merre az visszi. A koporsók fölött három helyen fognak lángoló szónoklatok tartatni. Ez eltart estig. Este aztán a temetőből az egész tömeg nép a marseilleiset énekelve fog bevonulni a városba, fel egész a hexagonig: s ott fogja sokaságának egész imposans hatalmával követelni az igazgatóságtól kivánatainak teljesitését, s ha azt meg nem nyeri, ott mindjárt a hexagon közepett assemblée nationállá alakul át, leteszi az addigi igazgatóságot s megalakitja saját provisorius kormányát. Ez már igy van kicsinálva.

Csakhogy mások is vannak még a világon, a kiket az öt érzékük még el nem hagyott.

Dárday, értesülve a fenyegető veszélyről, összehivatá az igazgatótanácsot, s ez éjjeli gyülésében felhatalmazá az elnököket, hogy a lázongók ellen használjanak, »botot, tüzet, vasat.« És Dárday készen volt mind a hárommal. — Ámde Tatrangi azt mondá neki: »egyre sem lesz szükség azokból, várj be engem.«

Tatrangi azt mondá egy alkalommal Dárdaynak, midőn a catastropha bekövetkeztére előre figyelmezteté: »nekem nem kell ennek leküzdésére se bot, se vas, se tüz; csak viz.«

Lássuk, mit értett ez alatt?

Dávidnak több év óta volt már egy találmánya, melylyel ő nem ütött semmi zajt; magának tartotta.

Ez az »eső-csináló készülék.«

Volt a Dobrudzsai rónának egy része, melyet a hajdani mocsárföldből az ujabb gazdálkodási rendszer követelményekép a török kormány gabonatermö földdé alakitott át. Ez a tér a Dunadeltától a Küsztendzsei vasutvonalig tart. Sok évi folytonos buzatermelés által az a talaj is arra a sorsra jutott, hogy termőerejéből teljesen kizsaroltatott, s következtek rá olyan évtizedek, a mikben hat inséges év jutott négy középszerü termés esztendejére. Az aszály annyira meghonosult e vidéken, mint Köves Arabiában; ha pedig nedves esztendő volt, akkor felvette a vidéket a földárja, s két évig savanyu maradt a föld; termésre alkalmatlan.

Az igy elértéktelenült földek nagy részét összevásárolta Tatrangi az Otthon állam számára. S akkor az aszálylátogatta vidék

számára feltalált egy készüléket, melyet ő »eső csinálónak« nevezett el.

Columbus tojása az egész.

Még a mult háborúból maradt a győztes sereg birtokában az ellenségtől elfoglalt huszezer darab hadi léggömb. Teljesen használhatetlen, céltalan limlom a repülő gépek feltalálása óta. Dávid e haszontalan kaczatot értékesiteni tudta. Két óriási vizemelő gépet állitott fel, egyet a Dunaparton, mást a tengerparton. E huszezer léggömb alá husz hektolitert tartalmazó tömlőket kapcsoltatott, a miket a viz-gépek megtöltöttek. Akkor minden százra egy repülőgépet alkalmazva, azokkal végig röpiteté az egész léggömb tömeget a Dunától a tengerig s onnan ismét vissza; a felemelt viztömeget a földre alá bocsátva, s huszonötször fordulva egy éjjel, tiz millio hektoliter vizzel frisité fel a vetéseket. Ugy, hogy ezen a darab földön a legaszályosabb rekkenő időszakban is minden éjjel megjelent a jótékony eső.

Hogy erről a készülékről azoknak, kik e darab földet lakták, semmi tudomásuk sem volt, annak igen egyszerü oka az, hogy a készülék rendesen éjjel működött. De ha nappal végezte volna is jótékony munkáját, magáról a készülékről még akkor sem lett volna

a hétköznapi embernek semmi sejtelme; mert a léggömbökbül alábocsátott viz egy része a páraszegény légben rögtön felbomolva, a léggömb tömeg alatt egy folytonos felhőt képezett; ez a felhő együtt járt az öntöző készülékkel, eltakarta azt a földtül, s csak a nagyon figyelmes szemlélő előtt tünhetett volna fel, hogy a jóltevő felhőcskének önkénytes irányzata, mozgása van, félóráig nyugatról keletnek, aztán megint keletről nyugatnak vándorol, s a hol egyszer megöntözte a földet, oda az nap vissza nem tér.

Ez az öntöző gép tehát Dávid kizárólagos patent találmánya volt. Dávid azt vélte, hogy ő ezt az egész forradalmat szétzáporeszőzheti vele.

A népmozgalom tervéhez az idő is kedvezett. November 2-ika volt; az egész keresztyén világban halottak napja. Ilyenkor ünnepel minden ember s látogatja a temetőket. Szép derült napfényes idő volt. A forrongók arra számitottak, hogy sokaságuk növekedni fog az ünnepelő közönséggel s este aztán a temetőből azzal összekeveredve vonulhatnak be a belvárosba. Az igazgatóságnak bizonyosan nem lesz kedve közékartácsoltatni egy néptömegnek, mely felesen asszonyokból gyermekekből, békés polgárokból verődött

össze. S aztán ha egyszer benne van a forradalomban, ha látja, hogy minden sikerül, csak lármázni kell: akkor az odakeveredett békés polgár is forradalmárrá lesz, az asszony, gyermek pedig épen; s segit még jobban lármázni.

Délelőtt hemzsegett minden utcza a kiváncsi néptől.

Hanem délután, mikor épen indulni kellet volna a temető látogatásra, Tultsa felől előkerekedett egy kis hosszukás felhő, s jött egyenesen Otthon felé sebesen; pedig idelenn alig lengedezett valami szellő. Egyszer csak elkezdtek kövér cseppek hullani az utczákon, köztéreken. Az ünnepien öltözött nép sikongatva menekült födél alá s várta, hogy majd odább megy az a kis felhő. De az nem látszott a várakozásnak eleget tenni, mindig ujabb jött utána s azok mindenféle változatokban hinték az áldást, majd vékonyan szitált, majd kövér cseppekben kopogott alá; egy-egy népkertet, ligetet, melynek fái alá egész csoportok menekültek, kiválasztott, s oda öntötte alá a záport, mig az utolsó őszi lombokat is leverte vele a fákról, s a nép odahagyta a rosz menedéket.

A csupán ünnepélyhez készült nép, mikor látta, hogy a mulatsága már a mai napra

egészen el van romolva, lassankint, zugolódva hazaoszlott; asszony, gyermek, békés polgár ki lett rostálva a lázadó tömeg közül.

Hanem az helyben maradt. A szövetkezettek felölték kaucsuk köpenyeiket, kifeszitték esernyőiket s az esernyős tömeg, mint a romai ostromlók paizs-feltartó testudója vonult ki a gyászmenettel a temetőbe.

Az Otthon sirkertje a városi lakrészeken kivül volt; a Kilia Dunaág legszélsőbb szigetén. E szigetek elválasztó vizeit nem járták hajók, sekélységük miatt, azok tehát kőhidakkal voltak összekötve; hanem odáig egy nagy alaguton kellett átmeniök a forrongóknak, mely a széles Szulina ág alá volt épitve. Gondjuk volt rá, hogy ez alagut bejáratait saját őrcsapatjaik által biztositsák, nehogy a kormány elzárja előlük a visszatérést a városba.

Rendes temetkezések a földalatti légnyomatu vasutakon végeztettek; a nyilvános temetkezési pompa, az utcza felszinén, minden közlekedést felfüggesztő kisérettel, énekkel, trombitával, fáklyafénynyel a legszokatlanabb látványok közé tartozott Otthonban.

Ez uttal ezt a nagyszerü látványt mind pocsékká verte az eső. Az ázott embernek elmegy minden kedve; a sáros láb megakaszt-

ja a lelkesedést, s az egyik ember esernyőjérül a másiknak a nyakába folyó viz rontja az érdekek solidaritását. A gyujtó hatásu szónoklatok is elvesztek a zuhogó záporban; a legközelebb állók sem hallották, mit beszél a szónok? az pedig hosszan beszélt; népszónokok nem tudnak röviden beszélni: a hallgatóság pedig ázott és széledezett; mig egyszer aztán egy okos ember lerántotta a szónokot az emelvényről s maga ugrott fel a helyébe egy égő fáklyával a kezében s elorditá a jelszót: »vége a szónak, kezdődik a tett! fel a hexagonba!« Ezt azután, a kik nem hallották is, megértették a megcsóvált fáklya által a légbeirt betüből. Percz mulva minden fáklya utána csinálta azt, s a tömeg megindult nagy rohammal a város felé. — Hanem a mint az alaguthoz közelitettek, egy vert had jött rájuk szemközt, az őrcsapat.

»Hát mi történt? Elhagytátok magatokat kergetni? — Nem volt nálatok revolver, tőr, ólmos bot?«

»Lehet is az ellen tőrrel, ólmosbottal, pisztolylyal harczolni!«

»Hát ki kergetett el?«

»A viz. — Az igazgatóság kinyittatott egy zsilipet, mely a Duna fenekéből az alagut boltozatába szolgál s most azon keresz-

tül omlik alá az ár s dül ki az alagut két szádán, azon most a czethal sem megy keresztül.«

Nem tesz semmit. A lázadók nem érezték magukat letromfolva. Ha nem lehet átmenni a viz alatt, át lehet menni a viz fölött. Itt van a rakparton a tömérdek vontató hajó: azokból 2 óra alatt lehet hajóhidat összeütni. Az idő épen jó hozzá. A záportól nem látnak ide a hexagon tornyából. Rajta munkára!

Hanem a zápornak van esze. Mikor azt látja, hogy a lázadók a vashajókból hidat kezdenek alkotni; abban hagyja az esést s eltisztul az égről. És a hexagon tornyából jól láthatják, mi történik a Szulina ágon.

— Bajtárs, szól Dárday Tatrangihoz; — nem győzöd ezt te le szentelt vizzel.

— No hát majd legyőzöm szenteletlen vizzel.

Egy órája folyt már a munka. A nap hanyatlóban volt. Ekkor egyszerre két felhőcsoport emelkedett fel a láthatáron, egyik nyugotról, másik keletről. Mind a két felhő az aerodromonok által vezetett léghajó csoport volt, beburkolva a hulló viz páráitól, mint az Istenalkotta fellegek maguk.

»Ha az a két felhő összetalálkozik itt a

fejünk felett, mondák a lázadók egymás közt, abból még zimankós idő lehet.«

A tudósabbak aztán megnyugtatták a gyöngébbeket: jégeső novemberben sohasem szokott lenni, naplement után pedig természeti képtelenség az.

Pedig ez a két felhő a rendes felhők minden tulajdonságával birt, az egyik tagadó villanyossággal közelitett a másiknak tényező villanyossággal telt oldala felé.

Az ember villámlást, mennydörgést tudott csinálni. A mennykő csak ugy hullott a Dunába s kereste rajta, hol a vas?

A munkások siettek a félig elkészitett vashidról ki a partra.

És akkor a két összetalálkozott felhőt vihar sebességgel emelék fel a légjárók tizenkét ezer lábnyi magasba s ott üriték ki egyszerre a léggömbök viztömlőit.

A mi aztán akkor alá omlott, az ellen nem védett meg sem esernyő, sem gummiköpeny. Jéggömbök, jégbuzogányok, összeragadt, egymásba tapadt tömegek.

S a mint a vészterhes felhő alázuhant, rajta tul megláthatta mindenki a léggömb csoportot, a mint azt a légjárók kétfelé választva, ismét keletnek nyugatnak elvitték.

Ember müve volt az!

És nem sokára közelített keletről nyugotról más két felhő tömeg.

De már ezt nem várta be a lázongó tömeg: menekült a Kilia ág szigetei felé; s onnan ösztönszerüleg át a bessarabiai partra. Talán azt hitték hogy a fergeteg tekint az európai egyezményekre s nem meri őket orosz területen tovább üldözni.

Törődik is azzal a fergeteg!

Ott is utólérte őket a jégeső és verte egész éjjel végig a bessarabiai fenyéreken: nem hagyta őket sehol megpihenni; a hátukon vitték a zivatart: az a szenteletlen vizet.

Reggel egy szétvert tábor volt az.

S e tábor a szörnyü kudarcz után vallotta meg igazi jellemét. A megalázott tömeg közül lassankint összecsoportosult egy huszezernyi sereg; csupa idegenek, kik az Otthon városában menekült lengyelek, olasz republicanusok, üldözött törökországi rájahk czége alatt tanyáztak. Azok most elvetének minden álarczot. — Alexandra hivei voltak mind.

Most azután a velük futott, idegen földre kicsalt negyvenezernyi magyar munkást felszólíták, hogy menjenek velük együtt Odessába; hol tárt karokkal lesznek fogadva.

De ezek nem mentek a kelepczébe. Megfordultak: visszatértek elhagyott városukba.

Küldöttséggel járultak az igazgatósághoz, kijelentve, hogy ők elismerik mennyire félre voltak vezetve: ismét beállnak az elhagyott gyárakba, mühelyekbe: nem követelik osztalékuk időelőtti kiadását, s ha ellenség támadja meg a várost, fegyverrel is védeni fogják azt.

Erre azután az igazgatóságtól ezt a választ kapták:

»Nem léptek többé vissza a mi gyáráinkba és mühelyeinkbe. Megkapjátok a tiz hóra eső jutalékrészeteket. S miután nem tartottátok magatokat kötelezve az Otthon államát védelmezni, annálfogva hazamentek Magyarországba, melynek polgárai vagytok s véditek azt a hazátokat. Légjáróink elszállitanak Erdélybe. Aztán isten áldjon.

Egy szót sem váltottak velük többet. — Erdélyben épen egy negyvenezer főnyi honvédhadtest összpontositását határozá el a magyar hadügyminiszter. Tatrangi azt mondá neki: »itt van!«

Hadjárat vizzel.

Hátra volt a baj nagyobbik fele: Magyarország belső baja.

A külellenség a küszöbön volt, ürügye volt a háborura: az orosz uj császárság el nem ismertetése s az »Otthon állam« létezése.

Tatrangi ezt a tervet ajánlá a magyar kormánynak: Vigye a honvéd hadosztályait a Kárpátokhoz s helyezze magát védelmi állásba. Tatranginak egy kisebb aerodromon raja meg fog gátolni minden kisérletet az oroszok részéről a Kárpátokon átkelésre; mig a légjárók nagyobbik tömege az orosz hadi légjárókkal fogadja el az ujszerü harczot: a harczot az égben.

Ez utóbbi harczhoz Tatranginak két külön légjáró flottát kell összecsoportositania; az egyiket a chinai, a másikat a californiai vidékek fölött; mert az orosz légjárók

megtehetik azt a ravasz fogást, hogy nem Ázsián, hanem Amerikán keresztül jönnek Európába, s mig ellenfeleik keletről várják őket, azok régen leszálltak Budapesten; elfogták a királyi családot, a kormányt, a képviselőházat s elfoglalták a bankot. Mire amazok észreveszik, akkorra már lángban áll minden oldalán a főváros s vége a magyar dicsőségnek.

Hogy minő lesz e harcz a légjárók között? arról senkinek sem volt fogalma. A légjárók tudnak villámokat szórni; de egymásnak nem árthatnak vele; mert üvegből van a tömegük; ágyugolyókkal hasztalan üdvözlik egymást, attól oldaluk sem horpad be; görögtüz meg nem olvasztja őket. Egymást neki rohanással keresztül nem furhatják; mert a repülés alatt az üveglégjáró mindegyikének orra tevőleges villanyosságot sajátit el s ez egynemü villanyosság a villám sebességével közeledő légjárókat a találkozás perczében hirtelen ellöki egymástól vagy fel, vagy alá: a hogy ezt gyakran láthatni, mikor két raj összetalálkozik a magasban, a néző azt hiszi, hogy okvetlen össze kell ütközniök: azok pedig egyszerre keresztül siklanak egymás során s a két sor az előbbi rendben megy tovább előbbi irányát követve. Az te-

hát talány még eddig, hogy miként fognak azok egymásnak helyt állani? hogyan fognak verekedni, hogy győzik le egymást? hogy akadályozzák meg egymást az előrehaladásban? s elvégre is nem lesznek-e kénytelenek az égből leszállani a földre, ha verekedni akarnak?

Addig, mig ezt a rejtélyt megoldja a legelső összetalálkozás, az ellenséges hadaknak nem lehet egyéb feladatuk, mint strategiai elhelyezéseiket végrehajtani; kerülni az ütközetet, erejüket öszpontositani, és taktikai felállitásokkal egymás hadvezetői tehetségét próbára tenni. A melyik közülök idő előtt előre sietne, koczkáztatná azt, hogy az ellenfél légjárói által pocsékká veretik. A tiz év előtti hadjárat tanulságaiból mind a két félnek volt módja okulni.

Ámde Alexandra czárnő még egyebet is tanulmányozott a hadjáratok történetéből. Azt a rendszert, mely szerint Magyarországot egy külellenségnek nem csak külháboruval, hanem belháboruval is meg lehet támadni. Mielőtt elkezdődnének a döntő hadjáratok, feldulni a békét az országban, önhazájok ellen támadó pártokkal; nemzeti féltékenységnek, vallásgyülöletnek kezébe adni a fáklyát és a gyilkot, hogy vele egy földet mivelő

testvérét ölje, hamvaszsza el azzal; s ez által megoszlatni az ország véderejét, mesterséges harcztéreket készíteni elő számára, a hol seregeinek egy részével kényszerüljön hadakozni, s mikor igy minden határán vérengző pártharczokba van keveredve, akkor csapni rá kivülről egész erővel.

Mazrur egyenesen a czárnő nevében készité elő az izgalmakat a magyar alvidéken s harámbandáinak vezetői közt nem egy hasitott orrú nevezetességet lehetett feltalálni: legalsó foku gonosztevőket, kik örök időkre az urali bányákba voltak kényszerszolgálatra elitélve.

E fondorlatok ellenében a magyar kormány megtett minden becsületes intézkedést. Józan engedményekkel, a szabadság, önkormányzat, nemzeti egyenjoguság legteljesebb, legtestvériesebb adományaival igyekezett a testvérnemzetiségeket a közös haza szeretetében megtartani: a szerb és román uralkodókkal közérdeken alapuló szövetséget kötött, békiteni, engesztelni igyekezett. — A lázitó idegen küldönczök ellenében, bátor, józan eszü népvezéreket állitott, kik a békét, a testvéri egyetértést hirdették. A gyujtogató hirlapok, pamphletek, kiáltványok erejét lohasztá csillapitó, szeliditő szózatokkal. És en-

nek látható sikere volt. A béke pártja tulsulyban volt mindenütt.

Ekkor azonban Mazrur emberei a végső eszközhöz folyamodtak.

Hat bérgyilkos a belgrádi fejedelmi kertben fényes nappal a békeszerető uralkodót egész családjával együtt agyonlövöldözte és vagdalta s arra kezébe ragadva az ideiglenes kormányzatot, a támadt zürzavarban saját sötét tervét gyorsan végrehajtá.

Hogy ez ujabb szörnytett nem történt az északi Jezabel tudta nélkül, ezt bizonyitja az, hogy ugyanezen napon a Dwinai hadsereg előcsapatjai átléptek a Pruthon s a román sereget maguk elől félretolva, bevonultak Romániába, egy improvisált vörös párti néplázadás által elüzették a magyarszövetséges uralkodót, s azzal egyszerre odaékelték magokat Magyarország és az Otthon állam közé.

Az előre nem sejtett politikai gyilkosság s az orosz sereg szerződésellenes előnyomulása (nem első a történetben) nagyot változtattak egyszerre a magyarországi viszonyokon. Ez által a legnagyobb zavarba jött a kormány. Egyszerre északról, délről és keletről kellett az ország védelméről gondoskodnia.

E nehéz napokban maga Tatrangi Dávid sietett fel Budapestre a királylyal és a magyar miniszterekkel értekezni.

Legelső dolga volt a kormányt abból a zavarból kisegiteni, a mit a mindig szük pénzügyek tartanak fenn a számára. Adott nagyszerü kölcsönt a hadi készületekre.

E nagy szolgálatért viszont azon feltételt tevé, hogy az ország védelme egészen az ő tanácsadása szerint intéztessék. S az ő haditerve ez volt.

A helyett, hogy a magyar nemzet a Mazrur és hordái által meginditandó polgárharczot faluról falura elfogadná, adassék ki az utasitás mindenkinek, a ki a magyar délvidéket lakja, s a magyar koronához hű maradt, hogy két hét alatt házát, tüzhelyét elhagyva, családjával és mindenével, a mit magával vihet, költözzék el, s vonuljon fel egész addig a határig, melyet a felállitandó déli honvédsereg strategiai vonala fog képezni. Az egész azon alul eső rész legyen a hünek maradott lakosság által átengedve a lázadóknak. A menekülőket a szomszédmegyék fogadják vendégszeretettel és oltalommal. Erdélyt az Otthontul átszállitott 40 — 50 ezer ember megvédheti.

A légjárók harczának el kell dülni a leg-

rövidebb idő alatt. Tatrangi oly önbizalommal beszélt arról, hogy kétkedni nem lehetett győzelme felől. A romániai és beszarabiai orosz seregnek megfelelő erőt igért szembeállitani. Főszempont az volt hadtervében: hogy Magyarország addig bele ne lépjen a hadi actióba, mig az Otthon és légjáró hada fel nem szabadul, s ellenségeit egyenkint leveri róla.

»Egy csepp vérnek nem szabad többé elfolyni!« mondá Tatrangi.

És aztán mikor kérdezték tőle, hogy de hát mivel hisz egy háborut befejezhetni, mely két millió katonával indul meg, a kiknek mindegyike száz ember halálát hordja a táskájában, arra ő azt felelte:

»Vizzel! vizzel! Mindent vizzel!«

Azt már mindenki régen tudta, hogy Tatrangi őrült bolond; de egyuttal azt is tudta, hogy a mit őrült fejében kigondolt eddig, azt mind végre is hajtotta. Hittek neki és követték a tanácsát.

Nehány nap mulva hosszu kocsisorok, a mik a Bácska és Bánát Kanahán vidékéből vonultak fölfelé, hirdeték, hogy Tatrangi javaslata foganatba lett véve. A hazafi nép költözik házaiból s otthagyja beszántott földeit,

tele csürét a szomszédnak, az idegennek; — Isten oltalmának.

Tatrangi Dávid pedig ez alatt a vaskapu-szabályozás munkálatait sietteté. Ez volt most az ő legsürgősebb dolga

A baj soha sem jár egyedül. A külveszély előidézte a belső válságokat is. Oroszország nyilt támadása felkölté a Lajthán tul is a nemzetiségi aspiratiokat s mind a két monarchiában életbeléptetett egy mindaddig az ideig csak eszményben élő pártot: a köztársaságiakét.

Igy beszéltek Bécsben és Budapesten az országgyüléseken.

»Miért kell nekünk most ezt a nagy háborut kiállanunk? Azért, mert a dynastiánk nem ismerheti el az uj orosz dynastiát. Tehát egyedül a dynastia érdeke miatt kell minekünk millió számra elhagyni tüzhelyeinket, lemészároltatni magunkat, felégettetni városainkat. Ha nem volna semmi dynastiánk, nyugodtan lehetnénk Oroszország felől, akár császárság, akár köztársaság a neve; annak minden kormányforma jó. De hát hisz ezen nagyon könnyü segiteni.

Igy beszéltek Lajthán innen és Lajthán tul az országgyülésekben, igy a hirlapokban; s aztán ez áramlattal szemközt emelkedett az

a másik, mely a királynak a republicanismus antidotumául az absolutismust tanácsolá. Henrik Zsigmond főherczeg és Mária Annunciata főherczegasszony ismét megjelentek Budapesten, hova a király a vész közeledtére lakhelyét áttette s rémképekkel ijesztgeték őt, ha a végső rendszabályokhoz nem siet nyulni.

Mikor a Bárány miniszterium átvette a kormányzást, azon kezdte a gazdálkodását, hogy az egész rendes hadsereget elbocsátá, negyvenezer ember kivételével, kik másodszori kapitulansokból, veteranokból összeállitva, a király testőrseregе czim alatt, a hadsereg magvát képezték. Azonkivül volt a hatszázezer főnyi honvédsereg, mely csak évenkinti hadgyakorlatokra hivatott össze s csak háboru alkalmával tartozott rendes hadiszolgálatba állni. Hanem volt a törvénynek egy záradéka, mely a királyt felhatalmazza, a végső szükség esetén a testőrseregét, a behivott tartalékkal négyszáz ezer főre felemelni, a mi azután egyértelmü a rendes hadsereg visszaállitásával.

A hajdani katonai liga most minden erővel azon dolgozott, hogy a királyt e záradék foganatositására rá birja.

Elmondák neki, hogy a honvédsereg

nem alkalmas nagyobbszerü hadmüveletek keresztülvitelére; nem eléggé fegyvergyakorlott, nem fegyelmezett; tisztei közt nincsenek a magasabb hadászatban kitanult tehetségek; a katonai szellem pedig épen nagyon aláhanyatlott közöttük. Egy belzavar támadása esetén fele sem lesz kimozdítható a honvédeknek saját lakóföldéről.

A király azonban nem akart e záradékhoz nyulni. Tudta, hogy ez nagy ellenzésre fogna találni az országban.

Meg kell az ellenzés szárnyait nyirbálni — mondák neki. Haza kell küldeni az országgyülést; kihirdetni a martialis törvényeket; katonai biztosokat küldeni a vármegyékre, s felfüggeszteni a lapokat.

Igenis: ez a reactio.

Csak az első lépést kell megtenni s a többi következik azután szép rendben.

Csak egy név-aláirás. Egy királyi biztos kiküldése: aztán jön a convent, a parlament permanentiája: a torlaszharcz, a polgárháboru, aztán az európai interventió, aztán a haditörvényszékek, a börtönök, a bitófák. Egész erdő — egy szem magból: egész tenger egy csepp tintából.

A király nem mártotta bele tollát.

Bizott az Otthon állam vezérének terve-

zetében. Azt rajta kivül nem ismerte senki. Nem is volt rá szükség; olyan hadi terv volt az, a minek kiviteléhez elég volt két ember: a király és a respublica vezére. Nem kellett ahoz sem táborkar, sem hadvezérek, sem taktikai felállitások, sem fortificatiók: csak egy intés a királytól s egy jeladás Dávidtól s egy hadjárat el van döntve; — meg sem hal benne senki.

Hanem a király ez intést is csak a végső szükség napjaira tartá fenn, mert nagy fájdalomba került azt megtenni; nagy áldozat leendett az részéről.

Pedig idehaza egyre zavarosabb lett a világ. Az országgyülésen a pártok a helyett, hogy a haza közös védelmére siettek volna egyesülni, most látták idejét egymást legjobban marczangolni, a kormány saját pártja hat felé huzott s valamennyi huzgálta a miniszterek alul a széket. A tett emberei kárhoztatták, hogy lanyhán intézkedik, a béke emberei azért szidták, hogy provocálja a háborut; a nemzetiségi képviselők minden kérdésbe belevegyiték országbontó inditványaikat, s a reactio hivei nyiltan hirdették, hogy a parlamenti kormány ideje lejárt; a republicanusok a dynastia ellen szónokoltak, s a papi párt a szabadelvüség zsarnokságát tá-

madta meg. Lázadó volt mindenki mindenki ellen.

S mind ehez jött még egy nagy baj: az, hogy a honvédhadvezérek egymással versenygettek. A bánáti honvédsereg nem örömest fogadta azt a parancsot, a mit a honvédelmi minisztertől kapott, s az erdélyi honvédsereg főparancsnoka egészen függetlenné tette a mozdulatait a többi Magyarországiakétól: egyedül a felvidéki sereg vezére teljesitette a tervszerinti rendeleteket, ennél volt a negyvenezer főnyi gárdasereg is.

A király s Tatrangi minden emberi segélyt elővettek, hogy az aldunai lázadást meggátolják: oda küldték a fenyegetett vidékekre legbefolyásosabb hiveiket, ügynökeiket, hogy csillapitsák a népet, nyerjék meg a jók sziveit; hisz közös érdekünk a béke; hisz egy hazának gyermekei vagyunk; hisz nem élhetünk meg egymás segitsége nélkül. Sokan voltak, kik megértették őket: sikere volt a békitésnek. Mikor Mazrur Orsovánál átkelt, orosz fegyenczekből és a világ minden nemzetének szedettvedett kalandoraiból alakitott csapatjával, a magyarországi parton sok ezernyi szerb és román nép fogadta; de nem harczi, hanem templomi zászlókkal, azok

nem csatlakozni jöttek hozzá, hanem könyörögni, hogy ne dulja fel hazájuk békességét.

A nép szónoka egy ősz főpap volt: övig érő tisztes fehér szakállal; kezében az ezüst pásztor bot. Ez Mazrur tulajdon édes apja volt, a verbászi püspök.

Az apa letérdelt fia előtt. És a szentelt pásztor botot két kézzel keresztbe tartva eléje, kényszerité őt megállani.

»Idáig és ne tovább. Térj vissza e földről, vagy halva lássalak. Ez a föld hazám nekem, bölcsőd neked, anyánk, sirunk mindnyájunknak. Borulj le rá, csókold meg és térj vissza. Ha még egy lépést lépsz előre, légy megátkozott...«

Az ősz próféta nem mondhatta rá az ament; mert a szörnyeteg kiragadta reszkető kezeiből az ércz pásztor botot s olyat sujtott azzal a szentelt főre, hogy az agg püspök halva terült el lábainál.

Azzal megrugta apja holttestét s azt mondá:

»Eredj kutya, s ha anyám e föld, mondd el neki, hogyan bántam az apámmal?«

S azzal jelt adott a vérszennyezte pásztorbottal hadainak, hogy legelébb is verjék szét puskaagygyal azt a békekönyörgő ha-

dat; aztán hirdessék az égő falvak, hogy Mazrur megérkezett.

Két nap mulva Mazrur csordái szerte dultak a határőrvidéken s a Bánságban.

E hirre a bánát-bacskái honvédsereg fővezére, a helyett hogy, mint parancsa volt, seregeivel Temesvárra és a római sánczok mögé vonult volna vissza; egész haderejével berontott a fellázitott vármegyékbe s adott ki egy tüzzel vassal szerkesztett kiáltványt, melyben felfogadja, hogy ki fogja irtani Magyarország földéről az utolsó ráczot is! Ezzel természetesen ő is segitett lángba boritani mind azt a vidéket, mely még békében meg volt s ezzel a lépésével elérte azt, hogy már most százötvenezer honvéd lekötve marad a déli csatatéren s nem lehet rá számitani a Kárpátoknál.

A magyar honvédelmi miniszter rögtön ellenparancsot adott ki, a bánáti vezért letette hivatalából s utódjának meghagyta, hogy a sereget hozza onnan vissza. Ezért aztán kapott itthon nagyszerü macskazenét, beverték az ablakait s országgyülés és journalistika kimondá rá, hogy áruló. A letett hadvezér egyszerre ünnepelt hőssé lett. A királyt azzal insultálták, hogy mikor parancsát közölték, az ő nevét kis betükkel, a le-

tett hadvezérét nagyokkal nyomatták. Minden ember kedélye lángra volt gyujtva az alvidéki lázadás miatt: fedetlenül hagyták inkább az orosz ellen az országot, csakhogy a lázadókat összetörjék.

És e vérmámorban csak két ember maradt meg józanon: a király és az Otthon állam elnöke.

Tatrangi Dávid a Vas-Kapunál várta a király elhatározását. E Duna-szoros szabályozása ő rá volt bizva s Orsovától Ogradináig tizezer munkása dolgozott éjjel-nappal e nagy munkálaton.

Ott, hol a Veterani barlangon alul a Vaskapu sziklafalai százhatvan lábnyira szoritják össze a Duna medrét, mig meredek sziklafalaik háromezer lábnyira emelkednek föl: Tatrangi egy sajátszerü munkát végeztetett el, melynek czélját senki sem birta kitalálni; ő pedig nem sejtette azt senkivel.

E meredek sziklafalakba kétfelül, egymásnak átellenben egy ölnyi mély rovátkot vésetett végig a tetejétől a talapjáig; még a vizszinen alól is. E két szemközti rovátk egészen megfelelt egymásnak, a Duna medrét derék szögben vágva keresztül: s a sziklamederben alul szinte ölnyi mély folytatásuk összeköté mind a kettőt. Ez a mü mérnöki

pontossággal volt keresztülvive, még a rovátkok belső oldalain is fényesre volt csiszolva a gránit.

Dávid naphosszant elnézte e munkálatot a magasból, s mikor aztán hazájának messze elterülő rónáira visszatekintett, a köny kicsordult szeméből.

És talán ugyanannak a könynek megfelelt épen akkor a fájdalom cseppje, melyet a koronás ember hullatott, midőn Buda ormáról az alföldi rónára merengett.

Nem segitett itt többé sem ész, sem imádság. Nem volt szeretet többé az országban. Az emberek csak gyülölni tudtak, s siettek egymást legyilkolni. Mindenki arra esküdött, hogy vértengerré változtatja azt az áldott rónát, mely mindnyájukat táplálta gazdagon. Magyar, német, szerb, horvát, román egyenlő őrült szenvedélylyel tódult a véres találkozó ez átkozott szinhelyére. Nem hallgatott többé senki se királyra, se kormányra, se Istenre!

Boszu és rokonvér kellett!

A királyt ott lepte az est, a mint a vár ablakából elmélázott délkelet felé s nézte, hogy a hidakon hogy tódulnak át seregei, hogy porzik nyomukban a föld, a mint sietve robognak az Alföld felé, parancsa ellenére.

Mikor nem láthatta többé a ködlepte tájat; bement magányos szobájába s a távirdán egyetlen szót küldött Tatranginak Ogradinára: rövid szót:

»Tégy . . . .«

Dávid szive elfacsarodott a kintól, mikor ezt a szót megkapta. Eltakarta arczát kezével, mintha nem akarna látni egy szüntelen előtte lebegő délibábot. Ah ez nem lesz délibáb többé! Ez valóság lesz ezentul! . . .

Meg kell lenni! Isten sem segithet rajtunk másként! A mit teszünk, azt tették a hollandiak is, mikor ellenség támadta meg hazájukat. Mindenki akarja: legyen meg hát, a mit akartok!

Azzal kiadta a parancsot gépészeinek.

Minden el volt készitve.

Az esthomályban a Duna meredek partjai fölött négyesével egymáshoz csatolt repülő gépek közeledtek, miknek fogói egy-egy hosszu keskeny tárgyat emeltek lomha repüléssel.

Ez a névtelen tárgy két kovácsolt vaslemez volt egymásba róva, mindkettő ivformára meghajtva, s mint Lawes hidgerendái, homoru felével egymásnak forditva, a lemezek 170 lábnyi hosszak voltak, és huszonkét hüvelyk vastagok: a kettő együtt a két vé-

gén a pántokkal együtt öt láb széles, közepén a domborodásnál három öl.

A repülő gépek leszálltak csendesen a két falba vágott rovátkhoz, a gépészek beleilleszték a vas ívpárok széleit a rovátkokba s azzal a gépek csendesen alácsusztatták azt az ívpárt egész a vizfenékig. Az ivpár magassága tett három lábat.

Azután következett a másik négy gép, a másik ívpár, az is az első után bocsáttatott, rovátkáikkal a felsők az alsókba illettek.

Mikor az ötödik ívpár is lebocsáttatott; a vén Duna azt mondá: »micsoda munka ez itt?« s dühösen rontott neki a medre közepében emelt gátnak, melyen nagyhamar csattogva, zuhogva ömlött keresztül.

»Csendesen öreg!« mondának neki az emberek. Istennek tetsző munkát végzünk mi itt. Ne zugolódjál ellenünk.

És aztán utána ereszték a hatodik, hetedik ívpárt: a huszadikig.

Mikor már hatvan lábnyi magas volt az érczgát a Vaskapun keresztül; igazán vas kapu most, az óriás folyam csattogó zuhatagban ömlött rajta keresztül s ugy látszott, hogy legyőzi, szétrombolja az emberek daemoni munkáját. De éjfél tájon már az ember győzte le az elemet.

És mikor a vasgát kétszáz hatvan lábnyira emelkedett a két sziklafal között, akkor alább hagyott az óriás folyam rohamos növekedésével; a mig a légjárók ujabb három lábnyi pánczélt róttak a lerakott vasfalhoz, azalatt a Duna árja nem emelkedett már többet egy lábnyinál; — s midőn reggelre hatszáz lábnyi magas volt a gát, abból az ár csak négyszáz lábnyit töltött be, és növekedése nem volt nagyobb óránkint fél lábnál.

Ennek megvoltak az okai és borzasztó következései.

Reggel korán, mikor a szemközt álló ellenséges táborokban az ébredőt harsogták a kürtök; megjelent egyszerre a két tábor között az uj ellenség; a harmadik harczoló fél. — Kicsoda? A tenger!

A felszorult Duna éjfélkor ádáz rohammal törte keresztül gátjait Palánkánál s egy óra alatt elárasztá a Pancsova és Fehértemplom közötti lapályt, feltolta maga előtt a Temes vizét, ugy hogy az reggelre a Berzevacsatornán keresztül tengerré dagasztá az illantsai ingoványt; az alibunári mocsár délre Versecz falai alatt volt, s csak a hradistyei halmoknál talált partot.

S a tenger rohant. Egyszerre száz helyütt tört elő: vitte visszafelé magával a Ti-

szát, a Béga folyót; s aztán kicsapott a jobb partján is a Dunának, Belgrád alatt a Száva mentében; estére egy tenger állt azon a téren, a mit a Duna és a Ferencz csatornája s a Béga csatorna határoznak körül.

Hajh, hogy menekült előle minden harczoló fél, a szelek minden irányában! otthagyva ágyuit, podgyászszekereit: otthagyva gyülöletét.

Most kiáltotta aztán mindenki: édes hazám földe, oltalmazz!

Késő már! A föld nem föld többé. Ti akartátok, hogy tengerfenék legyen; azzá lesz. És az a föld, a min nem tudtatok békével meglenni; nem lesz sem egyiké, sem másiké: a halak országa lesz az.

Másnap reggelre már az ellepett tér falvainak csak a tornyai és kéményei látszának ki az árból, néhol az sincs, már csak a jegenyék hegyei mutatják, hogy ott országut volt valaha; meg kastély, vadaskert.

Az emberek nem gondoltak többé a harczolásra; hanem a menekülésre: a magyar seregek lélekzetvétel nélkül menekültek fel a telecskai dombokra, mig az ellenséges csapatokat a csajkások és a belgrádi hajósok szedték össze egy-egy közreszorult sziget-

ről; Titel, Pancs ova, viz alatt uszottmár; azokat is ki kellett üriteni.

Hanem a mint az első ijedelem le volt győzve, s a szárazra menekült emberek kezdtek tudomására jönni a veszedelem indokának, a kiállt rémület csak olaj volt a düh tüzére.

A Belgrádra visszamenekült Mazrur elinditott hat vas vidrahajót a Vas Kapuban emelt gát szétrombolására; s azoknak védelme alatt egy csajkás flottillával egy kiszálló csapatot rendezett össze, mely a Vaskaputól elüzze Tatrangi dandárját, mely munkásokból egy éj alatt hadsereggé alakult.

Mire a vas monitorok az érczgátig érkeztek, akkorra a Duna egészen megtölté már a hatszáz lábnyi magas gát és a sziklafal közötti tért, s a mint a hatszáz lábnak megfelelő térséget áradata elfoglalá az alföldi rónán, Szerbiában és Horvátországban tovább nem terjedt, hanem szépen omlott alá hatszázlábnyi magas zuhatagban, s folytatta utját.

Tatrangi hagyta közeliteni a vidra hajókat; még csak torpedokat sem rakott ellenük.

»Nem tetszik a kapu: döngessétek!«

A vashajók hasztalan ágyuzták a vasgátat naphosszant: megtörhetetlen volt az. Nem

bonthatja azt más szélylyel, mint az, a ki lerakta.

A sikertelen kisérlet fölötti dühében Mazrur kiszálló csapataival végig pusztitá a vizmentes határőrvidéket, mig Lugosnál utolérték a temesvári parancsnok csapatjai s szétverték az egész seregét; maga Mazrur szétszórt hordáival az erdélyi hegyek közé menekült s ott folytatta azután martalócz portyázását.

A Délmagyarországi hadjáratnak ezzel vége volt vetve. Tatrangi ebben elérte a czélt, melyet rég óta előre látott. Magyarország és Szerbia közé egy tenger lett odatolva, melynek egyik partját Ogradinatól Zágrábig a szerb hegylánczolat képezi, mig másik oldalán hullámai bejártak a telecskai dombok közé s a baranyai szőlőhegyek lábait mossák, nyugatnak korlátlanul kalandozva a vingai halmokig. E tengerből csak egy hosszu sziget áll ki Slavoniában: a szerémi hegyláncz, és Horvátországban a Fekete hegy csoportja: a többi a hullám országa. Ez oldalról Magyarország megtámadhatatlan lett már.

E catastropha azonban még magasabbra szitotta benn az országban a belvillongást. Az elárasztott vidékek képviselői lángoló szó-

noklatokkal támadták meg a kormányt az országgyülésen, egyenesen a királyt jelölve meg Tatrangi büntársául, ki az égre kiáltó pusztitást elkövette. Felszámitották, mennyi millió nemzeti vagyon ment az által tönkre. Nem volt mentség, hogy egykor Holland is hasonlóan tenger alá sülyesztéssel védte meg magát a betörő seregek ellen. Azt Holland tehette; de ez a Kanahán volt!

Az alvidékről Budapestre menekülő honvéd hadak, a mik lucskosan, sárosan érkeztek vissza a nyomukban harsogó haboktól kergetve, még segitettek az elkeseredést növelni. Összefogott a reactio a forradalommal, a papi párt a repuklikanussal, hogy megdöntsék azt a kormányt, azt a királyt, a kik az ország védelméhez minden erélylyel hozzá fogtak.

És az ellenséges orosz seregek már Krakkó és Samobor alatt álltak; és a védő sereg vezérei sürgetve küldék egyik táviratot a másik után Bécsbe és Budapestre a kiegészitő seregekért, a várak felszereléséért, az élelmi szerekért, miknek nagy hiánya volt mindenütt.

Bécsben a cseh-morva liga szövetkezett a feudalis és ultramontán párttal, s addig nem akart az ellenség ellen egy katonát is

megszavazni, mig a fehérhegyi csata előtti alkotmány vissza nem állitatik. A határszéli országok néptömegei nyiltan barátkoztak az ellenséggel.

Budapesten pedig az ellenzéket képező legkülönnemübb pártok összealakulva megtagadták az országgyülésen a kormány által az Otthon államtól felveendő hadi kölcsönt. A kormány törvényjavaslata e sürgető kölcsön iránt nehány szavazattöbbséggel elvettetett. A trikolor zászlót elvetették már s varrták helyette a vörös lobogókat.

Ekkor Tatrangi Dávid egy kiáltványt bocsátott ki hivatalos lapjában, mely a magyar országgyüléshez volt czimezve és igy szólt:

»Honfiak. Képviselők. Főrendek!«

Ti megtagadtátok a segély felvételét országotok védelmére; mert jobban szeretitek igazságaitokat, mint hazátokat; — én azonban még is megadom a segélyt; mert jobban szeretem hazámat, mint igazságomat.

Megadom a kölcsönt, törvény által sem biztositva, zálog által sem fedezve, visszatérités igérete nélkül. Megadom azt királyotok becsületszavában, kormányotok honszeretetében, nemzetünk jobb jövőjében bizva.

És most kérlek és kényszeritelek benneteket:

Állitsátok helyre a polgári békét az országban: béküljetek ki egymással, ne beszéljétek többé a belháborut; hanem cselekedjétek a külvédelmet.

Én a Vaskaput eddigelé még csak hatszáz lábnyi magas gáttal zártam el. És tenger támadt belőle Szerbia és Magyarország között: tenger, mely benneteket megvéd. — Még hátra van a két sziklafal három ezer lábnyi magaslata. Minden el van készitve hozzá. Három nap elég rá, hogy végrehajtsam.

Ha ti három nap alatt ki nem békültök magatokkal és önfejetekkel; ha nem siettek rögtön a határra hazátokat védelmezni, ha nem akartok engedelmeskedni se apának, se anyának többé: én elzárom a vaskaput egész háromezer lábnyi magaslatában és tenger alá teszem egész országotokat, hogy az ős tengeri kagylók a pozsonyi hegyek tetején megszaporodnak az elevenekkel, s az ország, melyet önfiai megszüntek szeretni, az ország, a melyből kiveszett a honfierény, tengerfenék lesz ujra, mint volt aeonok előtt. Igy teszek: Istennek mondom . . .

E rettenetes megintés összerendité a kedélyeket. — Mindenki tudta, hogy ez ir-

tóztató hatalom kezébe van adva annak az embernek. — Birául tette őt Isten egész nemzete fölé, és felruházta az itélet végrehajtásának rettentő eszközével.

Tudós mérnökök, geologok kiszámiták, hogy ha még hatszáz lábbal magasabbra emeli Tatrangi Dávid az érczgátat a Vaskapunál, akkor a szerémségi hegyek eltünnek egészen, Pétervárad, Belgrád várai a viz szine alá merülnek; egész Közép-Magyarország átalakul egy uj szigetvilággá, melyben a Vértes, a Mátra, a Bakony, a Salgó szigetei vitorlákkal közlekedhetnek Buda szigetével. — Pest palotasorai mélyen pihennek az árban; az óriási münster torony hegyében megakad majd néha a levetett horgony. Az alföldön nem mutogat több csalóka tengert a délibáb: az igazi tenger lesz ott, melynek partja köröskörül nem látszik. Akkor Hont, Nógrád és Bars egy félszigetet fog képezni, a hogy a Garan és Ipoly völgyét elfoglaló tenger kétfelől körülöleli, hajósokra nézve veszélyes sziklás öbleivel; csupán egy földszoros fogja összekötni Gömörrel; de Borsod, Hevesnek egy részével egy tökéletes szigetté alakul a Sajó és Ipoly összeszakadásával; Komárom a Csallóközzel, Győr, Mosony, Vas megye egyetlen sik tengert fognak ké-

pezni, s abban az almási hegyek szigetecskéje; e tenger hullámai csak a pozsonyi Karpátoknál találandnak határt. Nyitrán végig, egész Trencsinig egy nagy tengernyelv fog benyulni számtalan apró tavakban kiágazva, mig Veszprém megye ábrázatja hasonlitani fog a térképen a mostani adriai partvidék viszakadékos félszigetes országához.

El is készültek a térképek, a mik bemutatták a közönségnek, hogy milyen képe lesz az országnak, ha Tatrangi azt az Istenitéletet csak félig hajtja végre rajta.

És ha egészen végrehajtja? Ha a Vaskapu mind a három ezer lábnyi magaslatát kitölti az érczgáttal?

Akkor nincs többé semmi térkép. Akkor nincsenek sem fél, sem egész szigetek többé, akkor a budai Jánoshegy és a hevesi Mátra fölött vitorlázhatnak a hajók; akkor a horvát Feketehegyen tanyát ütnek a tengeriszap kagylói, akkor az egész Karpát és Beszkid öblében nem egy polynésia képe támad; hanem egy sik tengeré, melyből csak a kimeredő romkoszoruzta hegycsucsok, királyi várlakok egykor, hajótörések rettegett sziklái ekkor, fogják hirdetni, hogy itt ország volt valaha!

Ennyi viz talán mégis elég volt eloltani azt a nagy tüzet!

Az egész országot átfutotta a borzadály e fenyegetés hirére.

Magunkra rántsuk-e az uj özönviz kataraktáit?

A fenyegetés nem profeczia többé. Technikai valóság az.

És minden ember tudja azt, hogy nincs olyan magas hegytető az országban, a hová menekülhessen!

Egyedül egy magaslat van, mely megvéd, a hazaszeretet magaslata! Föl mindenki e menedékre!

És oda menekültek.

A harmadik napon a budapesti országgyülés elnapolta magát önkényt bizonytalan időre, egy nagyszerü jelenet után, melyben a ház minden szinezetü pártjai egymással összeölelkeztek, s egy általános »életünket és vérünket!« kiáltás után, teljes hatalmat adtak a kormánynak rendelkezni mindenkinek életével és vagyonával a haza védelmére.

Még azon éjjel az ország minden vasutai szakadatlan szálliták a segéd csapatokat a Kárpátok felé. A csapatok énekelve mentek a csatatérre.

Tatrangi Dávid pedig felült aerodromo-

nába s elrepült vele távol keletnek; ott hagyva a bezárt Vas kaput, visszatértéig. Hadd döngesse addig, a kinek nem tetszik.

Ő ment a legfélelmesebb ellenséget felkeresni: Alexandra czárnőt, és a léghajós admirálját Severust, — megharczolni velük a magas légben.

A repülő halott.

Mikor Dávid légjárója a havasalföldi bérczvilágot elhagyta, sürü köd feküdt az alább elterülő romániai lapályon; november vége felé járt az idő.

A ködön keresztül nem láthatott le a földre; a köd jó takaró; de szintolyan jó hangvezető. A gép hangtölcsérein keresztül jól kiveheté azt a robaj't, a mit nehéz ágyuk szakadatlan gördülése okoz. Az orosz sereg zöme vonul Romániân és Bessarabián keresztül az Otthon város felé. A sürü ködben a légjárók nem akadályozhatják meg előnyomulását.

Dávid megérkezve Otthonba, tudósitá elnöktársát Dárdayt az ellenséges sereg közeledtéről. Dárday minden intézkedést megtett, hogy vendégeit illendően fogadhassa. A bessarabiai partot védte kétszázötven ezer főnyi polgársereg; de azok közt a hajdani krakkói

honvédek, kikben bizony nem aludt ki a régi láng mint Dárday hitte. (Tán ő sem hitte, csak Dávidot akarta megmozgatni az ijeszgetéssel.) Hogy az ellenség egy ökölcsapással el nem foglalhatja az Otthon várost; a felől gondoskodva volt tüzben, vizben, levegőben.

Hanem már most az is bizonyos volt, hogy Alexandra czárnő döntő hadjárata megindult s az unalaskai légjáró hadiraj nem sokára fennyen fog repülni az ujszerü csatába. — Ha nem jönnek ők, majd értük megy Dávid s felkeresi őket aleuti zugaikban s kényszeriti a csatára.

E terve szerint rögtön rendelet adott több légjáró rajának, hogy csoportosuljanak a Kin-Tseui hegyek között össze: az aleuti szigetek körül csak czirkáló léghajói maradtak.

E közben váratlanul kedvező hir érkezett Magyarországról.

1973. deczember 2-ikán a magyar-osztrák seregek, nem várva be ellenfeleik támadását, II-ik Árpád király személyes vezénylete alatt megtámadták a visztulai orosz sereget s egyik éjféltül a másik éjfélig tartó ütközetben, kiverték azt minden állásából; elvettek tőle tömérdek ágyut, pokolgépet; magyarok, osztrákok, csehek, lengyelek, tótok

versenyeztek egymással a vitézségben; hózivatarban, jég hátán, vas zápor között harczoltak, türtek, éheztek, szomjaztak és vérzettek; de győztek. A király maga egész napban nyeregben ült, kivéve azt a perczet, a mikor kilőtték alóla a lovat s első volt, a ki egy felgyujtott hidra felnyargalt, mikor az ellenség hadderekát keresztültörték testőr-ezredei.

Ezt a napot aztán lelkesülten megünnepelte mindenki mind a két monarchiában, még a republikánusok is, s mindenki sietett hálát adni az Istennek a templomokba: még a papok is.

Tatrangi Dávid jobban örült ennek a a győzelemnek, mintha az ő babérai termették volna azt meg. Sőt annak örült épen, hogy azt az első győzelmet nála nélkül vivták ki.

Még ugyan korán van diadalt énekelni! A főproblema megoldása ő reá vár. Mert az a kérdés, hogy ki marad ur a légben? Azé a diadal. Az kergetheti aztán ellenségei armadiáit a világtalan világig. De ez a technika, a ki számitás, a physikai erők harcza. Amott azonban harczolt a honszerelem, a hüség, a halálmegvető hős lélek, az egyetértés, a szabad szellem; azért hadd legyen azé a győzelem babérja!

Ekkor egy jóslatszerü tudósitást hoztak Dávidhoz mindenünnen érkező légjárói.

Ha csak egy hozta volna a hirt; azt mondta volna rá: mese! de tiz különböző helyről érkező léghajósok tudósiták ugyanerről.

Találkoztak a légben Dávid atyjával, az eltemetett Tatrangi Mózessel.

Az egyik látta őt a Medve szigetek fölött repülni ezerkétszáz lábnyira a tengerszin felett. Jól ráismert. A tört alak ott állt a villanygép előtt, kificzamult könyökü karjával a gép korongjára támaszkodva s a villám sebességével vágtatott el az őt kisérő hajó mellett, mely nem birta utolérni.

A másik már Canada fölött látta őt elsuhanni, kétezer lábnyi magasban; a harmadik az ausztraliai szigetek fölött találkozott vele, háromezer kétszáz lábnyi emelkedésben; a negyedik a chinai tenger fölött látta őt eltünni ötezer lábnyi magasan járó felhők közt; mind a tiz ugyanabban az állásban, tört karjával a gép fogantyujára támaszkodva s azután valamennyinek az adataiból összeállitva ki lehetett czirkalmazni egy spirál kört, mely félszegen északtól nyugotnak indulva, keléttől északnak visszatér és a közben folyton

emelkedő haladással egyre távolabb tér el a földtől.

Tatrangi Mózes holtan repüli át az egeket!

Egy léghajós az északi gönczöl szigetéről ehez azt a kiegészitő hirt hozta, hogy a légjáró, melyben a halott feküdt, eltünt onnan; s a kristály ravatal össze van omolva.

Ez a körülmény aztán megmagyarázta a kisértetes tünemény titkát.

Egy földrengés, a mi a gönczölök alatt oly gyakori, halomba döntötte a pistacit kristálytömeg oszlopcsarnokát. A légjáró, mely kiterjesztett szárnyakkal fekűdt az oszloptömeg tetején, ezáltal leesett onnan; a két szárny a lég ellenállásától összecsapódott s azzal rögtön megkezdődött a villanygép müködése. A benne fekvő halott álló helyzetét szinte kimagyarázza a zökkenés, mely az élettelen testet a gépre veté, s az ennek fogantyujában fennakadt merev karjával, s most ugy tesz, mintha ő inditaná égi pályafutásra az örök gépet.

S minthogy a légjáró harántos esésében egyszerre fölfelé és előre mozditó lökést kapott, most az égnek indult emberi csoda nem csak körutat fut a föld körül, hanem egyuttal folyvást emelkedik is fölfelé. A legutolsó,

ki vele találkozott, az Uralhegy legmagasabb csucsai fölött látta őt elrepülni, tizennyolczezer lábnyi magasban. Folyton emelkedik az.

Igen, mig földi légkört talál maga előtt.

Dávidnak már kellett volna légjáró hadserege élén nagy ellenségére indulni. Az egész világ reszkető figyelemmel leste, hogyan dül el majd egy ilyen embersohanemlátta ütközet: — és nála erősebb volt a fiui szeretet és a tudás szomja, mint a dicsvágy.

— Várjatok rám: mondá hajóraj vezéreinek.

— És az ellenség? Kérdé az északi hajóraj vezére: Áron.

— Az is várni fog rám. Én megyek felkeresni atyámat.

— S ha feltaláltad?

— Akkor visszahozom őt a földre.

— De hogyan?

— Megtudjátok. Minden egyes légjáró kormányosa kap egy zárt levelet, melyet csak azon pillanatban szabad felbontania, a mikor parancsot kap, hogy induljon szemközt az ellenség légjáró hadával. Abból meg fogja tudni, hogy mit tegyen? Severus barátom megtanulta tőlem, hogyan kell a levegőben repülni? De azt nem tanulta meg, ho-

gyan kell a levegőben harczolni? — Most arra is megtanitom őt.

Azzal felszállt a magasba légjárójával Dávid, s a mely irányt tudósitói leirtak előtte a föld körül, azon a körvonalon megkezdte a kémszemléjét a repülő halott után.

Más légjáró nem volt most az égen. Parancsára mind két csoportba voltak gyüjtve, s a kémlelők a hegytetőkön pihentek. Egyedül járta be a firmamentumot.

Fölemelkedett magasra. Hol soha még a kondor szárnyai sem verték a léget. Nem találkozott senkivel.

Tulment a Dhawalagiri magaslatán; föl a jég örök regióiba, a föld önmozgásának örök hideg áramlatába; harminczhatezer lábnyi távolra az élő földtől. Látta a felhők minden nemeit maga alatt, de azt a halottat, a ki repül, nem látta sehol.

Egyszer végre feltekintett maga fölé, s ott azután meglátott egy kicsiny fekete pontot repülni maga fölött, még egyszer oly magasan, mint a hol ő jár: a föld gőzkörén is tul!

Dávid megkisérté utólérni azt a fekete pontot.

És aztán megtudta, hogy olyan feladattal küzd, mely csak a halottnak sikerül; az élőnek nem.

Negyvenezer lábnyira emelkedve a föld felett, annyira megritkultnak találta a levegőt, hogy az már a gép tömöritő hatalma mellett sem volt elég tápláló a tüdőre nézve. A légoszlop nyomásának megszüntével, orrán, ajkain, fülein keresztül szivárgott ki a vér. És a mi legkeményebb gát az égbemenetel ellen az előre nézve, az, hogy a ritkult lég csekélyebb zsurlódása mellett, a hajó oldalai lassanként áthülnek: a nap csak ragyog, de nem melegit többé; a hévmérőben megfagy a kényeső: minden éltet tagadó hideg áll be lassankint.

És még mindig mérhetetlen magasban repült fölötte az a másik aerodromon. Az már ott talán a világaetherben repül. Százötven foknyi minus alatt. Oda nem megy utána élő.

És ama repülő gép szárnyai egyre szabályosan vernek: repülése hullámzatos kigyóvonal.

Tehát villanyosság a föld légkörén tul is van. Tehát a világürt betöltő finom aethernek is van annyi ellenállási ereje, hogy egy a villanyosság és a géptan szabályai szerint alkotott repülő gép benne tovább uszhatik; egyre táguló csiga-körutat futva meg a föld körül. — És ha az önmagától mozgó gép sokáig fogja ez utját folytatni, egyre fokozó-

dik a villanyerő üvegszárnyaiban, egyre fogy a föld vonzereje hozzá, mely röptében fogva tartja; — nem lehet-e egy pont, a hol a két erő közül az első tulsulyra jut, s akkor a villanygép önalkotta utján vágtat majd a végtelen világürben előre? És meglehet, hogy majd egy más planeta közelébe téved, annak vonzerejétől közelebb vonatik s aztán a körül folytatva megforditott csigakörfutását, végre leszáll reá. Azon planeta lakói mennyi kérdést intéznek majd a leszállt gép néma lakójához! . . .

A felső gép, daczára a sokkal nagyobb ivnek, melyet röptében köritett, még is végtelenül gyorsabban repült, mint Dávidé. A természet minden örök szabálya eltiltá őt a vele találkozástól.

»Fare well!« kiáltá utána az utolérhetlennek, s aztán visszabocsátva repülőgépét az emberkinzó hetedik égből; nem sokára elveszté a repülő fekete pontot szemei elől. Talán nem is fogja azt már többé földi szem meglátni.

Harcz a légben.

Ez égi találkozás után legfőbb ideje volt a földhöz közelebb esőkre gondolni.

A vezér-légjáró belsejében volt egy készülék alkalmazva, mely állt egy végtelen földabroszból, a mi egy henger segélyével körülforgatható volt. E térkép mutatta a föld minden tájait, madártávlatból lefényképezve. A tapasztalt hajós, a mint a mágnestü segélyével meghatározá a pontot, melyen hajója repül, ama térképről azt is leolvashatá, hogy mely ország, világ felett jár most?

Dávid azon perczben, a midőn a légjáró kisértetét elveszté szemei elől, az Amur vidéke fölött találta magát.

Épen alkonyodott.

Az esti ég arany homályában három repülőgépet látott maga felé közeledni északkelet felől; a mikben nem sokára saját kémhajóira ismert.

Mikor két percznyi közelbe ért hozzájuk, a hangkürtön át e parancsot mondá:

»Közép marad; egy, három tovább.«

Mikor két aerodromon egymással a légben találkozni akart, azt így hajtották végre.

Mindig a keletről vagy északról jövő a felső, a nyugatról vagy délről jövő az alsó.

A találkozásra felhivás után az alsó alája repül a felsőnek s azután mindaddig egy irányban repülnek egymás fölött, mig függőleges vonalba nem jutnak. Akkor a felső egyszerre megszünteti repülését s leszáll az alsóra.

A találkozás titka a villanyosság.

Az üveghajó felső része »plus«, az alsó »minus« villanyossággal van töltve. — A két üveghajó két ellenkező oldala egymást vonzza. — A felső hajó közeledtére az alsó hajó két repülő vitorlája önkénytelen szétterpeszkedik s arra az alsó hajó egyszerre hozzátapad a felsőhöz. — A felső akkor egyszerre megujitja saját röpvitorláinak müködését s viszi magával az alsót. — A két hajó vezetői azután a hangkürtökön keresztül értekezhetnek egymással, akár a hajó oldalajtajain át meglátogathatják egymást s közölhetik tudósitásaikat, a mikért összejöttek.

A villanyerő által hathatósabban egy-

máshoz van kötve a két üveghajó, mintha körüskörül vaskapcsok csatolnák össze.

S mikor aztán ismét szét akar válni a két hajó, az is a legegyszerübben megy végbe. A felső hajó is megszünteti gépe müködését; röpvitorláit fekmentesen szétterjesztve. Ekkor mind a két hajónál félbeszakad a villanyfolyam, mely őket egymáshoz csatolta; s akkor pár perczig szállnak a légben lefelé; e nehány percz multával az alsó hajó egy szárnymozdulata ellöki magától a most már hozzá nem tapadó felső hajót: amaz lefelé hull, szárnyai összecsapódnak, emez még libeg, elzárt vitorláival; a következő perczben aztán mind a ketten repülnek ellenkező irányban, a merre utjok van.

Ez a találkozás a légjárók között.

És egyuttal ez a légjárók közötti harcznak a titka.

Ha két légjáró közül egyik a másik fölé kerülhet s az utóbbi nem tudja azt megakadályozni, hogy az függélyesen lerohanjon rá, akkor fogva van a felül került légjáró által, s az őt minden benne levővel együtt odaviheti, a hova akarja.

Dávid léghajója vezérgép volt, messziről megismerhető a két háromszögü üvegprizmáról, melyek az elejére és a hátuljára

voltak alkalmazva s a gép szárnyainak mozgása által lassu körforgásban tartva, nappal a verőfényt, éjjel a villanyragyogványt szórták mérföldnyi távolba s ez által tették a vezérgépet messziről kiismerhetővé.

E vezérgépekkel szemközt mindenmás légjárónak az alulkerülő szerepét kellett játszani.

Mikor Dávid megállitá a keletről jövő három aerodromon középsőjét, az meglassitva repülését, alája libbent a vezérgépnek s nehány percz mulva hozzá volt ahhoz tapadva. A másik kettő repült odább.

Ekkor Dávid és a kémlőgép vezetőjeközött a hangtölcséreken át e párbeszéd keletkezett.

»Honnan?«

»Unalaska sziget felől.«

»Mi hir?«

»Ellenség repülő hadraja felszállt.«

»Merre?«

»Nyugatnak.«

»Száma?«

»Myriád.«

»Láttad közelről?«

»Mérföldnyiről.«

»Jól repülnek?«

»Elhagytuk őket; de jobban is tudnak.«

»Minő szine van az ellenlégjáróknak?«

»Világos veres.«

»Felbontottad titkos utasitásodat?«

»Várom rá a parancsot.«

»Menj Kintsőbe s ott bontsd fel.«

Ezzel utjára bocsátá a légjárót Tatrangi.

Az éj folyama alatt még több kémhajóval találkozott Dávid, a mik az ellenséges légjáró raj mozdulatairól a legkülönfélébb tudósitásokat hozták.

Az egyik ezer légjárót talált a jeges tenger felett végig vonulóban. — A másik a veres légjárók zömét zárt tömegben látta China felett átvonulni; a harmadik a csendes tenger szine felett látta libegni Severus uj légjáróinak ezreit.

Dávid kitalálta a müveletek tervét.

Az ellenfél meg akarja oszlatni az Otthon haderejét. Ugy tesz, mintha egyfelől a magyar király seregeit fenyegetné, a mik Lithvániáig előrenyomultak, másfelől pedig magát Otthon várost akarná meglepni. S a légjáró had mozdulata oly gyors, hatása oly romboló, hogy elég az ellenféltől egy rövid órai előnyt elnyerni, hogy annak seregeit tönkre verje, várait lerombolja, városait porrá égesse.

Severus, a kinek tudomása volt arról, hogy az Otthon államnak négyszer annyi

légjárója van, mint neki, arra számitott, hogy ellenfele a haderejét kénytelen lesz négy felé elosztva tartani, s egyenlő ellenhajórajt tartani a féltett ország és város védelmére, azonkivül az egész világon elhelyezett telepei közt az összeköttetéseket fentartani.

Az első összeütközésnél pedig, ha egyenlő a két tábor, csaknem mértani bizonyossággal kiszámitható volt Severus hajórajának győzelme Dávidé felett. Severus légjáróinak villanygépezete egy ötödrészszel nagyobb villanyerőt volt képes kifejteni, mint a Tatr an giféle villanykészülék.

Severus Dávidtól is kérdezé azt annak idejében: miért nem fokozza még feljebb a légjárók gyorsaságát, mikor lehetne? és azt a választ kapta tőle, hogy ez fölösleges erőpazarlás volna; a légjáró, ha gyakorlati czéljának meg akar felelni, hogy utazás és szállitás eszköze legyen; kénytelen sok közbeeső állomáson leszállani, s a tulhajtott gyorsaság miatt több időt fog elveszteni a megállapodással, mint a mennyit megnyert az utközbeni sietséggel. Azonkivül volt még egy körülmény, mely azt tiltotta. A tulfeszitett gyorsaság a rendes páratelt légkörben az üveggépezetben az iridisatiot mozditja elő, mely időjártával az üveglapok villanyosságát csök

kenti. Ennélfogva Tatrangi Dávid megmaradt az atyja által felállitott arányoknál.

Most azonban Severusnak az levén az első feladata, hogy az Otthon légjáróiból mentül többet elfoghasson, ezt igen könnyü szerével vélte elérhetni, ha ujon alkotott gépeinek mozderejét fölemeli. Ez által azok képessé lesznek téve hasonló erőkifejtés mellett ellenfeleik fölé emelkedni s a leirt mód szerint azokkal összetapadni; a midőn azután a fel ülkerült légjáró marad a győztes; mert az alsónak a szárnyai le vannak szoritva, a felsőnek az oldalaihoz tapadva, s felső röpvitorlái viszik mind a kettőt együtt oda, hová kormányosuk akarja.

S ha azután az első ütközet meg van nyerve, akkor már az Otthontól elfoglalt légjárók is az orosz czárnő hatalmát növelik, a második ütközetnél már csaknem egyenlő erővel mérköznek meg; folyvást fenmaradván az orosz légjáróknak erősebb röpereje mint hadászati tulsuly.

Igy győztek a mult században azok, kik ágyuikat, lőfegyvereiket nagyobb horderővel tudták ellátni, mint ellenfeleik. Már akkor azt irták a nagy döntő világharczokról a történészek, hogy nem az emberi vitézség nyerte meg a győzelmet, hanem a gép.

Most már egészen a gép hatalmába van adva a harcz. Az ember maga csak meghalni megy már a csatába, nem verekedni. Ellenfelét nem is láthatja, nem is érheti el többé Az fenn repül a légben.

S a harcz koczkája csak azt dönti el még, hogy kinek a gépe marad győztes a felhők országában? Azé aztán a föld.

Tatrangi Dávid gyorsan keresztül látta ellenfele tervét.

Annak nem lehet czélja aránytalanul kevesebb géphadait három felé szétosztani; hanem épen ellenfele figyelmét akarja megoszlatni a három felé vált iránnyal.

Ennek ellenében az ő terve is gyorsan készen volt.

Kémhajóival rögtön izenetet küldött Otthon városába és Kintsőbe.

Az elsőbbi helyre aként szólt parancsa, hogy az összes légjáró tömeg szálljon fel és háromszáz lábnyi magasban a tenger szine fölött, igyekezzék elérni a Volga és Kaspi tenger körüli rónát. Az utóbbi helyen csoportosult légjáróinak pedig azt adta utasitásul, hogy a Khokonoori magaslatokon egyesülve, a mint az ellenséges hajóraj a láthatáron megjelenik, hagyják azt támadás nélkül

elvonulni, s mikor már eltünt a láthatáron ismét, akkor keljenek nyomába és kövessék.

És egyuttal minden légjáró kapitányának meg lett hagyva, hogy a mint hajója felszállt, a lepecsételt utasitást szakitsa fel és cselekedjék majd a szerint a végzetes találkozásnál.

Mert minden légjáróra volt alkalmazva egy idő óta egy ujdon készülék; a minek czélját, rendeltetését nem ismerte még senki. Egy zárt szekrényből állt az, melynek belsejéből egy rézcső vezetett ki a hajó födelére, hasonló a tüzi fecskendők csövéhez. Mi van a szekrényben? azt nem tudta senki, sem azt, hogy az a cső mire való?

Maga Tatrangi Dávid egy gépészt és egy kormányost véve át a kémhajókról saját légjárójára, egész éjjel a légben czirkált alá s fel, az ellenséget várva, s zegzug utban hátrálva az ázsiai hegyvilág felé.

A hosszu éj holdvilágos volt: kedvezőtlen világitás ily kémszemléhez. Sem elég világos, hogy a léghajókat meg lehessen körvonalaikról különböztetni az éjszaka ködeitől, sem elég sötét, hogy azokat saját villanyvilágitásuk elárulja.

Igy történt, hogy a mint a hajnal szürkülni kezdett a chinai partok felől, Tatrangi

alig husz tengerész mérföldnyi távolban pillantá meg maga előtt az egész orosz légjáró tábort.

Nagyszerü látvány volt ez! Huszezer repülő csoda egy csoportban.

Jól sejtett. Az egész tábor együtt volt; a mik északnak, délnek látszottak indulni, mind csatlakoztak a hadiraj zöméhez, s most annak két szárnyát képezték.

Az orosz hadiraj egy óriási karajt képezett. A gépek tiz sorban egymás mögé rendezve; kétezer gép egy homlok vonal, mely nyolcz mérföldnyi területet ölel körül.

Az egész tábor teljes géperővel vágtatott előre.

Dávid távcsöve e távolt egy tizedrész mérföldnyire kisebbité, olyan jól kivehette, mintha nyolczszáz lépésnyiről nézte volna őket.

Hozzávetőleg mintegy négy ezer lábnyi magasban lebegtek a föld felett.

Dávidnak most hirtelen ki kellett számitania a két távolt: az ellenfél és az Otthon közeledő hajóraja között, s azután leszállni oly mélyen a róna fölé, hogy a rövidebb ív által ki legyen egyenlitve a magasabban járó s eként hosszabb ivet megfutó gépek nagyobb

röpereje és az ő légjárójának kisebb hatásu röpte közötti különbség.

Ezzel az a másik előny is össze volt kötve, hogy a magasan járó léghajókból nem vehették olyan hamar észre a földszinhez közel elsuhanó légjárót.

Az orosz léghajóraj szép rendes vonalban repült, csak nem egyenlő magaslatot tartva; hanem azután minden száz légjáró fölött még ezer lábnyival magassabban repült egy-egy vezérhajó, mely a többiek fölött parancsnokolni látszott, s a vezérhajóknál még ezer lábnyival magasabban repült egy tiz hajóból álló csoport; — ez a táborkar maga. És e csoport közepette kivehette Dávid távcsövével az admiralhajót magát. Ennek négy vitorlaszárnya volt: nem madárhoz, de lepkéhez hasonlitott, testre hosszabb volt a többinél: és a két végén egy-egy korona tündöklött, kristályprizmáival tüzet szórva minden oldalról. Erről lehetett megismerni, hogy ez a czárnői léghajó.

De nem csak Dávid vette észre a közeledő ellenséges légjáró rajt: őt is észrevették.

A messze tündöklő háromszögü prizma elárulá, hogy ez a vezérhajó.

Azzal egyszerre, mintegy parancsszóra

száz légjáró kivált az ellenfél táborának balszárnyából s üldözőbe vette Tatrangit.

Dávid a tunguz hegyek fölött járt, mikor észrevette az üldözést.

Volt ahoz való készüléke, hogy kiszámithassa ellenfele röpténck gyorsaságát a saját légjárójáéval viszonyitva. Ezt ugy számithatá ki, bizonyos pontokat jelölt meg a földön, s azt vette föl, hogy hány percz alatt éri el azokat saját légjárójának árnyéka, hány alatt az utána jövők.

Azok egy ötödrésznyivel sebesebben repültek, mint ő, és igy azt is kiszámithatá, hogy a tiz mértföldnyi különbség, mely most előnyére van, mikorra fogy el? Másfél óra mulva ütól fogják érni. Most tehát csak az volt a feladata, hogy ez idő alatt elhagyhassa a Baikál hegycsoportjait. A hegyek közt könnyen megszorithatják.

Ő is a végsőig fokozta gépe röperejét, folyvást a magasban tartva magát. Mégis utolérték, a mint a Semipalatinszki erdőket elhagyta.

Itt azután előtte állt a nagy Bedpak Dala puszta; egy laktalan, uttalan róna; a láthatár egyik szélétől a másikig hóval födve.

A száz üldöző aerodromon már csak negyedmérföldnyire volt mögötte. Jól kiveheté,

hogy azok közt legelől repül az admiral hajó ragyogó koronájával.

A mint azután Dávid a rónára kijutott, mutatott valami mesterséget az üldözőinek, a mit azok nem tudtak utána csinálni.

A nyolczezer lábnyi magasból, a melyben repült, egyszerre lecsapott a rónára, ugyanazzal a perczenkint ötszáz lábnyi gyorsasággal, a melylyel előre suhant. Ugy csapott le, a hogy a tengeri keselyü szokott lecsapni a hullámok közé, s a kondor a rónára. Maga Dávid irányozta a kormányt.

És azután, midőn csaknem a földet érte, egyszerre vizszintes repülést vett fel megint; a hogy tesz a prédáját elkapó sas. Szárnyainak hegyei barázdát huztak a hóban.

Ez nagyon meglephette az üldöző aerodromonokat. Az ő vezetőik csak arra voltak készen, hogy mikor le akarnak szállni a magasból, elébb a repülést meg kell szüntetniök; s aztán kiterjesztett szárnyakkal szép lassan aláereszkedniök; de azt a sebes lecsapást egyik sem értette.

Az alatt aztán, a mig ők hozzá készülődtek a lebocsátkozáshoz, Dávid légjárója ismét elnyert előlük egy mérföldnyi egérutat s futhattak utána, mig ismét utólérték.

A mint utólérték, ismét megtette előttük

azt a merész alácsapást. Ekkor néhány üldöző aerodromon megkisérlé e merényletet utána csinálni; hanem az rájuk nézve siralmasan ütött ki; nem birták a lefelé haladó szárnyas gépet megállitani s mindegyik az orrával furódott bele mélyen a földbe, némelyik a félszárnyát elficzamitotta az esésben s azzal bénultan terült el a földön. A kik benne voltak, az ütődéstől elkábultak; talán halálra zuzódtak.

A többieket csalogatta maga után Dávid aerodromona a nagy kirgiz pusztán végig. Áthurczolta őket magával az Argyz Kum, a Kara Kum sivatagokon végig. Játszott velük. Zegzugban futott előttük; majd kigyóvonalt rajzolt a levegőben repülésével; az egész aerodromon raj előtte, körülötte rajzott már, összecsoportosultak alatta, fölöttte, s mikor azt hitték, hogy már fogják, akkor egyszerre felvonta szárnyaira a tafota boritékot, összecsapta a szárnyait s sebesen keresztültört rajtuk, mint első fölrepülésekor a villanyos felhőrétegen. Egyszer aztán egészen közel hagyta őket magához jönni, mintha ki volna fáradva. Csak kelepcze volt ez. Körülfogták. Egy helyütt ki akart törni a hajtók köréből. Ott az üldözők oly közel vonultak egymáshoz, hogy szárnyaikkal elérték egy-

mást. A mint azután két ilyen villanyterhes üvegszárny alsó-felső lapja egymáshoz ütődött, az abban a perczben ugy egymáshoz tapadt, hogy el nem birt válni. Azzal mind a két gép meg volt bénitva s mint a lelőtt vadlúd bukdácsolt le együtt a földre; mig Dávid légjárója, gyorsan mint a fecske suhant ki a szerencsétlenül jártak résén.

Erre az admiral hajó azt a parancsot adá ki a többi légjáróknak, hogy mindanynyian maradjanak hátra.

Ő egyedül vállalta el most Tatrangi üldözését.

És Dávid tapasztalni kezdé, hogy ezuttal méltó ellenfelére talált.

Az admirál légjáró épen ugy utána tudta csinálni a keselyü lecsapás merész müveleteit, mint a rögtöni aláhullást, összecsapott szárnyakkal. Ahoz is jól értett, hogy mint kell husz lábnyi magasban a föld szine felett elsuhanni, hogy a szárnyak a homokot horzsolják.

Hanem ily közel a földhöz egyik léghajó a másikat el nem foghatja. Hiányzik számára az esési magaslat.

A mint a Karakymi puszta véget ért, következett egy nagy tó: az Arál tava. Itt már Dávid hat lábnyira szállt le a viz szine

fölé; a miben az az előnye volt, hogy az ő vitorlaszárnyai a jobban ellenálló vizbe csapkodtak le s igy nagyobb lökést adtak hajójának, mint a minőt a fölötte röpülő ellenfél szárnyai tudtak kifejteni, mik csak a légben eveztek. A viz szine fölött ugy repült az aerodromon, mint egy szellem, s ha testével néha a vizbe lelecsapódott, akkor még a ruganyosság is uj erőt kölcsönzött röptének: négy-ötszáz öles ugrásokkal haladt előre.

Ezt is utána csinálta az ellenfele.

Az admiral légjáró szinte leszállt a viz szinéig s uszva, repülve, szökellve odaférkőzött Dávid vezérlégjárója mellé. Ugy nyargaltak egymás mellett, mint két versenyparipa a czélhoz.

Az admiral légjáró alig volt száz ölnyi távolra Dávidétól.

Az átlátszó üvegfalon keresztül Dávid megkülönböztetheté a benne levő alakokat.

Ott volt a czárnő maga: Alexandra; egy olympi istennő öltözetében. A kormányrudat Severus kezelte. Dávid maga tanitá őt meg e mesterségre. A tanitvány most leczkét adott mesterének.

A mint igy vágtattak egymás mellett, a császári légjáró hangkürtjéből áthangzott Dávidhoz »Sasza asszony« ismeretes szava:

»Hahó! uram!«

»Hallom: Szüdarinja!«

»Egyet kifeledett ön a számitásaiból: az asszonyt!«

E szóra Dávid egyszerre felfelé repülő irányt adott gépezetének, s légjárójával egyenesen szállt fel a magasba.

A kezdeményezéssel elnyert egy másodperczet ellenfelétől s ez sokat számit a felfelé szállásnál. Amannak nagy erőfeszitésébe kerül ez előnyt visszavivni.

Mintegy ötezer lábnyi magaslaton jutnak végre egyenlő szinvonalra, s ezentul a czári aerodromon szüntelen fölötte marad Dávid hajójának.

Az pedig magasabbra törekszik, kijátszva ellenfele kisérleteit a reá lecsaphatásra.

Mikor aztán tizenkét ezer lábnyi magasan libegnek, akkor megpillantja Dávid azt, a mit keresett. Az Otthoni aerodromon tábor kezd fölemelkedni a láthatáron; a mint annak nyugati szélén a Kaspi tenger ezüst vonala felcsillámlik, mintha abból támadnának elő e repülő alakok.

Most mind a két légjáró tábor fenn volt az égen és közeledett egymás felé. Az egész láthatárt köröskörül elfoglalták. Mindkettő

félkör alakban nyomult előre. Középett a két, egymással játszó, vezérgép.

Az orosz légjárók raja közelebb volt a kettőhöz, és gyorsabban repült, daczára a szemközt fuvó szélnek, mely az Otthoniaknak előnyére szolgált.

Különben egyenlő erővel voltak, huszezeren huszezer ellen.

A negyvenezer gép szárnyverése valami bűbájos égi zenét költött odafenn; melynek hallatára világgá futottak a kirgiz csordák, ménesek oda alant.

Dávid vezérhajójával folyvást nyugotnak tartott: honnan saját léghajó raja közelitett felé.

Nem csupán az a czélja volt, hogy seregével egyesülhessen. Ennél távolabbra gondolt.

A Kaspi tenger szine fölé akarta áttenni azt az ütközetet, a mely első kisérlet lesz, valjon lehet-e embernek harczolni az égben?

Még most is emberszeretet volt szivében s azon aggódott, hogy a légből lehulló ellenfelei össze ne zúzzák magukat a földön; ha a tengerbe hullanak, ott a zárt hajót megint felveti felszinre a viz, s a benne levők nem zuzzák magukat össze.

Ellenfele, az orosz admiral hajó foly-

vást mellette, fölötte csapongott; mint két héja a légben, enyelegni látszottak egymással.

Kitünt, hogy egy légjárónak a másikat elfogni a felülről leszállással, nem olyan könnyü, mint ha szándékosan összebeszéltek a találkozásra. Az alul került légjáró kormányosának egy kézmozdulata elég rá, hogy hajója a rárohanó ellenfél alól kisikamljék: s ha az üldöző lecsap hozzá, az üldözött félreszökell s a másik perczben már ő került felül.

Az orosz légjárók vezetői aggódva nézték e játékot a két vezérhajó között. Most már világos volt előttük, hogy azon a módon, a hogy ők betanulták, az ellenfél hajóit elfogni nem lehet: felülről hozzájuk tapadni és tovább repülni az elfogottal: hanem a mi az ütközet módja leend, azt a földre hullott néhány légjáró mutatta be: összekeveredni az ellenfél hajórajával; s a hogy a zürzavarban két egymás mellé szorult légjáró szárnyai egymáshoz csapódnak; együtt a két ellenfélnek lezuhanni a földre. Ott azután, a ki életben maradt, az lesz az ura a másiknak. — Lehet, hogy egyik sem marad élve; de legalább ugyanannyi ellenséget lerántott magával.

Oroszok voltak. Elszántan rohantak az ismeretlen harcz nemének.

S a két vezérhajó már elérte a Kaspi tengert. Az Otthon légjárói a Daghestan hegyláncztól a Ghilan Mazenderan hegylánczig sorakoztak a magasban, velük szemközt az orosz légjáró tömeg Astrachantul a turkomán sivatagig vetette árnyékait a földre: közöttük terült el a hosszu Kaspi tenger, mely hét ezer négyszög mérföldnyi területet takar el: maga egy ország helye. A légjárók vezetői, mikor e viztükör felett libegnek, a hatezer lábnyi magasból sem látnak maguk alatt egyebet, mint parttalan zöld vizsivatagot.

A Kaspi tengernek van egy kis fiacskája, a belőle kiszakadó Adsi Darja. Ez csak száz négyszög mérföldet takar el.

Mikor a két léghajó az Adsi Darja fölé megérkezett, Dávid gépe megszüntette a futást s elkezdett teljes erővel fölfelé emelkedni.

Ellenfele utána repült merészen.

Azzal megkezdődött közöttük a verseny — fölfelé az égbe.

Dávid gépésze minden fölösleges terhet kihányt a hajóból, mérlegeket, alhidadeot, barometrumot; végre a kenyeret és vizes hordót is; hogy könnyebben repülhessenek.

Az ellenfél egyenlő magasan maradt vele. Az is kiszórt hajójából minden gépet. De fölé kerülni még sem tudott.

Felemelkedtek már harminczezer lábnyira a tenger szine fölött, abba az örök hideg égbe, a hová Dávid atyját követte sikertelenül.

És az alant járó aerodromonok minden látcsöve csak az ő repülésöket kisérte. Ez volt a kérdés, hogy vivnak meg egyenkint egymással.

Mikor már harminczkétezer lábnyi magasan jártak, akkor Alexandra czárnő felnyitá a hajó ajtaját, s azt mondá a gépésznek:

»Most eredj te magad!«

A gépész orosz volt; szót fogadt czárnőjének, s a nyitott ajtón át aláveté magát a magasból.

A czári légjáró ez által százharmincz fonttal megkönnyebbült. A gépész feláldozása győzelemre segité hajóját, s ez elég jutalom volt ránézve, azért az egy halálért.

A czarina most már maga állt a géphez, s oly közel repült Dávid hajója mellett, hogy ennek látnia lehetett a rózsaszinü üvegfalon keresztül a hölgy daemoni diadalmosolyát.

Percz mulva feje felett libegett az orosz vezérhajó.

Ekkor Dávid, mikor épen függélyesen állt fölötte az ellenfél légjárója, egy csapot elforditott a zárt szekrény oldalán, s arra a hajó orrán levő csőből egy hosszu fényes, gőzburkolatu sugár lövellt fel a czári léghajóra.

Az a naphtha-nedv-sugár volt.

A mint e terjékeny nedv teljes erővel érinté a felső aerodromon üvegszárnyait, egyszerre zavar állt be a hajó gépezetében. A naphtha a szárnyakon lecsuszva, az érintkező dörzslapok közé került s az által némelyiknél félbeszakitá a villanyáramlatot.

Alexandra azt vevé észre, hogy gépe egyszerre alább száll s ellenfeléé kerül föléje.

— Mi történt velünk? Gépünk nem repül! kiáltá Severushoz ijedten.

A néger szavát elvette a rémület.

Alexandra odarohant hozzá s megragadva karját, felrázta őt kábulatából.

— Ember! Hát nem vagy-e te isten, hogy nem tudsz rajtunk segiteni?

— El vagyunk veszve, hebegé Severus; látva, hogy a gép szárnyai most már csak lankadtan vergődnek. Minden számitása hasztalan, a kormánynak sem engedelmeskedik már a gép.

És Tatrangi Dávid légjárója most már

egész szabályosan száll utána a légben kiterjesztett szárnyaival; tiz percz alatt utoléri a megbénitott repülőhajót, s annak födele oda tapad az ő hajója fenekéhez.

Az admiral hajó a czárnővel és Severussal együtt el van fogva.

Ekkor aztán Dávid hangoztatja alá a választ a hangkürtön keresztül:

— Az asszonyt sem feledtem ki a számitásból, Szüdarinja!

A két egymáshoz tapadó hajó hangcsövei szájaikkal érintették egymást, azokon keresztül minden szót át lehetett érteni egyik hajóból a másikba.

— Nincs eszközöd a megszabadulásra? kiáltá Alexandra, körmeivel, mint a sas, kapaszkodva Severus vállába.

— Semmi sincs. Fogva vagyunk. Ellenségünk az ur.

— Nem tudod felgyujtani, szétvettetni hajónkat az övével együtt?

— Védtelenek vagyunk. Nem árthatunk neki.

Ekkor Álexandra fölfelé emelte arczát s Dávidhoz kezde beszélni.

— Ember te itt a fejem fölött! vagy Isten! vagy kicsoda vagy? Ha ember vagy, hagyj alkudni magaddal; ha Isten vagy,

hallgass az imádságra. Mit kívánsz váltságdijul értem? Neked adom minden léghajómat, neked adom az Unalashka szigetét. — Több kell? Átadom Bessarabiát, Romániát, a Krimet, elismerlek keleti császárnak.

Dávid egy szót sem felelt a nőnek.

— Kincs kell? Neked adom Urál bányáinak minden termékét, a mi aranyat, ezüstöt, platinát Siberia hegyei rejtenek. Bocsáss szabadon.

Dávid hallgatott.

— Vagy ha Isten vagy, könyörűlj nézd, térdre borulok előtted. Nézd, kezeimet összekulcsolom: imádkozom hozzád. Bocsásd meg nekünk a mi büneinket. Meggyónom, hogy büneim száma végtelen: bocsáss el, hogy azokat helyre-hozhassam. Visszaállitom Lengyelországot, — a régi határai között. A Sziberiába számüzötteket visszahozom hazájukba, birtokaikat visszaadom. Százezer nő nem tudja, hova lett férje? félmillió gyermek nem tudja hova lett apja? Egyedül én tudom. Én ragadtam ki őket családjaik karjai közül. Engedd, hadd vigyem őket vissza. Milliók könyje hull miattam: engedd, hogy felszárithassam azokat. Bocsáss meg! Isten!

Dávid szótlan maradt s az aerodromon hatalmas repüléssel vitte magával terhét. A

kettős teher leszállni kényszerité az alsóbb légrétegekbe s lassitá repülését.

Most egyszerre kaczagva ugrott fel térdéről a hölgy s mint egy ördöngős, fogait vicsoritá a feje fölött álló férfi szemei közé.

— Hahaha! Reszkess te Isten! A pokol nem hagyja el a maga czárnéját! oda nézz!

Az orosz hadiraj közül tiz leggyorsabb repülő, a mint az admiralhajó elfogatását észrevette, utána emelkedett a magasba sesitségére. Azok teher nélkül voltak, Dávid gépe két hajót czepelt, gyorsan utól kellett őt érniök.

Alexandra kezeivel tapsolt s lábaival tombolt örömében.

— Itt vannak ők! Haha tiz ördög egy Isten ellen! Hajrá! Fogjátok el őt! Csapjatok le rá. Saját egében fogjátok meg Jehovát! ti Leviathan! Belzebub! Azaziel! Előre, derék Szemiázáz! Te kerülj fölé! Sátán, eléje tarts. Beliál, siess!

Alexandra vezérlégjárói mind az égből levert angyalok neveit viselték.

Legelső volt Szemiázáz, a ki Dávid fölé került.

A naphtha-sugár föllövellt s a büszke légjáró épen ugy elkezdett bénultan vergőd-

ni, mint az imént az admirálhajó, s azzal gyorsan hanyatlott aláfelé.

Utána a Sátán, az is ugy járt. Azáziel szintén.

Alexandra nem láthatá, mi történik a feje fölött az őt fogva tartó hajótól, csak azt látta, mikor daemonai egymás után bukdácsoltak alá a levegőből.

Sejtelme volt, hogy ellenfelének fegyvere van a tetején, mely a közelitőt megbénitja.

-- Ne kerüljetek fölé! orditá légjáróira a hangcsövön keresztül. Repüljetek mellé! üssétek össze szárnyaitokat szárnyaival, hogy összetapadjanak: Rántsatok le bennünket magatokkal a tengerbe.

E parancsot megfogadni is kész volt valamennyi. Leviathan, Belzebub odaférköztek Dávid vezérhajója közelébe.

Ekkor aztán Dávid hármat forditott a tömlő csapján, s most két oldalt lövellt elő a naphthasugár a fecskendő csövekből. Az pedig, ha oldalt találta is ellenségei szárnyait, ép ugy meghasznált nekik.

Azután egy kört csinált a légben az aerodromon, mint a kémlelő keselyü s a körfordulat alatt valamennyi ellenfelét megbénitá fecskendőivel.

A daemonok még egyszer lehajigáltattak az égből. Mind a tizen bénultan hullottak alá a tenger szinére.

Alexandra szivében a rémületet, a boszút, a szégyent felülmulta a bámulat. Ez ember itt minő hatalmas!

— Miben áll hatalmad fölöttem? ember! kérdezé Dávidtól.

Dávid felelt neki.

— Ez a Kin-Tseu titka . . . .

Alexandra összeborzadt e szónál. Ez tudtára adá, hogy az a ki feje fölött az erős boszúálló, a Kin-Tseui mesékről nem feledkezett el.

— Mit akarsz velem tenni? kérdezé Dávidtól. Egy égő vulkánba hajitasz-e alá? Fenevadaknak dobsz-e martalékul? Föld alá zársz-e örök sötétségbe?

Dávid felelt neki.

— Némber! Se meg nem öllek; se nem kinozlak. Tultsa mellett a szigeten van egy nemzetközi kórház, az összes nagyhatalmak oltalma alatt. E kórházba hordják a háboru sebesülteit minden részről. Odaviszlek. Te kitünő orvosnő vagy, hires mütő. Ott fogod ápolni a sebesülteket, kik miattad véreznek.

— Hahahá! rikácsolt föl daemoni gunykaczajjal ez asszony. Veszsz meg átkozott ir-

galmaddal! Tudd meg, hogy én parancsot adtam, Mazrurnak, hogy a tulcsai közös kórházat gyujtsa fel, s pörkölje alá mindkettőnk nyomorékait. Azokat te nem gyógyitatod meg én velem.

Azzal hirtelen felszakitá a hajó oldalajtaját s leveté magát a húsz ezer lábnyi magasból.

A fényes alak, a ragyogó diadémmal fején repült az égből alá. A két légjáró táborból látták az esést és nézhették perczekig, mig az égi magasból alá hullt; koronás fejével előre.

Elnyelte a tenger.

A hajó ajtaja nyitva maradt utána.

Severus szólt Dávidhoz.

— És velem mit fogsz tenni?

— Megmondám rég. Tudod azt. Betöltöd küldetésedet. Elviszlek Afrikába, vagyonoddal együtt. Ott fogsz országot alkotni fajodból, melyet rabszolgaságból kiváltasz, s meghonositod népednél a czivilizátiót. — A Saharát zölddé teszed és városokat épitesz rá.

Severus — becsukta a hajó ajtaját s lefeküdt arczra Dávid előtt. Megadta magát.

A két légjáró tábor két félköre egész körré alakult már: egy fél óra mulva vége volt az ütközetnek. A mint a félkörök két

végin a találkozás megmutatta, hogy az Otthon légjárói ellenfeleik megbénitására rögtön ható eszközzel birnak, az unalashkai légjárók zöme nem várta be a találkozást amazok zömével; hanem megfordult és repülni kezdett egész tömegestül vissza kelet felé. Gyorsabb röpte biztositá menekülhetését.

Hanem mig a Kiszil Kum pusztája fölött végig haladt, egyszerre szemközt látta jönni a Bolor Dagh hegyek felől a Kin-Tseui légjáró rajt. Most azután két tüz közé szoritva, nem menekülhetett semerre.

Még megkisérlette fölfelé kimenekülni, mindkét ellenfelét a magasba repüléssel haladva meg. De a számitás egyben megcsalta természettudósait. A száraz puszta fölött az ő erősebb gépeik nem birtak annyi villanyosságot kifejteni, mint ellenfeleik a hegyvidék fölött. Fölfelé sem volt menekülés.

Még megkisérték egy tömegben áttörni a szemközt jövő ellenfélen, hanem e kisérlet saját soraikban oly általános zavart idézett elő, mely perczek mulva pokolijedelemmé fajult el; az összes hajóraj minden egyes gépésze igyekezett a biztos földre leszállni.

Ott azután megadta magát az egész fényes légjáró raj győztes ellenfelének. Néhány száz hiányzott belőle; a mik bénultan hullottak alá az égből. A többi jó zsákmány volt.

Egy seprüvonás.

Alexandra elvesztével, az unalashkai légjárók elfogatásával még nem volt vége a fenyegető hadjáratnak.

Hátra volt még Schertsinszkói félmillió-nyi hadserege az Al-Dunánál és Mazrur hordái.

Az orosz hadsereg el volt látva ruganyüveg pánczéllal és sisakkal, mely egészen megvédte az ellenfél szétrobbanó üveggolyóinak veszedelmes szilánkjaitól. Az ő puskagolyóik pedig aczélburkolattal ellátott ólomból voltak, nyolcz latos kaliberre, és a végeiken egy gyémánt hegygyel. Minden puskagolyó három rubelbe került. Nem is kapott belőle egy katona többet tiz darabnál; hanem az elég is volt neki. Az ilyen golyónak a hatása irtózatos. Száz lépésnyiről átüti az a pánczélt, akármi anyagból legyen is az, s két egymás mögött álló emberen képes keresztül hatolni.

E találmány ismét megszünteté a legutóbbi hadászat egész rendszerét. A csatárlánczra felosztott előrehaladás képtelenséggé lett. A messziről lövöldözés megszünt, ismét visszatért a rohamrendszer (Stoszsystem.) Erős hadoszlopokban nyomult az ellenség előre, s csak a biztos közelből lőtt egyszer, s akkor szuronynyal ostromolt.

Nagyon elősegité e rendszer sikeres alkalmazását az aldunai vidéken állandó téli köd. Az orosz hadosztályoknak lehetett a köd oltalma alatt látatlanul előre nyomulni s ellenségeik ágyuinak hordtávolán belül felállitani ostrom-ütegeiket.

Otthon városa a szárazról egészen körül volt már zárolva.

A fővezérek egyezménye szerint az otthoni hadseregnek, mely különben is felényi volt számra, mint az orosz, csupán a védelemre kellett szoritkoznia, mig Tatrangi Dávid a légjárók ütközetét el nem dönti. E látszólagos visszavonulás alatt Schertsinszkói az egész Otthon körül felállittatá réstörőit, s december 20-án már annyira haladt, hogy kedve támadt felszólitani Dárdayt Otthon városának feladására; melynek minden védmüve azokból a tömör négy öl magas Izenard sán-

czokból állt, a mik köröskörül a Duna áradása ellen voltak felépitve.

Ezen a napon égeté fel Mazrur a tulcsaszigeti nemzetközi kórházat is, az Otthon városiak a ködön keresztül vereslő fényből láthatták a barbar rombolást a hexagon kupolájából.

Schertsinszkói dühös volt Mazurrnak e tetteért, főbe akarta őt lövetni; hanem Mazrur egész vakmerőségével piráta lelkének állt szembe a fővezérrel, s igazolta magát Alexandra czárnő parancsával.

Alexandra parancsa igen világosan hangzott. Ha az Otthoni hadsereg december 20-dikáig nem bocsátkozik harczba, akkor fel kell gyujtani a Tultsaszigeti közös kórházat; erre a szörny tettre majd dühre gerjed az Otthoni tábor; nem türi a nemzetközi szerződés megsértését, kirohan sánczai közül és — aztán tönkreveretik. Hát kivánhat-e magának többet, minthogy gyémánttal lövöldözzék agyon?

Ugyanezen a napon hitte Alexandra Dávid légjáró hadát az ütközetben elfoghatni,

Schertsinskoi ekkor azt parancsolá Mazrurnak, hogy maradjon az ő táborától távol a mire ez aztán az orosz sereg háta mögött

folytatta rabló hadjáratát a Dunapartvidéki román falvak ellen, a miknek lakossága, folytonos érintkezésben levén az Otthoni néppel, s annak kereskedelme által gazdagodván, nem ok nélkül volt gyanusitható a magyarok iránti rokonszenvéről. Mazrur azt mondá, hogy a »renegátokat« még kegyetlenebbül kell büntetni! S az természetes, hogy minden ember renegát, a ki a magyarral rokonszenvez, a ki vele kereskedést folytat, tőle vesz, neki elád; a nyelvéből három szót megtanul. Ez olyan bűn, mintha valaki megtagadja a szentháromságot s mahomedánná lesz.

Mazrur bandáinak más részével fellátogatott a havasalföldi hegyeken át az erdélyi királyföldre, s rémité a szász városokat. Mikor aztán a magyar honvédvezérek üldözésére keltek, hirtelen visszavonult Romániába s oly hirtelen el tudott tünni, hogy nyomára nem akadtak. A mint pedig azok visszatértek, már megint a sarkukban volt. Mintha a föld alatt járna.

Karácsony első napján érkezett meg Tatrangi Dávid Otthonba a légjárókkal, miket Severustól elvett. Severust Dárday őrizetére bizta, az elfoglalt légjáró hadat pedig saját kormányosaival ellátva, ott hagyá a város

körületének védelmezésére. Dárdayt csupán arra figyelmezteté, hogy ezentul a rakpartok minden zsilipe, minden ala gutnak a kapuja éjjel nappal zárva maradjon; a hajók vonuljanak ki a Dunából mind a tengerparti kikötőkbe s a szigetek lakói költözzenek át a belvárosba; a czélra minden középület helyiségeit és az üres raktárakat be kell a nép számára rendezni.

Azzal megujitva azon rendeletét, hogy az otthoni sereg maradjon védő helyzetben, ő maga odább ment. Sietett a Vas Kapuhoz.

A Vas Kapu érczgátját most már nem ostromolta senki. Először azért nem, mert a Duna és tengere fölfelé egész a telecskai partokig be volt fagyva; a kos-hajók most nem járhattak rajta; másodszor azért, mert minden kisérlet a szétbontására sikertelen maradt; és aztán leginkább azért mert Schertschinszkói ott táborzott a Budzsák vidéki lapályon s az nem köszönte volna meg senkinek azt a szolgálatot, ha hirtelenében áttöri a vasgátat Ogradinán alul s azzal az egész Banáti és Szerémségi tengert az ő nyakába zuditja.

Pedig Tatrangi Dávid épen ezzel a szándékkal volt iránta.

Karácsony éjszakáján megérkezett a vas gáthoz. Egészen elhagyva találta a vidéket

Ott hevertek a hótul eltemetve az óriási emelő gépek, a mikkel Mazrur ki akarta szedetni a lerakott vas gerendákat. A hydrostatica kigunyolá minden erőködését. Tatranginak négy légjárója czepelé oda egyenkint a zár gerendákat; de ha most valamennyi légjáróját hozzá csatolná, sem volna képes csak a legfelsőt is kiemelni közülök, midőn a Duna fölötte zuhog el. Az egész tenger nyomja azt most oda a falhoz, az egész tengert kellene visszataszitani onnan: s arra nem képes emberi váll.

Hanem Tatrangi igen is tudta a titkát e lehetetlenség megoldásának.

A legalsó husz kettős pánczél lemez dynamittal volt megtöltve.

Ezt nem tudta senki, mert Kintsöben készitették.

Dávid száz aerodromont egyesitett egy vasláncczczal s azokat folytonos körrepülésben tartva, mig a villanyosság teljesen kifejlődik oldalaikon, azzal egy óriás villámsugárt bocsátott alá a vasgátra. Villanyzuhatag volt az inkább.

E kisérletet teljes siker koronázta.

A villanyfolyam egyszerre végig hatolt

az érctömeg legalsó talapjáig s felrobbantá az abban elrejtett dynamitot.

Az egész hegyláncz megrendült e robbanástól, s a befagyott tenger egész széltében hullámzani kezdett, mint a Balaton csendes időben. »Nézd, mondák a telecskai partokon őrt álló honvédek egymásnak, az uj tengernek már dagálya is van.«

És két óra mulva megint mondák: »nézd, már apálya is lett!«

Apály bizony! Az uj tenger már akkor az özönviz rohamával dült Schertsinszkói táborának fejére.

Az a bibliai özönviz jelenete volt. A gátját átszakitott tenger, mely rohan a lapályra alá, nem válogatva a medret, hanem utat törve halmokon, gátokon keresztül, óriási sziklákat hömpölygetve magával s egész erdőket nyüve ki a földből, s sodorva előre, mig más helyütt faderékkal, sziklatöredékkel völgyeket temet be toronymagasságig.

A bal partja a Dunának eltünt: a jobb partja magasabb, sok helyütt sziklás, az viszszaveté az árt, mely korlátlanul terült szét, a Csetátyei kanyarodónál kitörve, s ott egy uj medret ásott, Karakál felé, mely megkerülve Bukarestet, magával ragadta a közbeeső folyamatokat, a Syrt, az Oltot, az Araist, s az-

tán bele találva a Buzeo medrébe, mint egy uj nagyobbik Duna Galacznál szakadt bele ismét a régi Dunába. De már itt megelőzték Tatrangi légjárói s a vaskapunál az apály által felszabadult vasgerendákból hevenyészett sarkantyut raktak elé a Reni előtti éles szögü kanyarodónál s ez által az áradat ismét északnak lett irányozva, s mig egy időben a Pruth és Sereth vizeit tolta fel maga előtt, ugyanakkor azt az egész lapályt, melyet a kiszáraztott Kagul, Japuch, Kiszicza mocsárai képeznek, egész a »római sánczokig« gondolat-sebességgel elárasztá.

És épen ezt a tért foglalták el Schertsinszkói ostromló hadai.

Az áradat elől menekülők épen csak annyi idővel előzték meg a nyomukban tóduló özönvizet, a mennyi elég volt a hadakat fölverni sátraikból, s aztán kiadni a rendeletet, hogy sátort, ágyut, podgyászt, lőszert, mindent cserben hagyva, meneküljön mindenki a római sánczok felé.

Mikor azok, a kik Bolgrád és Narusáj felé menekültek, a római sánez magaslatáról visszanéztek, irtóztató kép tárult eléjük. Pharao üldöző hadainak végpusztulása volt az. Vanuluj felől a kiáradt Pruth hullámai fogták közre az összekeveredett hadat, s Sagani

felől az ár összeszakadt a tengerrel, s e tengeren át úszott, lubiczkolt, gázolt ezernyi ezer ember: kiknek naphosszant tartott a római sánczokig elvergődni. Szerencsére kisütött a nap, s estig derült idő maradt. Éjszakára megint leszállt a köd, s aztán egész éjjel lehetett hallani azt az irtóztató kardalt, a mit ezer meg ezer segélykiáltás támaszt, vegyülve a gulyák bömbölésével, s a tengerár harsogásával.

»Ez Tatrangi müve volt!« monda Schertsinszkói, ki épen ugy futott most egy kardcsapás nélkül megveretve, Tatrangi előtt, miként bátyja, ki Krakkó alatt hősileg elesett.

Csak az vigasztalá, hogy most ez özönviz Otthon városát is elsöpri helyéről. Hiszen az áradat harmincz láb magasan jár a Duna rendes partjai fölött.

Ámde az ellen is gondoskodva volt már, hogy az árviznek hogy parancsoljon az ember?

Ezt a kintsői néptől tanulta el Tatrangi. Azoknak nagyon kellett a földjüket védelmezni a vizáradások ellen; a mik náluk különösen hirtelen szoktak támadni. Száz meg száz mérföldnyi hosszaságot beérő bambusz ládákat tartottak készen; kivül bekenve degettel, a mik nyitott végeikkel egymásba

tolhatók voltak; a viz mentében kőoszlopok voltak fölállitva, a mikhez a legalsó ládákat hozzá lehetett erősiteni. A mint az árviz jöttét a távoli harangkondulások hirül adták: minden partlakó sietett a maga ládáival a partra, s gyorsabban, mint a rohanó árviz, készen volt a part fölött a védgát, s ha nőtt az ár, második, harmadik sort raktak az alsó fölé, vaskapcsokkal összetartva. Semmi ár keresztül nem törhette azt a gátat. Eleinte az összerótt szálak hasadékain át beszivárgott ugyan a viz; de a mint megteltek azok a hosszu nádtömlők vizzel, a szálak ugy egymáshoz dagadtak, hogy aztán erővel sem lehetett azokat addig szélylyel szedni, a mig a vizet le nem bocsáták belőlük, s a nap át nem szikkasztotta azokat.

Mikor az otthoni védgátak mellett a rohanó ár az utolsó félöl magasságaig emelkedett már, egyszerre megérkeztek a légjárók Kintsőből; és hoztak magukkal százezernyi népet; melynek viselete sajátszerü, idegen, beszéde ismeretes, magyar, de szokatlan kiejtésü. Ezek gyorsan hozzáfogtak a munkához. Előszedték a magukkal hozott bambuszgátakat, gondolatsebességgel lerakták, lekapcsolták azokat a külvédgátak oszlopaihoz, miket Dávid jó előre elkészittetett, a mig min-

denki találgatta, hogy mirevalók lesznek azok? A Duna nőtt; de a védgát együtt nőtt vele, s mikor az özönviz oly magasan járt, hogy a parti házak első emeletével egy szinvonalt képezett; az egész óriási város még bámulatosabb vizhatlan kosarakba volt befonva, ugyanannyi kasba, a hány szigeten feküdt. A kintsőieknek gyermekjáték volt ez; ők egész országukat szokták igy védelmezni; s a Duna, meg az általa képzett tenger nekik nem viz; a kik a Hoanghóval és a Jang-Tse-Kianggal, s annak a közbealkotott tengereivel szoktak megbirkózni.

Ez volt a kintseöiek legelső látogatása Otthonban.

Schertsinszkói mikor a római sánczok mögött táborát ujra összeszedé, még nem akarta elhinni, hogy a hadjárat el van vesztve.

Még mintegy háromszázembere volt; több is lehetett számra nézve: de az, a ki a viz elől futtában eldobta a puskáját, — rá nézve nem volt ember.

Még háromszázezer ilyen öldöklő fegyverrel bármerre keresztül lehet törni magát egy ügyes hadvezérnek.

A lengyelországi hadjáratnál ugyan megmutatták a magyar és osztrák seregek, hogy az uj rohamrendszer nekik épen elő-

nyükre van, s a hol az üvegpánczélhoz és sisakhoz közelférhettek, annak ugyan kitalálták az ellenszerét — a puskaagyban; hanem ott a hadvezér volt a hibás, a ki az ütközetet elvesztette. Mindig a hadvezér a hibás, a ki vesztett: sohasem az ellenségé a diadal. A vezér volt áruló, az volt megfizetve az ellenség által.

Schertsinszkói bizott magához s azt hitte, hogy biztos állást foglalhat a római sánczok mögött, a hol bevárhatja, mig a Dobrudzsában rekedt nyolczvanezer főnyi hadteste, Odessából értük küldött hajókra szállva, ismét hozzá csatlakozhatik.

Ez az egy napi várakozás lett azután végső veszedelme.

Tatrangi Dávid a következő éjjel elfoglalta a háta mögött Odessát és Bendert. — A két városba négyszázezer fegyveres kintsőit szállitott le légjáróival.

Schertszinszkóinak azt a hirt hozták hirnökei, hogy a háta mögött fél millio chinai szállt le.

»Hát legyen egy egész millió, ha khinai!« kiálta büszke dühvel Schvertsinszkói; az orosz gyémántgolyók ugy fognak rajta keresztül járni, mint a vajon.

Az egész orosz sereg valóban égett a

vágytól, hogy valahára talál egy ellenséget, mely megáll előttte a sikon, s a melyen kitöltheti boszuját azért a sok kudarczért, a mit nem emberi vitézség, de gépek, találmányok, elemek ütöttek rajta.

Tatrangi Dávid tudta azt, hogy ez itt olyan harcz lesz, a hol minden embert külön kell agyonverni. És ő nem azért hozta el Kintsőből azt a fél millió tanult, mivelt ifjut, nemzete fajrokonát, hogy itt most a fekete tenger partját megtrágyázza hulláikkal.

»Nem. Több vérnek harczban elfolyni nem szabad.« Kimondá egyszer. »Tüz nél kül, vas nélkül fogunk küzdeni. Csak vizzel, mindig csak vizzel . . .«

Fél napi járat után Schertsinszkói azt látta maga előtt, hogy nincsen többé száraz föld a világon.

Oh a kintsőiek a vizgátak épitésében nagy mesterek; Odessánál huszonnégy óra alatt elzárták a Dniszter torkolatát, s most a Schertsinszkói tábora elé. Galacznál a Pruthot fogták el a vasgátakkal; ugy hogy az a két folyam felfelé tolatva, Kishenewnél egymással összeölelkezett s ezzel Schertsinszkói és egész tábora egy tökéletes szigetbe volt beszoritva: elfogva mind, a nélkül, hogy egy

ellenséget láthatnának, a kinek a gyémántgolyókból kóstolót küldjenek.

Körülzárva a vizártól, fenyegetve a feje felett függő légjárók myriádjaitól, megfosztva minden élelmi szertől, nem maradt hátra más az utolsó hadseregnek a világon, mint lefektetni a földre a fegyverét s földet kaparni rá. Az öldöklés eszköze örökre el van temetve. A harcz lehetetlen többé a földön.

Schertsinszkói kitüzette a fehér lobogókat s erre leszálltak hozzá az otthoniak légjárói a békekötés alkudozásai végett.

S ez azután igazán az örök béke kezdete volt.

Egy fővezér, ki hadseregestül együtt fogolylyá esett, minden föltételt kénytelen volt aláirni.

Az örök béke feltételei.

Az örök béke feltételei ezek voltak:

1. Az orosz állam teljesen lefegyverzi hadseregeit, a hogy Európában minden állam lefegyverezte már. A hajdani katonai hatalmak összes ágyuiból egy óriási csillagda öntetik, mely a Mount Everest magaslatán fog felállittatni.

2. Európai Oroszországban a Romanov dynastia helyreállittatik, a számkivetésben élő Alexis alatt, népképviseleti felelős kormány mellett.

3. Ázsiai Oroszország megmarad köztársaságnak, tiz évenkint választandó elnökkel.

4. Oroszország is belép az összes európai és ázsiai hatalmasságok által alkotott kereskedelmi szövetségbe.

5. Lengyelország a Szobieszki alatti harai között helyreállittatik, a saját országgyülésén határoz az államforma felett. A lengyel

számüzöttek Sibériából hazabocsátttnak s elkobzott fekvő birtokuk visszaadatik.

6. A jelen hadjáratban elfogott oroszok az Amur mellé letelepittetnek s ott egy nagy kereskedő, iparüző, és földmivelő államot képeznek.

7. Bessarabia átadatik a Kintsőből áthozott ős magyar településnek: a miért Oroszország nem csak hogy hadi kárpótlást nem fizet; hanem ő kap kétszáz millió forintot.

8. Az Otthon és Kintsö államok mindkét Oroszországnak egy kétezer milliós kölcsönt szereznek, melynek segélyével az pénzügyeit gyökeresen rendbehozza, s azután az ipar, földmivelés, bányászat és kereskedelem utján óriási vagyonának értékét emelje.

9. A közönséges nagy bünösöket, gonosztevőket, az európai és ázsiai államokból Otthon állam légjárói Afrika belsejébe fogják átszállitani. Nehéz börtön, testi büntetés megszünik mindenütt; a czivilisatió vadembereinek ős tehetségei a vadállatok irtására fordittatnak.

10. Az örök béke fentartása végett mind két szerződő fél aláveti magát az általános világtörvényszéknek, mely az európai nemzetek tizenkét, az ázsiaiak nyolcz, az amerikaiak három s az afrikaiak három képviselő-

jéből alkotva, minden nemzetközi vitás kérdésnek araeopagjául fog szolgálni, s annak itéletei feltétlenül foganatositandók lesznek. S a mely államfő ez araeopág itélete ellen még valaha a fegyverre mer appellálni, az a közönséges gonosztevők categoriájába fog soroztatni, s akként bánnak el vele.

11. Minden állam tartozik minden lakosát iskolába járatni és azoknak a béke pontozatait megmagyaráztatni. Papok, a kik mivelt nemzetek közt vallásgyülölet hirdetnek, vitetnek a Fidzsi szigetre, kannibalokat oktatni.

12. Az Unalaska sziget átadatik az Otthon állámnak kétszáz millió forintért, s ezért az Otthon állam kötelezi magát minden más államnak megrendeléseit elfogadni, kereskedelmi légjárók épitésére, közösen megállapitandó árban; az által minden államnak eszköz adva a kezébe jövedelmeit emelni adófelemelés nélkül.

Ezek voltak a Tatrangi által ajánlott békepontok a megadó seregnek. Ellenvetés nélkül aláirattak.

És ezzel az óriási hadjárat, megindításától második hónapra egészen befejeztetett.

A nagy orosz tábort a légjárók egy nap alatt elszállitták az Amur vidékére, Odessá-

ban elfoglalt élelmezési szereikkel és sátraikkal együtt. Az első telet nekik is rögtönzött sátrakban kell töltenöik, s a hogy azt a krakkói honvédsereg kiállta az Otthon alkotás első telén, ők is bizonnyal ki fogják állani.

Csak egy ellenség volt még hátra: Mazrur.

Ezt nem birta senki kézre keriteni.

Mindenütt rabolt, pusztitott, gyilkolt, kicsinyre leolvadt, de annál elszántabb rablócsapatjával; de akárhogy körülfogták, eltünt, nem lehetett megkapni.

Hová lett? a föld nyelte-el?

A két rokon fenevad.

Valóban a föld nyelte el Mazrurt és bandáját.

Üldözői rendesen Skitteni tájékán, ott hol a Sisija folyam a Pruth vizébe szakad, vesztették el a nyomát.

A Sisija folyam itt egy ölnyi magas sziklapadról rohan alá a Pruth vizébe.

A moldvai folyamok szabályozásával eleitől fogva nem sokat törődött senki; az olyan kicsiny folyócskára épen, minő a Sisija, ugyan kinek lett volna gondja.

A kis folyam torkolatának vidéke messze mértföldekig áldatlan, terméketlen föld, sürün behintve kővel; néhol a kövek halmazokba összehordva, mintha valaha föld dolgában megszorult emberek kisérletet tettek volna a köveket elhordani a földről, s aztán kenyeret termeszteni rajta, hanem aztán, hogy a kő alatt megint csak követ találtak, abba

hagyták a munkát. Ezeket az apró halmokat aztán sürün benőtte a galagonya, kökény és szederinda irtatlan bozótokban.

Ut sem vezet e vidéken keresztül, s egész a láthatárig egy magasabb fa nem emelkedik ki sivatag hepehupás hátából.

Ez alatt az elhagyott kőtalaj alatt van egy egész város.

Egy föld alatti város.

A népmonda sokat tud regélni a Csetátye da Ursu, a medve városárul; de a tudós régészek mind ekkorig nem méltatták figyelmökre a népmonda utasitásait.

Pedig valóban érdekes lett volna kideriteni, mely kéz munkája volt e több száz lakból álló földalatti labyrinth? melynek minden lakosztálya kerekre és kúppadmalyu alakra volt kivájva; az egyes lakok folyosókkal összekötve s valamennyi közt egy nagyobb középső terem, melyhez három oldalról vezettek a folyosók. A lakosztályok szelelő kürtői ama bozótfedte kőhalmazokba vezettek fel, gondosan elrejtve; s a bejáratot magába a földalatti városba a Sisija szakadása alatti barlang képezte. Ezt a barlangot szikladarabok takarták, miken tajtékozva rohant végig a zuhatag. Ha azokat félrehen-

gerité emberi kéz, előtünt a bejárat; s ha visszahengerité, ismét el volt födve.

Ki alkotta a földalatti várost? A kőkorszak troglodyth faja tán? vagy a hajdani dák királyok müve volt az s tán katakombául szolgált? vagy a XIII. és XIV. századbeli tatárjárások idején készité azt magának menedékül a föld népe? Az ujabb babonás nép az ördög müvének tartá azt s kerülte a környékét s az európai tudós világ még nem végezte be az ausztraliai ősépitészet körüli kutatásait, hogy rákerült volna a sor a kelet-europai régiségekre.

Hanem Mazrur felfedezte a földalatti várost és volt bátorsága belemenni. A mint kitisztitatá az üregeket, egész rablócsapatjának menedéket adtak azok. Ide halmozta összze a rablott kincseket Erdélyből, Moldovából. Üldözői gyakran a Sisija vidékeig sarkában voltak; ott azután egyszerre nyomát vesziték: a Sisija zuhataga alatti barlang száda megnyilt s ujra becsukódott, a zuhatag nem beszélt ki semmit. Néha ott robogtak el a feje fölött a megtorlásra kiindult ellenséges csapatok s azokra a kőhalmazokra leülve tanakodtak, ugyan hová lehetett előlük, a kit idáig kergettek?

Kegyetlenségeik hire még a nagy had-

járat izgalmain is keresztülhangzott. Roszabbak voltak Batu khánnál. Előbb elpusztiták az ellenséget, azután elpusztiták a szövetségest.

Ámde ha tüz vas utól nem érte őket; megtalálta őket is a leghatalmasabb ellenség: a viz.

Mikor Tatrangi elzáratta a Pruth torkolatát, a visszatorlott özön elárasztá nagy hamar a Sisija környékét is, s a mely barlang bejáratul szolgált a földalatti városba, ugyanazon át kiönté az áradat az odarejtőzött hadat. Oly rohamosan érkezett az, hogy az álmából ocsudó martalócz hadnak nem lehetett a barlang szádán keresztül, ár ellenében menekűlni többé, kénytelenek voltak a földalatti termek szelelő kürtőin át felkapaszkodni, s azokon a tövis bokorral benőtt kőhalmazokon keresztültörni maguknak utat a szabad levegőre.

A hová kijutottak, az most egy puszta sziget volt, körülvéve áradó vizzel.

Itt találták meg őket az otthoni légjárók, melyek folyton czirkáltak az áradat fölött, hogy a hol veszélyben levő embereket találnak, azokat megmentsék.

Mazrur hordája védtelenül volt ott, elázva, deczemberi fagytól megdermedve; ellen-

állásra képtelen. A rablóhad megadta magát.

S már akkor itélete is alá volt irva.

Az Otthon törvényszékei nem osztanak halált soha.

Minden embernek missiója van a földön: még a gyilkosnak is, a ki öl csak azért, hogy öljön. A társadalomnak csak az a feladata és szabadsága van tagjai irányában, hogy a melyik missioját rosz helyen teljesiti, annak a megilletö helyet mutassa meg s vigye oda.

A kikben a gyilkolási ösztön oly nagyon kifejlett; azoknak a számára van egy igen jó hely. Afrika beljében Darfur országon tul az a birodalom, a mit Rungának neveznek.

Ezt a vidéket még nem lakja ember. Még anynyira nincs idomulva ősvadonából, hogy a Kaffer, a boshjesman, a meztelen vadember megélhessen benne. Még ez a fenevadak országa. Birtokosai a bölény csordák a szarvorrúk, az elefántok, és az oroszlánok. Itt van őshazája az emberhez legközelebb álló lénynek, a majmok óriásának, a gorillának. A majmok birodalma ez. Száz meg száz népfaj, mely külön csapatban él: még nyelvkülönbség sem választja el őket, mert hisz szavuk nincsen; még is mindig veszekednek egymás között; a hány erdő, annyiféle ma-

jomnemzetség. Egy faj közülök már az emberi fajhoz közelit; testén nincs szőr, csak a fején, s lába van alsó kéz helyett; de még a hosszu majomfark az állatok osztályába sorozza. Beszéde sem emberi szó még, csak állati makogás. Ez a niam-niamok népe. Ravasz, prédaleső nép. Ez már parittyával is tud lőni, s bottal verekszik. Csakhogy hajigálni, bottal verekedni már az utáncs is tud, a gorilla pedig épen tornamestere e tudománynak.

Ide ebbe az országba küldé az otthoni törvényszék Mazrur hadait.

A ki gyilkolni szeret, csak azért, hogy gyilkoljon, itt talál ösztöne kielégitésére elég tért és emberi hivatást tölt be vele.

A letelepitett csapatnak hagytak fegyvert, lőszert, a kezdethez elég eleséget, s aztán rájuk bizták, hogy csináljanak tetszésük szerinti államot.

A Rungából elszökni nem lehet. Birodalmai a sivatagoknak feküsznek közötte, és a tengerpart között köröskörül. A társadalom számüzötteinek itt kell megalkotni az uj társadalmat s megvédni azt ellenségeik, a fenevadak ellen.

S a gyilkosból lesz oroszlánölő; a haramia hőssé lesz a fenevadak között, ezer em-

ber, ki átka volt a béke országainak, a civilisatiónak, áldása lesz egy vadon vidéknek, melyet lakható országgá alakit, s magvát képezheti egy hatalmas uj nemzetnek.

A Runga birodalom ősfoglalói, mikor magukra maradtak a vadon közepett: első dolguk volt Mazrurt kikiáltani rungai császárnak.

Egy hónap mulva aztán fellázadtak ellene: nem türhették kegyetlenkedéseit; megrohanták álmában, elvették fegyvereit, letépték róla a ruháit s kikorbácsolták meztelenül a vadonba.

A bukott uralkodó egyedül kóborolt az ős bozóton keresztül. — Nem tudta, hová megy? — Ádám volt a paradicsomban. — Csakhogy a paradicsom fenevadai már ekkor haraptak. — Az a szándéka volt, hogy északnak tartva, valahol Darfur egy faluját elérheti s onnan tovább menekülve, talán még visszatérhet Európába, s elrejtett kincseinek birtokában, még kezdhet valami ujat.

Valaki megakadályozta ebben.

Alkonyat táján, a mint egy roppant kókuszpálma erdőhöz ért, azt hitte, hogy ott étkezni fog; egyszerre roppant zsivaj támad előtte az erdő belsejében. Ezernyi majom nép, mindenféle fajból összevegyülten, a

hogy csak ijedtében szokott összekeveredni. rohant a fák sudarain végig szökellve előre s egymást törte marta.

Mitől futnak ezek oly rémülten?

Azután dölyfös orditás hangzék a bozótból s csörtetve rohant elő egy nőstény oroszlán négy felnőtt kölykével. Az oroszláncsapat rá sem ügyelt Mazrurra; futott orditva odább; őket is a rémület hajtotta.

Ki az hát, a kitől még az oroszlán is megrémül?

Nem váratott magára. Két izmos szőrös kar kétfelé hajtá a sürün nőtt pálma sudarakat, mintha nádberek volna s előlépett a minden fenevadak czárja: a gorilla.

Irtózatos alak! Hat láb magas, mikor egyenesen áll; széles vállakkal és izmos karokkal, minők az emberé; teste végig rőtbarna serteszőrrel fedve: és állkapcsaiban oly hatalmas agyarak, minők a vadkané. Mellkasa széles, kidomborult; mind a négy kezén rettenetes körmök.

Épen az állatok királyával végzett most. Egyik kezében egy him oroszlán kitépett farkát csóválja: azt már megölte s zászlóját elhozta diadaljelül.

E fenevaddal szemközt áll a másik: Mazrur. Ez is oly hatalmas állat. Egy élő

Hercules szobor, mindenütt kidomborodó izmokkal, kegyetlen tekintettel, elkeseredett szivvel.

A mint a gorilla megpillantá azt a másik állatot, mely nem fut el előle, hanem szemközt megáll; elkezdett valami szakgatott orditást hallatni, agyarait összecsattogtatva s öklével ütve széles mellét, mint egy kihivó ember.

Mazrur pedig kaczagott. Ez is egy fenevad őshangja volt. Felébredt benne az erő állati büszkesége. Gyönyörrel érzé, hogy most ő is állat. Hatalmas állat.

— Ne ordits nagyapó! Kiálta Mazrur a gorillára. — Jer közelebb. Az apámat már agyonütöttem; te vagy az ősapám: még téged is agyonütlek.

Aztán egymásra rohantak. A gorilla mint majom volt hatalmasabb állat, de Mazrur, mint ember. Az tudott körmölni, harapni, emez öklözni. Az első rohamnál kiütötte a gorilla fél szemét.

S ott dulakodtak a pálmaligetben késő estig: a mennnyire kettős orditásuk elhangzott az őserdőben, futott onnan ijedten majomhad, bölény csorda, oroszlán csapat.

Éjjelre elcsendült az orditás.

Több hó mulva, mikor a rungai vadá-

szok e kokusz erdőhöz véletlenül eltévedtek, találtak az agave bozót közepett két óriási csontvázat, miket a hangyák simára letisztitottak már; a két csontváz ugy össze volt fogózva karjaival, lábszáraival, hogy nem lehetett felismerni, melyik az ember, melyik a gorilla?

Te Deum laudamus!

A polgárosult világ templomaiban zengett minden nép nyelvén a hálaadó ének. Varsóban a »bozse cos polszke«, Pétervárott a »Bozse csarja chrani«, Berlinben »Heil dir!« Londonban »God save the King!« Budapesten az »Isten tartsd meg«, Bécsben a »Gott erhalte«, Otthonban az »Isten áldd meg a magyart.«

A béke megörökült.

Te Deum laudamus.

Hermione Peleia királynő egy napon meglátogatá a királylyal és trónörökössel az Otthon államot. Sokkal tartozott neki. Legbecsesebb ajándék volt a kintsői egy millió ős magyar nép, mely Magyarország tenger alól menekült vidékét, ismét paradicsommá alakitá át (a kigyó nélkül). Ezt meg kellett köszönni.

A királynő köszönete ez volt Rozálihoz.

»Fiam tiz éves most. Eddig megtanitották neki, hogyan kell királynak lenni. Most itt hagyom őt nálad, mig megtanulja, hogyan kell polgárnak tenni? — —«

(Vége.)

TARTALOM.

	Lap
A lótusz virágok.	3
A vihar előjelei.	33
Harcz — vizzel	42
Hadjárat vizzel	58
A repülő hallott	87
Harcz a légben	96
Egy zeprüvonás	126
Az örök béke feltételei	140
A két rokon fenevad	144
Te Deum laudamus!	154

A M. N. MÚZEUM KÖNYV-TÁRA

A

JÖVŐ SZÁZAD REGÉNYE.

IRTA

JÓKAI MÓR.

HARMADIK RÉSZ.

AZ ITÉLET NAPJA.

BUDAPEST.

KIADJA AZ ATHENAEUM

1874.

86.836/3
Koll-2.

Budapest, 1874. Nyomatott az „Athenaeum" könyvnyomdájában.

A második millenium vége.

A 2000-dik év közelit, csak az utolsó tized van még hátra.

Egy negyed század tölt le ugy, hogy háboru nem volt a nemzetek között.

A strategia minden tudománya az elavult tanok könyvtárába van betéve. A huszonöt éves ifjak mosolyogva nézik végig a »régiségek és furcsaságok« muzeumaiba lerakott emberölő gépeket, miknek egykori rendeltetését a félkezü hadastyán magyarázza nekik, boszankodva nagyon, hogy az ifjak a nagy vérontó csaták leirásain nem lelkesülnek többé.

Az egész világ nevetségesnek találja már, hogy egy időben minden férfi, a tizennyolcz évestől a hatvan esztendősig, puskát, kardot forgatott; hogy a tanár egyik nap töltötte a tudományt a tanitványa nehéz fejébe, másik nap pedig a tanitvány (a káplár) állitotta

glédába a tanárát (a közlegényt) s abriktolta: »szénás lábad, szalmás lábad!« Hogy urfiaknak és parasztlegényeknek minden esztendőben egyszer le kellett vetkőzni a bőrükig egy katonatiszt, meg egy szolgabiró előtt, aztán egy feltsernek megmutogatni kezeiket, lábaikat, ha épek-e még? s az volt a szerencsésebb, a ki beteg lehetett. Hogy egy parancsszóra egyszerre minden embernek abba kellett hagyni a munkáját, gyárat, műhelyt, irodát bezárni, az egész ruhatárát a hátára pakolni, az ebédjét az oldalára kötni, a töltényeit a gyomrára akasztani; egy fegyvert a vállára kapni, másikkal a térdét veretni, egy vas lábast a fejébe nyomni, s aztán dobszóra ezered magával taktusra lépve megindulni, reggeltől délig hegynek fölfelé menni, déltől estig megint ugyanazon az uton visszajönni; jobbra nézni, balra nézni, sarkon fordulni, fél lábat a levegőbe emelve megállni, hidegben dideregni, melegben izzadni, s aztán az ispitálban jelentkezni. Hogy voltak szánalomra méltó martyrjai a társadalomnak, a kik arra voltak kárhoztatva, hogy egész nap állig begombolkozva az egyenruhában, karddal az oldalukon járjanak keljenek; semmi munka utján kenyerüket ne kereshessék; meg ne házasodhassanak, (a nélkül, hogy papok vol-

nának); hanem ostoba ficzkókat lépni és állni tanitsanak (a nélkül, hogy tanárok volnának); harczot háborut játszanak, (a nélkül, hogy szinészek volnának); sehol otthon ne legyenek (a nélkül, hogy számüzöttek volnának), hanem gavallérok legyenek — hatvan forint havidijjal; a miből tizet lehuznak nekik ezredzenekarra. — Hogy mindezek, anélkül, hogy tudnák miért: egyszer-egyszer csak felkerekednek, az országnak az egyik végitől a másikra átmasiroznak; ott megint ujra ismerkednek. — Hogy mind ezeknek a mozgásban tartása végett minden évben három hónapig budgetvitát tartanak az ország bölcsei; ott addig törülnek a száz millió hadiköltségből, mig száz tiz millió lesz belőle; hogy ennek a behajtása végett minden évben kihuzzák az adófizető feje alól a vánkost, elkobozzák a tehenét, lovát s a katonának elvitt fia otthon maradt csizmáit. — S hogy aztán mind ezek a száz ezer meg száz ezer lelkes teremtései az Istennek, egy marhának született, s véletlenül külügyminiszterré lett szörnyeteg szeszélye szerint, volt idő, midőn tömegestül neki inditattak egy másik ország százezreinek, aztán azokkal a nagy emberarató gépekkel egyik is kaszálta, a másik is a szemköz álló népet, s azé lett az igazság, a

ki legtöbbet lekaszált; s a lelkes teremtések maguk is olyan bolondok voltak, hogy egymást halomra szurták, lőtték, csak azért, mert az egyiknek vörös nadrágja volt, a másiknak kék. Ez bizony mind nevetni való volt. Kivéve azt az egy esetet, a mikor a lelkes teremtések eldobták a csatatéren a puskát s a hányan voltak, annyian haza is szaladtak: ez már aztán komoly dolog volt. Valamint az is a szomoru esetek közé tartozott már, mikor egy-egy nagyhatalmasság ezredei csupa »passevolant«-okból álltak, »vak katonákból,« a kik a szemléken jelen vannak, de mikor szükség van rájuk, akkor sehol sincsenek. — És a tizenkét generál commando.

1999-ben már ezekről csak a tréfás adoma-gyüjtemény emlékezik.

Azt pedig, hogy valaha az emberek egymást nemzetiség, nyelvkülönbség miatt gyülölték, hogy egymással a lexicon és grammatica miatt háborut viseltek, ép olyan álomnak tartja most már minden ember, mint a középkori vallásháborut; hasztalan ujra elalunni, azt az álmot nem álmodja senki vissza többé. A gyors közlekedés, a kereskedelmi összeköttetések ugy amalgamázták az emberiséget, hogy a térképre festett határok nem határai többé a jó barátságnak, minden nem-

zet minden országban keresi érdekeit, kénytelen meghonosulni ott, a hol azt megtalálta, s mindegyiknek okosabb dolga van, mint hogy a másikat fenyegesse. Iparkodik tanulni egymástól, keres helyet a fölösleges pénzének, vagy pénzt az uj vállalatainak; minden nép hitelezője is, adósa is a másiknak: pere van egymással elég; de az is összekötő kapocs; hanem háboruja nincsen; mert az »nem üzlet.«

Hanem van a helyett egy sokkal nagyobb feladata az összes müvelt világnak. És ennek létrehozására csakugyan minden nemzet egyetértő közremüködése szükséges.

A háboru nem volt az utolsó öldöklő angyal a földön. Még ezt nem volt elég a Horeb hegy sziklái alá eltemetni a hatalmas Mihály arkangyalnak: itt maradt két hatalmas társa: »a dögvész és az éhség.«

E két pusztitó daemonnal megvivni a harczot: ez a nagyobbik küzdelem!

A világrészeket végig pusztitó dögvészek nemeiről rég megállapodott nézeteik voltak az orvostan kitünő vezérszellemeinek. A kholera bölcsője a Ganges és Indus mocsár-lankasága, az Amerikában duló sárgaláz sárkányfészke a La Plata, Orinoco, Amazon és Szent Lőrincz óriás folyamok vég-

telen ingovány-vidéke. E két rém maga minden évben megjelen a maga dézmájáért s elviszi az emberiség egy tizedét. Harmadik a keleti dögvész. Ez Ázsia és Afrika hőségaszalta pusztáiban növekszik nagyra. Az influenzát, a mellbajok csirját az orosz sivatagok eresztik Európára. Az egész civilizált világ előtt egy óriási feladat állt: megváltoztatni égaljat és időjárást az egész földön.

Minden mivelt nép egyetértésével hozzá fogtak már az örök béke megkötése esztendejében az óriás világfolyamok szabályozásához, a keletindiai és dél-amerikai mocsárvidékek kiszáritásához.

A technikai vállalat sulyát növelte a küzdelem, melyet az európai civilisationak Délamerikában az ősvadon barbar népfajaival, Keletindiában pedig egy ellenkező, észellenes civilizatioval kellett megharczolniok: és e harczban kimélni az ellenség életét, mint a kinek két kezére szükség van a nagy munkához.

Nem a mérnökök, nem az épitészek munkája volt itt nehezebb mint a missionariusoké; a mig ezek a vad buccaniért, a rézszinü indiant rávették, hogy hagyja el a bölénykergetést, ne szedje le ellenségei fejéről a skalpot, hanem menjen segiteni jó pénzért,

szép kelmékért, édes italért, jó kenyérért a a vizszabályozáshoz munkásnak; s a mig a vakbuzgó kasztok népéből kiirták szép szóval, hittéritéssel, felvilágositással a vallásos előitéletet, mely a keletindiai alsóbb osztályok halottjait a Gangesbe és Indusba vettetni parancsolja, s ezzel táplálja a mocsárvidék miasmáit.

S mindez óriási nagy vállalatok, a népóriások válvetett közremunkálása mellett befejezésükhöz közelitettek már a második millenium vége felé.

Azonkivül szinte minden nemzet közremüködésével haladt előre a föld ujra befásitása; a pálmaerdőtől kezdve a fenyőig minden sivatag uj tenyészetet kapott. A kétezredik évre egy nagy igazi jubilaeum várt: a milliomodik egy millió fának elültetése a földön. Egy billió fát ültettek huszonöt év alatt! ötszázezer négyszög mértföldnyi sivatag pusztákon.

A kenyérkereset megkönnyebbitése, az állandó katonáskodás megszüntetése, a papi nőtlenség eltörlése, a házasság-kötés és felbontás polgári ügyvitele uj nyugodtabb rendet hozott be a társas életbe, a családi viszonyokba, s ez átalakulás egész légióját a betegségeknek söpörte ki a civilizált világból,

mik eddig orvosoknak és kuruzslószereknek annyi hirt szereztek. Ekkor aztán az uj szülötteknek sem halt el két-harmada az első három évben.

Hanem ennek a nagy egészségnek azután az lett a következése, hogy az emberiség erősen elkezdett szaporodni.

Egy német tudós kiszámitotta, hogy ha száz esztendeig nem lenne se háboru, se döghalál a világon, annyira felszaporodnék az emberiség, hogy nem találna többé ennivalót. Tehát szükséges ez a pusztitó két angyal, hogy helyet csináljon közöttünk, különben egymást eszszük meg.

Minden theoria helyett csak Chinára mutatunk e fenyegetés ellenében. Annak területe is, lakossága is több mint egész Európáé. Egy ország, egy uralkodó alatt, mely századokig nem visel külháborut, s ha belháboruja van, az oly csekélység rá nézve, hogy nem is fáj neki, csak viszket. És ime ez a háromszáz milliónyi nép ezer meg ezer év óta megél az alatta levő földön, s még mindig nem eszik emberhust.

És mily roppant üres területek vannak még a földtekén, a miktől még soha se kért ember kenyeret! Gazdag, őserőben levő rónák; egész birodalmak, hol egy vármegye

területén egy család alig tud élni most, holott ha százezeren laknának rajta: duskálkodnának minden jóban.

És aztán más országrészek, mik hajdan paradicsomok voltak, s lehetnek még egyszer azok.

Uraim! Müitészek! Államférfiak. Akadémikusok! Nevessetek ki. De én kimondom, hogy az a korszak, melynek nem lesz »világ története«, sokkal fényesebb korszaka lesz a világtörténetnek, mint az, mely diadalmas harczokkal van tele.

A világtörténet, melynek szakaszait háboruk képezik; tudott más arczot adni a földnek. Kopárrá tudta azt tenni. Ninive, Palmyra, Babylon, Trója, Jeruzsalem, Carthago, nem csak népeiket temeték el romjaik alá, hanem vidékük növényzetét is. Az ősparadicsom, a tejjel-mézzel folyó Kanahán, az emberiség bölcsője, Ázsia tárháza átalakult a hóditók nyomdokain homok pusztává; a paloták és a pálmák együtt vesztek el, s a sárgunyhó és a bógáncs együtt nőttek ki helyükbe. Még a kis Izlandnak is jutott egy darab a világtörténetből. Egykor fenyő-erdők koszorúzták hegyeit, s völgyeiben gabonát termesztettek; a mint a normannok vas keze leigázta, elpusztultak az erdők, nem termett

több gabona rajta; most már csak cserjét nevel és burgonyát. A tulsó félteke is beszél az emberi átalakitásáról a földnek. Az inkák palotáit, az aztek kultura földét benőtte az őserdő. Az óvilág országainak temetője a homok puszta, az uj világé az erdő.

Nem elég nagy feladat lesz e egy ujabb ezredév számára, feltörni e temetőket s ujra élő világot alkotni belőlük? Erre áldozni észt, veritéket, pénzt, — egyesült erővel.

Ez nem egy negyedszázad munkája lesz. A lefolyt huszonöt év csak kezdetnek volt jó.

Az átalakitás munkája lassu a földnél s vele egy lépést tart az átalakitandó népeké. Együtt megy végbe mind a kettő.

Elébb az emberi tökély legmagasabb fokán álló nemzetek, az iparüzés, gépészet, gyárak mivelt népe tanitja meg a hozzá legközelebb eső népet, a földmivelőt, hogyan kell a puszta tenyeréből aranyat termeszteni? Azután a földmivelő nép talál maga alatt állót, a pásztornépet, a baromőrizőt, azt oktatja bele lassan a földmivelésbe. A pásztornép szelidebb foglalkozását terjeszti a vadászatból élő fajok közt, s még a bölénykergető indiánnak is akad tanitványa; még kilencz millióra megy az emberevő népek száma s azokra nézve is egy lépcső az emberi nagyság magasá-

hoz, ha megtanitja őket valaki, hogy embertárs helyett a vadakat üzze.

S a sivatagok feltámasztása is ily egymásutáni munka. A lecsapolt Orinoco mocsár földére rögtön czukorgyárt, gyapotszövő. gyárt lehet épiteni; ott a czukornád s gyapot rögtön honára talál. Az Amur-melléki, a délsziberiai puszta lomha folyamait csak átszelésekkel gyorsabb folyásra kell hozni, s iszapfedte vidékeiknek rögtön neki feszithetik az ekét, s hol a mult század legnagyobb természettudósa Humboldt embermagasnyi fütengert látott maga előtt, bokornyi virágligetekkel, ott épen olyan magasan fog nőni a kalászoskenyér növény; s hétlábnyi magas liget lesz a tengeri buza.

Hanem, a hol a homok az ur: a nagy afrikai sivatagokon; ott már meg van nehezitve az emberi munka, s csak a vas kitartás az, mely legyőzi a nehézségét. E halott birodalmat darabról darabra kell visszafoglalni a fogva tartó daemontól, a Chamsintól; az öldöklő s eltemető forró szélől. Hogyan kezdenek hozzá?

Legelső kisérlet volt a francziák módszere a sivatag telekesitésére az artézi kutakkal. Több ezer artezi kutat furattak rendszeres sorozatban s mig azoknak környéke apró

oazokat képezett a pusztában, összefolyó vizeik lassankint egy folyammá szürődtek össze, mely, végig kigyózva a homok buczkák között, a tengerig elszivárgott. De »quid hoc ad tantam sitim?« — Egy jó napja a Samumnak képes volt betemetni az egész folyammedret, sivó homokkal; s az uj oázok pálma-ültetvényeit tönkre tenni.

Ekkor az Otthon állama főnökének támadt egy merész gondolatja: — az Atlast keresztültöretni.

Már a mult század természetbuvárainak volt tudomásuk arról, hogy az oceán vizeit egy folytonos forgó tartja szakadatlan körforgásban, mely Délamerika kókuszpálmáit felhordja Izlandig, s a norvég partokig. Ez erőszakos áramlatát a tengernek már a legrégibb hajósok ismerték s köztudomásu volt a tengerészek előtt, hogy e tenger-roham leginkább az Atlas hegy előfokának szegül, Agadirnon felül s a belejutott hajót feltarthatlanul a part szikláihoz veri.

Ez a mozgása a nagy oceánnak tulmegy a hydrostatica szabályain, a meteorologia indokain; a tenger önéletének tanujele ez.

A földátalakitók e tapasztalatukra alapiták uj kisérletüket. Az ujabb találmányok szerinti furó eszközök segélyével két év alatt

sikerült nekik az Atlas hegyen keresztül a tengerszin alatt ötszáz meternyi mélységben egy husz mérföldnyi alagutat törni keresztül, mely a Parudanti bazalt hegylánczon innen szádalt ki.

Mikor aztán a világ legnagyobb alagutja készen volt, felnyiták a belévezető zsilipeket a tenger alatt, s arra a husz mérföldnyi távolban megnyilt alagut szádából egy uj folyam tört elő. Egy megforditott folyam, mely nem a szárazföldről folyik a tengerbe, hanem a tengerből a száraz földre. E vizóriás medret tört magának délkeletfelé a sivóhomok pusztán keresztül, s aztán nagyhamar betölté egy uj tengerrel az Atlasz és a Vadi Draa hegyláncz közötti térséget. Ez is előre volt látva. Hatalmas robbantó szerekkel mély vágányt törtek előtte a Vadi Draa hegyein keresztül, s akkor aztán rohant az ár Saharának, három négyfelé elváló s megint összetalálkozó ágakban, mik szigeteket, országokat keritettek ki a homok sivatagból, s a mit igy kiszakitottak abból, az már elfoglalt föld volt. Az uj folyammal már hasztalan küzdött a Samum, a Chamzin. Annak kiapadhatlan forrása van: az ocean maga.

Nagy tavak, apró tengerek támadtak az előrehaladó folyam nyomában, mely korlát-

lanul kalandozott végig a pusztán, keresve a kijárást anyjához az oceánhoz a földrész más oldalán, s a mint nem törhetett ki többé sehol, haragjában egy uj tengert támasztva Afrika közepében, a Tuareg földön, nagyságára és szigetbőségére nézve a görög Archipelagushoz hasonlót.

Ez emberkéz alkotta folyam és tenger aztán megváltoztatá egész Afrika égalji és időjárási viszonyait.

Tiz év alatt az Atlas hegyen keresztültörő tengeráramlat egy oly hosszu közbeeső tengert képezett Afrika belsejében, a minő a Veres-Tenger: elfoglalva Timbuktutól El Djinég terjedő medenczét, a Wargla sivatagot, mely maga 6000 négyszög mérföldre terjed, s onnan több száz mérföldnyi hosszuságban végig futott a lybiai homok sivatagon keresztül, felkeresve elhagyott rokonait, a tavakat a pusztában, mik sóval, szikkel, ammonsóval vannak terhelve. Tengerfenék volt maga az egész puszta hajdan, savakkal hintve most is: tavai, kutjai mind keserüek, ihatatlanok. Most ujra visszafoglalta helyét az aeonokkal ez előtt ott járt tenger s két részre osztotta Afrikát Sidi Beshantól a Hogari fensikig.

E vidéknek még a rómaiak korában is volt hajózható tengere: a Lacus Tritonis,

melynek az Oceannal volt összeköttetése. A Samum lassankint betemette azt, s a XIX. században a tenger helyén már csak sós tavak voltak; a Bu-Hamia tó, a Shott Mellir, a Shott Kebir, és Grarnis: ezeknek némelyike több száz mérföldnyi területet foglalt el; de vize csak a téli hónapokban volt, nyáron szárazan állt a medre s vastag sókéreggel volt bevonva: egy só puszta maga. E tavak szine 250—280 lábnyival esik mélyebben a tenger szinénél; a miből kiszámitható, hogy a mikor az Ocean ismét utat törhet magának a Saharába az Atlas sánczai alatt, a tavak helyén 250 lábnyi magas tengernek kell hullámzani, s az betölti hullámaival a Dsebel Tidikeltig a homok pusztát.

Igaz, hogy azzal még semmi sincs megnyerve, hogy a homoksivatagból tengerfenék válik; a tenger megint csak sós vizet küld a Saharának. — Ámde a viznyomás közvetlen következése nem marad el, a hullám keresztül szivárog a homok hegyek alatt, átszürődik a mészsziklák közlő üregein s a Sahara északi részét a hegyekből alászakadó uj folyamok kezdik átszeldesni, patak fakad fel a mély völgyekben s folyamparton, patak körül zöld virány támad, s az már beültethető datolyapálmával és dumpálmával. Az aká-

cziák és mimosák ligetei gátat vetnek a futó homoknak s védelmük alatt meghonosul a savar és agkul-bab, tevének, szarvasmarhának kedvencz takarmány; magától burjánzik fel rajta a szagos üröm, a homok kedvencze, tevének legelő, betegnek orvosság; szárazan tüzelő szer. S lesz a pusztából lassankint legelő. — Nem is az uj kor csodája ez. Már a régi egyptomiak a Faraók alatt megkisérlék ez óriási munkát, a lybiai pusztát igy foglalgatták el darabonkint előbbre tolt kútsorokkal, csatornákkal, öntözéssel.

Csakhogy mind ez lassu munka volt. S az embereknek a második ezred utolsó tizedeiben már nincs türelmük a koralloktól várni a szigetek épitését. Sietni akar mindenki.

Legnagyobb ellenség a Samum. Ez a szörnyetege a légnek nem akarja engedni, hogy elvegye tőle ember az ő birodalmát, a homok pusztát.

Előkerül ujra meg ujra az egyenlitői izzó bérczhátak mögül, tolja maga előtt fellegeit, a homok felhőket. Nem állja utját a tenger, keresztül csap rajta, mintha be akarná temetni homokkal a vakmerő jövevényt. Száraz lehelletével felszivja a lég minden párázatát s finom szitált porral égeti minden élő

testét, mely áthat a pórusokon s meggyullasztja a szemeket.

Jöttére elsápad az ég, a nap izzóveres golyóvá lesz: óriási homoktöltsérek sepernek végig, tánczolva a sikon, miknek koronája az áldatlan felkőkárpitban vész el, melyből nem hull alá eső, csak kavics és porond.

Egy ilyen nap elég elperzselni a Sahara uj ültetvényeit, koronájukig betemetni az uj oázok csemetéit s a patakok forrásait betömni.

Legnagyobb baj pedig az, hogy az Uj-Tenger összeköttetését az oceannal ilyenkor mindig nagy fáradsággal ujból kell helyreállitani.

Egyszer aztán azt mondá az »Ember,« küzdjünk meg hát a Szamummal magával.

Nagy erőfeszités kell hozzá és nagy áldozat.

Nem kevesebb az áldozat, mint Európa részéről egy évi bortermésnek elvesztése, azért hogy Afrika kenyeret teremhessen.

Azt kell véghez vinni, hogy egy esztendőben az egész félgömbön ne legyen meleg nyár.

Már a mult szazadban észlelték azt hogy gyakran a legnagyobb nyári hőség közepett egyszerre ugy átcsapott a hőmérsék, hogy a hévmérő 30 fokról 6 fokra szállt alá, s néha

hetekig eltartott a dermesztő hideg, fagyos esőkkel és szelekkel. E rögtöni hőmérsék változás okait feltalálták azokban az óriási jéghegyekben, a miket a hő nyári napok a jeges tenger kristálytömegeiből elszakitottak, s a miket azután a tenger-áramlat egész az afrikai partokig lehozott. A midőn aztán az uszó jégmezők elolvadtak, az által annyi meleget kötöttek meg, hogy a miatt Európában téli fagy szele fujt végig, s néha az afrikai Atlas és Holdhegyeken hó esett.

Ilyenkor aztán a Samum alszik.

Az európai és afrikai államszövetség tehát elhatározá, hogy egy esztendőben (1988) ezt a hideget egész esztendőn át mesterségesen fenn fogja tartani.

Hozzákezdtek május végén. — A kipróbált hatályu Bickford-felé lobbantó gyutacsokkal fenn a grönlandi partoknál egész jéghegyeket szakgattak el kiszámitott tömegekben: azokat a tenger szabályszerü folyása, a Golf-áramlat levitte csendesen az európai nyugati partok mellett egész Senegambiáig s a Cap Verde szigetekig. A mint ez elment, uj tömeg jéghegyet szakitottak el s bocsátottak utána. Ez igy ment septemberig.

Európában ez idő alatt nem volt egy hét, melyen a legdélibb országokban is hó, zuz,

dara ne esett volna: az emberek egész nyáron bundában jártak: nem volt egy fördeni való nap; a szőlő egresnek maradt, s novemberben szüreteltek, mégis eczetet adott; tengerit nem is vetettek az idén, előre tudva a megjósolt időjárást; — hanem a czél teljesen el lett érve.

A Samum otthon maradt. Átaludta ezt az esztendőt. Hiányzottak felébresztéséhez a sziklát áthevitő forró napsugarak. Az ember legyőzte a vihart!

S a győzelemnek óriási sikere lett.

A Saharában a patakok mentén, a források oázai körül bámulatos növésnek indult a tenyészet; egész nyáron át nem perzselte le a fiatal hajtásokat a forró vihar; megerősödhettek, gyökeret verhetett minden növény mélyen a homokba; földön kuszó füvek siettek nagyhamar elfoglalni a nem mozduló porondot s betakargaták kövér leveleikkel.

És aztán september 21-én, mikor a napéjegyeni viharok kezdődnek, egyszerre csak fellegeket láttak előtámadni az uj tenger felől; de nem azon elmosódott szélü, veres, izzó felhőket, miket a Samum kerget maga előtt, hanem eddig e tájon soha nem látott kékkeblü, ezüst szegélyü, egymás fölé dudorodó fellegeket, s a mint e fellegek lassan, lomhán

hömpölyögtek a Sahara felé; az égretekintő néger egy forró cseppet érze arczára hullani, s azt kérdezé: »ki sir oda fenn?«

Az első eső csepp volt az a Saharában.

Az elző zápor mely évezredek óta e tájt lehullott.

És aztán szakadt az egyszer megindult eső hetekig a pusztában. Mikor megállt, s ujra kisütött a nap: szép zöld volt minden. Honnan támadt a zöld? Ki tudja azt? A föld vagy tele van alvó növénymaggal, vagy teremtő erővel bir; a megöntözött puszta kizöldül, ha senki nem vetette is be.

A Samum arra ébredt fel, hogy álmában megkeresztelték s lett belőle áldásthozó Musson.

Aztán meg is maradt annak. A földtani átváltozás átváltoztatja magát az éghajlatot s a földön termő fü egyetért és összebeszél az égen járó széllel.

Az emberevők.

A huszadik század szégyenére még mindig lakják emberevők a földet.

Becsületes, jámbor életü emberek. Jó családapák, gyöngéd szeretők, istenfélő népek, jó vendéglátók; — hanem azért az emberhust megeszik.

Nem azért, mintha rá volnának szorulva. Szigeteik a csendes tenger közepett meg vannak ajándékozva a természettől minden jóval, mély gazdag televény földüket erdőszámra boritja a kenyérfa, mely kész czipóit árulja — ingyen. Kókuszligetek szegélyezik a partokat; kevés mivelés mellett gazdag aratást és minden évben biztosat ad tengerijük, a burgonya, yamsgyökér, batata vadon terem, csak fel kell ásni; czukornádjuk nedve, masawéjuk festéke, yagonájuk füszere még kiviteli kereskedést is biztosit számukra; juh, bivaly, sertés ugy szaporodik náluk, hogy a cserekereskedésnél apró pénz gyanánt

használják — és azért mégis emberhust esznek.

Ez náluk ünnepély, ez a diszlakoma.

A hogy nálunk szokás egy hajó vizrebocsátásakor fényes banquetet rendezni, ugy náluk is minden »canoe« szalasztás a vizre össze van kötve fényes emberlakomával.

Tizenöt darab a rendes szám. Ennyit vágnak le egy rendes lakomához. Kétszer annyi, mikor ünnepnapokon a »Kolán« istennek áldoznak. A Kolán isten valódi inyencz, neki csak a vére és a szive kell az áldozatnak, a többit papjainak hagyja.

A készlethez igen könnyen jutnak. Kétszáz huszonöt szigetből áll az a világ, a melyből a kannibal faj száztizen lakik. Ennek a kétszáz tiz szigetnek mind külön istene van, a ki mind emberszivekre éhezik. Annálfogva minden sziget folytonos hadjáratot folytat egymással s hordja egymásnak a lakóit a maga istenei számára.

Ez az ő dicsőségük, ez az ő büszkeségük, ez az ő dogmájuk.

A »Kolan«-nak van egy áldozó temploma, egy agyagból épitett gömbölyü lak, hegyes tetővel. Ennek legfőbb pompája az, hogy körül van tüzködve lándzsákkal s a

lándzsák hegyein a tiszteletére megáldozott emberek koponyái.

A főnökök, a kaczikák házai előtt, a palánk karóiról fehérlenek le ily diadaljelek. A hány embert a főnök lakomán elköltött, annyi koponya a keritésén sorban, s az olyan rá nézve, mint a nemesi családfa, minden ágon egy fej.

Egy angol utazó talált olyan főnökre, a ki kilenczszáz (!) embert evett meg.

Hogy az emberevésben ők dicsőséget találnak, annak bizonysága az, hogy az asszonyoknak nem adnak belőle. E szörnylakomákban asszony nem részesül.

Tudniillik mint vendég.

Ellenben nagy előnye van az asszonynak, és különösen a fiatal leányfélének e lakomákon — mint csemegének.

A hogy a nagy Ramazan és Bayram ünnepeken szoktak a muzulmánok Padisahjaiknak fiatal szüzeket ajándékozni, ugy ajándékoznak a Fidzsi insulánok is Kaczikáiknak ifju hajadonokat; csak hogy elébb beteszik azokat a kemenczébe; azután behintik sennalevél füszeres porával; s ugy adják fel neki — egy tálban.

A mivelt emberiség régóta fáradt és ki-

MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRA

fáradt már a munkában, hogy e szégyenfoltot letörülje az istenképmásáról.

Hasztalan volt minden erőködés.

Kegyes missionariusok megkisérték a Papuafajt a keresztyén hitre áttériteni. Az Európából, Amerikából kiüzött jezsuiták, s mindenféle szerzetesek az önfeláldozással járó küldetésben keresték életük czélját, s áldott és dicső volt a mű, melyhez fogtak; sikere is volt. Százezerre ment a megtértek száma, kik az emberevésről lemondtak. — Hanem ez csak egy oaz volt a sivatagban. A többség megette a neophitákat missionariusaikkal egyben.

A praktikusabb angolok aztán másként kezdének hozzá. Ügynökségeket állitottak fel a polynesiai szigetek mindegyikén, s azok által szép szövetek, üveg ékszerek árán összevásároltaták az áldozatokat, a kik a Kolánnak levágatásra voltak kipéczézve.

A szigetek falvaiban egész ketreczek álltak, mikben az foglyul elhurczoltakat a kannibálok kenyérgyümölcscsel hizlalák, hogy a lakomára jó izletesek legyenek. Onnan szoktak belőlük válogatni.

De mit használt az »államszövetség«-nek egyszerre minden ketrecz emberi hizóit megvásárolni; a helyzet csak roszabbult vele; mert

a Kannibalok rögtön gondoskodtak róla, hogy ujra megtöltsék a ketreczeket a szomszéd szigetekről, s minthogy ez nem ment vérontás nélkül, tehát csak a háboruskodás szaporodott vele, ugy hogy ha ezt az áldozatmegváltási rendszert folytatják, negyed század alatt a szigetlakosság ki fogja egymást irtani, csupa inyenczségből, mint a hogy kiirtották Európából a nyulakat.

Tatrangi Dávid ekkor hatvanéves férfi volt s az utolsó öt évre megválasztott elnöke az »államszövetség«-nek.

Az ő terve ez volt.

Minden népet a saját észjárása után lehet csak meggyőzni. Hiszen Európa legmiveltebb nemzetei harmincz esztendeig el tudtak verekedni kannibáli módon a miatt, hogy egyik ember nem akarta a másik észjárását felvenni. Pedig itt a Jézus Kristusról volt szó: a ki az isteni lények legkegyelmesebbike, s ugyan megbocsátja mindenkinek azt, hogy mit hisz felőle? — Hogy kivánjuk hát, hogy a Pápua, a ki nem a ruháját, hanem a bőrét himezteti ki tüvel, okosabb legyen, mint, mi a midőn a Kolán istenről van szó, a kinek széles szája van, abban négy agyara, kimeredt szemei, bozontos sörénye a feje körül?

Dávid egyszer ezt az izenetet körözteté a száztiz sziget lakói között.

»Azt izeni nektek Kolán, hogy már jól lakott s nem ehetnék. Hagyjatok fel az emberevéssel. Ha nem engedelmeskedtek neki, ő maga fog eljönni: nem az a fából faragott Kolán, a kit a papotok csinált, hanem az igazi Kolán, a hogy él és uralkodik, s az büntetésből titeket magatokat esz meg.«

A mi derék jezsuitáink hatalmasan értettek e »nuntium« kihirdetéséhez.

Hanem a kannibalok papjai természetesen hogy tiltakoztak e menybeli nyilatkozat ellen. Azt mondták, hogy hamis próféczia az! jobban ismerik ők Kolánt; rajtuk kivül senki sem tud azzal beszélni, annak külön nyelve van.

S csak azért is, hogy megmutassák, miszerint az igazi orthodox fogalom a Kolán istenségről az ő egyedül csalhatatlan dogmájuk; a Fidzsi szigeti papok a keresztyén missionariusok székhelyén Ubau főhelységben nagy áldozat-ünnepet rendeztek.

A Bure, a templom, e szent napra bevonatott fehér lepedővel, mely széles sátoralakban feszittetett ki a templomtér előtt, beárnyékolva az oltár-követ, melyen az áldozat végbe menendett; előtte a Kolán bálvány: egy tuskóból faragott rettenetes szörny, meg-

aranyozott agyarakkal, sárgára festett fejjel, két szeme két vérszinü lángopál.

Harmincz ifju hajadon volt az áldozó ünnepre kiszemelve.

A Bure háta mögött harmincz »szuva«: épen olyan alaku kemenczék, minő a templom maga, félkört alakitó sorban: mind a harmincz kéménye füstölög: azokat előre fütik már.

A sziget belsejében van fölállitva a Morái. Egy rettenetes épület, csupa embercsontokból összerakva, olyan emberekéből, kik a többieknek lakomául szolgáltak; közepett egy nagy torony, mely évről-évre magasabbra nő, körüle kisebb-nagyobb kupolák, egy-egy király győzelmének, vagy ünnepélyének emlékei. Legmagasabb közöttük Tumbua Nakaro király kupolája, ki egy vendégségen kétszáz kosár ignamegyökeret, kétszáz tyukot, kétszáz malaczot és kétszáz embert lakmároztatott fel hü alattvalóival. Ennél csak körületére nagyobb Bullandám király emléke, a Taferet sziget fölötti diadal megörökitésére Ennek a szigetnek Mbau hősei az összes lakosságát megették három nap alatt. Emléke a csonttorony.

A Morái körül van véve egész csoportjával a rettenetes isteneknek; bálványok szarvakkal, vadkan-agyarakkal, meredő sze-

mekkel, görbe karikalábakkal, pók-hasu, nagyfülü szörnyalakok: ezek is mind emberáldozatot követelnek, de már ezeknek csak a csontja jut: a legnagyobb közöttük a Zan-Hualu isten, a legsoványabb a Budan-Hi isten.

Mind a templom, mind a morai környéke »örökre tabu.«

A tabu a kannibalok főpapja kezében rettenetes fegyver. Ez a kannibalok pápájának a bullája.

A főpap czime »nambetti-levu.«

A mire a nambetti levu kimondja e nehéz szót »tabu,« ahhoz nem szabad hozzányulni, azt nem szabad meglátni, arra a helyre nem szabad rálépni, azt ha ennivaló, nem szabad megizlelni.

Örökre tabu minden idegenre nézve a templom és morái környéke. A repülő gépek által ugyan módjukban volna az idegeneknek bárhova a tabu daczára is leszállni; de ez ellen az a megtorlás a nambetti-levu részéről, hogy akkor tabu alá vetné az ő telepitvényük környékét is, és őket magukat, s azontul senki nem érintkezhetnék, még csak nem is beszélhetne velük többé a benszülöttek közül; mert a ki a tabut megtöri, azt megeszik.

Azután örökre tabu a nőkre nézve az

emberhusevés, a templom előtt megjelenés: örökre tabu a királyok és családtagjaik sérthetlen személye és a papság s azoknak hirnökei a »mata nivanuák.«

Az ideiglenes tabu kihirdetése a nambetti-levu hatalmában áll.

Husz éves koráig tabu minden férfira nézve az asszony. Tabu minden időben a más felesége. A ki ezt meg nem tartja, azt megeszik.

A pap egyuttal a biró, a hóhér és a szakács.

Egyszer a nambetti-levu harmincz esztendeig tabu alatt tartá a férfiak szakállát, ugy hogy az övükig nőtt már: nem volt szabad nekik levágni. Másszor meg négy esztendeig tabu alatt tartott minden hus-ételt az asszonyokra nézve.

Mikor az áldozat kezdődik a Bure előtt, annak a bevégeztéig tabu alatt van az egész sziget. Akkor nem szabad senkinek a lakhelyét elhagyni a nambettiken és a mata nivanuakon kivül, kik a szent mészárlást végrehajtják. Akkor nem szabad semmi hangnak hallatszani a szigetben, az áldozók rettenetes hymnuszán kivül; mely aztán messze elhangzik egész a tengerparti keresztyén telepekig. De még a kutyaugatásnak, disznóröfögésnek és

kakas kukoritásnak sem szabad hangzani a tabu alatt; a miért a lakosok kutyáik és sertéseik orrára kéregtülköket kötnek s kakasaikat fazékak alá dugják; mig aztán a nagy dob szava jelenti, hogy vége a tabunak, az áldozat megtörtént, akkor ember és kutya nagy örömmel ront elő a következő lakomához.

A papok és a kaczikák tökéletesen uralkodnak a nép fölött s e hatalmat a természet maga is segitett megerősiteni. A melanesia egész sziget világának minden lakója a néger szin változataiban osztozik az olajbarnától a kormos feketéig. Haneam a főnökök és főpapok csaknem fehérek. Ezeknek rangja apáról fiura száll. E szinváltozást talán a folytonos jóllét, s nagyobb szellemi tehetség fejti ki náluk. Azonkivül, a mig a papua faj termete mind szikár, sovány; addig a fejedelmeknél és papoknál már látható a tekintélyes potroh: azok kövérek. A Mbaui nambetti levu többre becsülhető három mázsánál.

Ez is fehér bőrünek született már (a papuák ugy hijják a született aristocratiát, hogy »p a p a-l a n g v i s z«) hanem ez nem látszik már rajta. Arcza teste ugy tele van himezve mindenféle szinü ábrákkal, hogy a tetovirozás sujtásaitól a kelme alapszinét nem lehet kivenni. Fejét egész erdővé megnőtt

kondor haj diszesiti, megkenve illatos zsirral és behintve veres porral; beletűzködve legyező alakban sárga papagály tollak: nyakát roppant disznóagyarakból fűzött láncz fonja körül, a vállán és derekán sokszorosan körültekergetett gyapot szövet, mely még husz rőfnyire uszik utána a földön: karján czethalfogakból készült karpereczek, átlyukasztott fülein egy-egy kés van dugva keresztül; ugy viseli az ölő eszközt ott, mint másutt mások a csizmaszár mellett.

Minden készen volt már az áldozathoz Mély csend az egész szigeten. A papok és hóhér legényeik körülállták az oltárt, s rákezdék azt a borzalmas hymnust, melynek üvöltő hangjai az áldozatok halálsikoltásaival szoktak egy rettenetes hangversenybe vegyülni.

Ekkor megszólalt egy hang a tengerparti keresztyén telep felől, mely egymaga tulorditá a szörnyhymnust. Hang, mely hasonlit a mennydörgéshez, mely rémületet s boszuállást ordit, melynek hallatára minden állat bátorsága elvész, s az ember elfelejti, hogy ő a világ ura.

A papok s mészárlók torkában bennszakadt a hymnus hangja, mikor ezt hallot-

ták. A tabu meg van törve egy idegen hang által.

De nemcsak orditó hang; csörtető robaj is közelit: sürű bozóton, erdőn keresztül, ut nélkül tör egyenesen a templom felé valami rém; a karcsu pálmacsemeték jobbra-balra hajladoznak előtte. Egyszerre előrohan a pagonyból.

Ő az!

Maga a Kolán isten, a hogy ki van faragva az oltár előtti bálványszobron. Iszonyu feje, lombos sörénye, széles szája, rettentő agyarakkal, villogó szemei. Ő az maga, az emberevő. — Csakhogy az eleven.

Ki hát ő?

Egy óriási himoroszlán.

Hogy jött ide?

Az afrikai puszták megtelekitése, benépesitése után ugy találta Tatrangi Dávid, hogy az oroszlánok egészen fölöslegessé váltak a világon.

Mi szükségük van az állatoknak királyra?

Egy ilyen fenevad királynak a civillistája nagyon magasra rug.

Egy oroszlán naponkint annyi hust megeszik, a mennyi háromszáz embernek elég volna. Egyetlen oroszlánnak huszonötnégy-

szög mérföldnyi terület kell, hogy rajta megélhessen. S még az nem elég, hogy az ember elől a tápszert eleszi, őt magát is pusztitja. Éven át száz ezer ember esik áldozatul az oroszlánoknak csupán Afrikában s a mellett három millió embernek a tápszerét falják fel.

Le velük a trónról!

És az állatkirályokkal együtt azoknak egész adóbehajtó csordájával, a hyenákkal, sakálokkal, párduczokkal, farkasokkal! Ki velük!

Az oroszlánnak robbanó golyót; — Strychnint a kutyának!

Az apró dúvadat mérgezett csalétekkel ölték rakásra; az oroszlánt pedig kizavarták berkeiből az ijesztő repülő gépekkel, s robbanó üveg golyókkal elkábiták. Az elkábultakból a legszebb példányokat az állatkertek állatseregletek számára meg tartogatták (darabja megért egy-két ezer forintot) a többit agyonverték: a meghagyottat kábult állapotában betették a vas ketreczbe, tovaszállitották; mire fölocsúdott, már fogoly volt; s azontuli tartási költségeit fizette a látnivágyó közönség.

Tatrangi Dávid egy ilyen elfogott oroszlánt ajándékozott a Mbaui kannibálok szigetének.

És az egész melanesiai szigetcsoporton

semmi dúvad nincsen. A természet, mikor lázálmában megalkotá a kannibál fajt, fölöslegesnek látta, még egy másik fenevadat is teremteni mellé; elég dúvad ő maga magának. Talán épen azért vadászik egymásra.

Tatrangi Dávid helyrepótolá a természetnek ezt a mulasztását s adott a melanesi kannibálok minden szigetének egy-egy oroszlánt a javából.

A királyi fenevad vérszomju orditással rohant a Bure felé.

Négy nap óta nem kapott már enni. Mikor a missionarius telepen ketrecze ajtaját felnyitották, rohant egyenesen a bálvány templomához. A vérszag vezette.

A mint az áldozó papi hentesek megpillanták e bömbölő szörnyeteget, mely magasra emelt farkával csapkodta oldalait, rémülten rohantak előle be a templomba.

A nambetti-levu három mázsás testével nem tudott szaladni, a hosszu keresztül-kasul tekert szövet is gátlá térdeit a mozdulásban, az csak oda esett a Kolán bálvány ijesztő szobra elé, s mintha maga is hinné, hogy az segithet rajta valamit, átkarolta a festett szörnyeteget.

Az oroszlán pedig inyencz. Európai vadászok ismerik azt a szokását, hogy hét ember

közül ki tudja választani az egyetlen fehéret, s a hat feketét ott hagyja: a nembetti-levu kövérebb is volt a többinél. Egy óriási szökéssel keresztülveté magát a Bure keritésén, s egyenesen a főpapra ugrott iszonyu körmeit belevágva annak husos vállába.

A nambetti-levu a kárhozatra menő rémorditásával foná karjait a bálvány szobra körül, akkor aztán a fenevad irtózatos szájával átharapta a derekát s egyet rántott rajta, oly szilaj erővel, hogy a bálvány szobor tőben kitörött s végig zuhant az oltárkövön, agyarait kitörve a sulyos eséstől.

És akkor a királyi vad, gyönyörü fejét fölemelve magasra, a derékban átharapott főpap három mázsányi alakját ugy tartá szájában, mint macska a patkányt; s pompás morgással állt ott nehány perczig a templomba elbujt népségre nézve felséges tekintetével.

Aztán megrázta a fogai közt tartott áldozatot, az utolsót vonaglott; akkor az oroszlán terhével együtt átugrott ismét a keritésen s elnyargalt az erdő felé.

A nambettik, a hentessegédek jajgatva futottak szét a templomból, rémülten hirdetve az előcsődülő népnek, hogy a Kolán isten, fenyegetése szerint, elevenen megjelent és a

szófogadatlan főpapot magát ragadta el. Oda a nambetti-levu.

A megrémült nép azonnal az áldozat-ketreczeknek rohant s a leányokat kiszabaditá azokból.

A sziget népsége közt nagy forrongás támadt, nagy volt a száma azoknak, kik a Kolán isten e félremagyarázhatatlan intését készek voltak megfogadni s az előre bocsátott parancsolatnak engedelmeskedni.

Az nap nem jött elő többet az oroszlán az erdőből. Hiszen elég is lehetett neki az az egy pap.

Másnap ismét hallották közeledő orditását, s erre a rémült nép a missionarius telephez menekült, ösztönszerüleg sejtve, hogy ott védelmet talál az emberevő bálvány ellen.

A missio főnöke, egy angol presbyterianus pap, azt mondá az odamenekülő népnek, hogy legyenek nyugodtan; a vérivó szörny nem fog bántani senkit, s megigérte, hogy beszélni fog vele s az ő még hatalmasabb Istenének hatalmával le fogja azt győzni.

Azzal kezébe vette két csövü fegyverét, mely robbanó ichorüveg golyóra volt töltve, s elindult a patakhoz.

Tudta jól, hogy az oroszlán most szomjas lesz, vizet keres, s oda jön szomját oltani.

Az oroszlán nem soká váratott magára; odajött a forráshoz: ott azután a missionarius golyójának kábító mérgétől egyszerre összerogyott, mint a halott; dermedten terült el a vizparton.

A papuák, kik messziről lesték, fákra felmászva e veszélyes kaland kimenetelét, bámulva jöttek a missionárius elé s a lábait csókolták, hogy ily hatalmasan legyőzte a szörnyeteget, melynek iszonyu alakját nem győzték eléggé csodálni.

Hanem akkor megint előálltak a papok. A mint azt látták, hogy a szörnyeteg meg van ölve; egyszerre elmult minden ijedelmük: az elesett oroszlánra kimondták, hogy »tabu«; ahoz nem szabad másnak hozzá érni, mint csupán nambettinek: annak a hulláját lefoglalták a maguk számára, azt betakargatták kokuspálma levelekbe, belefektették abba a nagy sandálfa ládába, melyben a fejedelmi halottakat szokták kivinni. Tizenkét nambetti vette vállára a ravatalt az oroszlánnal, ugy czepelték azt a nagy morái elé, s ott máglyát csináltak neki illatos sandalfából, hogy majd megégetik rajta.

Akkor aztán megint ők lesznek az urak s találhatnak ki a nép számára valami uj mesét. Beveszi az azt. —

Hanem az ichorgolyónak az a hatása van, hogy a megsebzés perczében rögtön halálos zsibbadásba ejt: az ájulásszerü tetszhalál azonban nem tart nehány óránál tovább, s akkor visszatér az élet, a seb helyén támadó bőszületes viszketeg érzetével, mely később jótékony genyedéssel végződik.

Az oroszlán arra ébredt fel, hogy valami nagyon sütögeti az oldalát. A máglyát gyujtogatták már alatta köröskörül és rákezdék orditani a tiszteletére készitett fertelmes hymnust.

De nem várta az oroszlán, hogy annak vége legyen, hanem szétrugta magáról a pálmalevelet, leugrott a máglyáról, közé csapott a papi synodusnak bőszült dühében.

Ölt, nem éhségből; de veszett haragjában.

Harmincz nambettit marczangolt szét, bekergetve a többit a városba s aztán végig nyargalt orditva MBau utczáin; felszökött Unong Lala király palotájának a tetejére (csak olyan palota volt az) s annak a homlokán felállitott bálványokat mind leverte a farkával, berontott az istállójába s megfojtotta valamennyi nyereg alá tanitott bivalyát, azután kirohant az erdőre; onnan valamennyi juhnyáját, sertés csordát haza kergetett a városba, körülnyargalta a szigetet, beleugrott a ten-

gerbe, kinzó sebét az sem enyhitette, ott a menekvő pirogueokat utolérte, felforgatta, az uszó pápuák hátát körmeivel végig hasogatta, aztán megint visszatért a szigetre s körülnyargalászta Mbaut, rémülésben tartva orditásával minden embert és barmot.

Most azután maga Unong Lala király és nambettijei sompolyogtak oda a missio telepéhez, könyörögni, hogy legyen irgalmas hozzájuk a »papa langvisz,« s beszéljen még egyszer a hatalmasabb Isten erejével az ő Kolán istenük fejével, a kivel senki sem bir.

A missionáriusok azt felelék, hogy addig nem kelnek oltalmukra, mig a király az uj nambetti-levu által ki nem hirdetteti, hogy az emberhus ezentul asszonyra és férfira nézve egyaránt örökre »tabu;« emberhust másnak nem szabad enni, egyedül a Kolán istennek. Ha azután a nambetti-levu ugy találja, hogy kell már a Kolan istennek ilyen lakomát csapni, csak szóljon a missiónak, az elhozza neki az eleven Kolánt. Arról aztán senki sem tehet; ha az magát a papot eszi meg.

A király és papjai beleegyeztek az alkuba, az emberhus örök időkre tabu alá lett vetve; a missionariusok az oroszlánt ismét elkábitva elfogták; s azóta nem hallatszott, hogy

a Kolán isten valaha olyan lakomára éhezett volna, a hol a gazda maga a pecsenye.

S igy tett a missio Melanesia, uj Zeeland és uj Caledonia többi szigetein is. Emberevő vadállatokat ajándékozott a kannibáloknak, s megbuktatta ezt a fertelmes üzletüket »concurrentia« utján. Azt nem állták ki.

S a kannibál népből váltak aztán később a missionariusok által kiképezve a leghatalmasabb dúvad lövészek a keletindiai gyarmatok megvédelmezésére, miket ismét a tigrisek legioi fenyegettek elpusztitással; s mikkel szembeszállni a bennszülött puha, növényevő indus faj nem volt elég erős.

Hanem az az egy még akkor is megmaradt náluk, hogy ellenségeiket csak megették: t. i. a tigrist s az oroszlánt. Rosz hus, kemény is, de már az ellenséget megenni dicsőség.

A második millenium utolsó öt évében már nem volt emberevő faj sehol a kerek földön és nem voltak dúvadak többé az emberlakta vidékeken.

A himmelayai csillagda.

E század egyik legnevezetesebb müve volt a Himmelaya legmagasabb csucsának egy fennsikjára épitett csillagda.

Az ujabb korban ugyan a csillagdákat nem épitették többé a hegytetőkre, mint régenten, a mi nem is volt czélszerü, mert egy pár ezer lábnyi magas hegy még nem emeli a csillagászt a felhők rétegén tul; mig más részt a sikon emelt csillagda egyuttal légtüneti észleletekre is szolgál, a mik annál tanulságosabbak, mentül közelebb vétettek fel az emberlakta légkörből.

A himmelayai csillagásznak azonban csupán azon feladat jutott, hogy az ég világait vizsgálja, hogy folyton figyelemmel kisérje azt a legnagyobb világtörténetet, melyben csillagok, napok, bolygók, holdak, üstökösök és holt égi testek szerepelnek: a földi dolgokra ne legyen gondja.

A Himmelaya huszonhétezer lábnyi magaslata fölött ritkán jár felhőréteg; a világködök soha sem emelkednek odáig; az ég nappal is sötétkék ott, egyetlen csillaggal, a nappal, mely valódi csillagfényben ragyog már odafenn, a földlakók előtt ismeretes melegitő sugarak nélkül; éjjel pedig tündöklik az ég, gyémántporral hintve, tizedrangu csillagok, csillagködfoltok puszta szemmel megláthatók s a csillagok nem pislognak zöld, vörös szint játszva, egyformák örökké.

E magaslatra épitteté fel az államszövetség az egész földnek szolgáló csillagdát, melyet az emberiség örökké éber szemének lehet nevezni.

Elmondjuk legelőször is az okát, hogy kisszerünek, nevetségesnek ne lássék annak eszméje.

A csillagászat oda tökéletesült már, hogy az ég titkaiból oly téreket is elfoglalt, mik a mult század buvárai előtt még tilalmast képeztek.

Az üveggyártás tökéletesülése óta a flint és crownüveget oly nagy darabokban tudták már előállitani, hogy a legtökéletesebb sugártörésü lencsék tiz-tizenkétezerszer nagyitó hatással nem tartoztak a ritkaságok közé; igaz, hogy egy ilyen tökéletes üveglencse

most is többet ért mint a föld legnagyobb gyémántja s azt csak országok pénztára fizetheté meg. (A mult század legerősebb távcsöve a dorpati csak 1400-szor nagyobbitott.)

Az ilyen óriási szem előtt megnyiltak az ég rejtett titkai. E távcsöveken keresztül a hold oly közelre jött hozzánk, mint földi láthatárunk hegyei: — a Jupiter, Saturnus, Mars, Venus földgömbi térképeket engedtek magukról rajzolni: — a napfoltokon át be lehetett látni a nap sötét testébe s a vörös fénydudorokban, mik teljes napfogyatkozások alkalmával a nap karimáján mutatkoznak, fel lehetett ismerni a napban müködő tüzhányók kitöréseit, mik még most is asteroidokat, apró planétácskákat szórnak a világ-ürbe: — az óriási távcsövek előtt megadták magukat az álló csillagok, átmérőt mutattak s távolságaikat kihagyták számitani; — a csillag-ködfoltok szétbomlottak alkotó napjaikra s egy uj világrendszerbe engedtek bepillantani, a kettős csillagok elárulták a központi sötét testet, mely körül forognak, s melynek világot kölcsönöznek: ott a föld áll s a napok forognak körüle; — a legapróbb bolygó is fel lett már találva, mely a nap körül forog; számuk átment az ezerbe (a mult században csak száz-

tizet jegyeztek s két század előtt még csak kilenczet) — és aztán minden üstökös utja fel lett fedezve.

Ezen égi kisértetek száma, a mik a bolygórendszerünkön keresztül kasul vágtatnak, tömérdek. S valóban nem lehet közönyös a föld lakóira nézve, hogy bolygója valamelyik égi rémmel nem nem találkozik-e egyszer össze.

A második millenium végére jósolt végitélet nem csupán költői és látnoki mese. Van annak csillagászati alapja is.

Az ismeretes üstökösök közül két legnagyobbnak a visszatérése esik erre az időtájra.

Az egyik a Halley üstököse, melynek koronkinti visszatérését hat század óta figyelik már s rendes időre megjön. Még pedig háttal megy előre, s keletről nyugatnak repülve, kerüli meg a napot, ellentétben valamennyi bolygó csillag és üstökös forgásával. Fény-küllői a nap felé fordulva egy lángoló legyező alakját adják neki.

A második az 1811-diki márcziusi üstökös, mely a földhöz naptávolnyi közelben járt s félévig látható volt az égen, még hatvanmillió mértföldnyi távolságban is. Ennek iszonyu tömegnek kellett lenni. Az ugyanez

évben őszszel megjelent második zsacskó alakú üstökös, középett egy izzó golyóval, nem fogja többé a földet fenyegetni, annak az utja a világ-ürben vész el, s nincs számára visszatérés.

A negyedik az 1843-iki üstökös, mely azonos a 268., 442., 968., 1143., 1317. és 1493-ik évben észleltekkel. Ennek a fényfarka negyvenmillió mérföldnyire nyulik: kétszer annyira mint a föld és nap közötti távolság. Emlékezünk rá, hogy mikor e csillag feje láthatárt érte, hosszu egyenes fénykévéje keresztülfeküdt az égen, s a másik a láthatárig ért.

Hanem ezek mind a négyen oly távolban kerülik meg a napot, hogy a földpályát csak az első szeli által; a többi kivül marad rajta.

Veszedelmes találkozása a földnek csupán az 1680-diki üstökössel lehetne, mely ebben és a rákövetkező évben jövet-menet kétszer keresztezett földünk röptével, ugy hogy csak röptének gyorsitásától függött, hogy vagy december 22-én 1680-ban, vagy január 5-én 1681-ben egymásba csapódjanak.

Hogy mi következése lehet az ilyen összeütközésnek egy bolygó s egy üstökös közt? e fölött sok tudományos értekezést tartottak

már; de az mind csak elmélet maradt mindaddig, mig egyszer gyakorlatban be nem bizonyul valamelyik tan valósága.

No tehát eljött az idő, hogy ez is bebizonyuljon.

A kétezredik év utolsó tizedében a kalkuttai csillagda igazgatója észrevett a Perseus csillagképletében egy üstököst, melynek még akkor lángsörénye nem volt látható, s mely egyenesen naprendszerünk felé közelitett, a legcsekélyebb elhajlással ecclyptikánkhoz.

Ebben az 1680-diki üstököst ismerték föl.

Megfoghatatlannak látszott, hogy térhet az vissza? holott a kiszámitás szerint kétezer nyolczszáz év kell neki, mig pályáját körülfutja. Hanem a régi csillagászok számitásaiban könnyen kimutatható volt a tévedés s ezt maguk az üstökösök deriték fel.

Először is kifeledték a számitásból, hogy a napnak magának is van légköre s ez a világaether: a mi mentül távolabb van tőle, annálritkább, épen mint a földi légkör, a keringő tömeg tehát folyton hanyatló ellentállást talál teste előtt, a mint a naptól távozik s ez sokszorozza haladását. De még jobban sietteti röptét az a körülmény, hogy maga ez az átlátszó test, ez a megmérhetetlen anyag, a mi-

ből az üstökös áll, elveszti a világürben azt a szárnyas, zászlós alakot, melyet a napsugarak hatása alatt fölvett, összezsugorodik gömbbé, szükebb térimére szorul s ez repülését mértani arányokban gyorsitja.

Igy történhetik meg az, hogy az 1680-iki fenyegető ellenség már háromszáztizenhat év mulva jelezi visszatértét, még most száz meg száz millió mérföldnyi távolban; de biztosan közeledve.

Ezen közeledő üstökös észlelésére lett emelve a himmelayai csillagda.

Voltak, a kik nevettek rajta.

Hogy lehet félni egy üstökössel való összetalálkozásától a földnek? Az üstökös nem szilárd anyag; ritkább a mi levegőnknél, ha keresztül mennénk magán a magván, akkor sem tudnók meg, hogy benne voltunk.

Mások ellenkezőt mondtak. Nem minden üstökös anyaga egyforma, vannak üstökösök, a miknek szilárd magva képződött már, ilyen volt az 1811-iki septemberi üstökös.

Erre ismét bebizonyiták a nemfélők, hogy attól még kevésbé lehet félni, ha egy üstökösnek kemény magva van: ez ellen a mechanika szabályai biztositanak. A föld »szabad tengelylyel« biró test, minő például egy pörgő csiga. Ha egy pörgő csigára egy kavicsot

hajitunk, a csiga nem ugrik ki futásából, hanem a kavicsot hajitja tova.

»De köszönjük szépen, mondák erre a félők, hogy ha épen az én fejemre talál esni s onnan ugrik vissza!«

Mások azt mondák, hogy nagyon is lehető a földnek és az üstökösnek összeütközése. Láttuk a Biela üstökösén, mily hatalommal birt ellenében a Jupiter, melyhez közel tévedt, e bolygó vonzereje két millió mérföldnyi távolból elszakitotta egy harmadrészét az üstökösnek. A föld is magához fogja azt rántani, ha ilyen közel jön, de azért az összeütközés a földre semmi hatással nem lesz: a földnek a gőzköre is tömörebb anyag, mint az üstökös, maga a légkörünk veti azt el magától; s a föld minden vonzerejének nem lesz hatalma egy egész világot, mely csupa hydrogenbül áll, a mi sokkal tömörebb légkörünkön keresztül rántani, valamint hogy nincsen ereje egy mázsa olajat lehuzni egy font viz alá.

Az igaz, mondák az aggodalom tudósai, hogy egy mázsa olaj, ha csendesen töltik egy font viz fölé, annak a szine fölött marad; ha tehát az üstökös anyaga könnyebb légnemből áll, mint földünk légköre, a találkozás után a mi légkörünk fölött fog elterülni, mint olaj a viz fölött; — ámde nem felejtendő ki

a találkozás esélyéből a mechanicai erőmozzanat: — ha egy mázsa olajat magasról zuditunk le egy mázsa vizbe, bizony lemegy az annak a fenekére. Ha egy olyan óriási tömeg gáz, minőt az üstökös feje egyesit magában, egész függélyesen rárohan gőzkörünkre, bármennyivel könnyebb legyen is ennél, a lód-erő hatalmával keresztülhatol azon; s abban az esetben először is azt teheti meg, hogy minden tüdővel ellátott lényt megfojt; — no ez még a legkellemesebb halál neme lesz ránk nézve; de másodszor megteheti azt, hogy ő levén a gyorsabb futásu (a napközelben ötvenszerte sebesebben halad mint a föld), a vele összekeveredett földlégkört magával viszi s levetkőzteti azt gőz és légburkolatából; a mikor azután a legkinosabb lassu halállal kell elvesznünk; tátogva a maradék éleny után, fuldokolva, vérezve orron, szájon, füleken át, és nézve, hogy vész el velünk együtt fü és fa, melynek viszont a táplálatára szükséges légenyt vitte tova az üstökös. — Végre még harmadik eset is van, mely elég valószinü. Két test összeütközése meleget idéz elő; ha az üstökös a föld légkörébe csapódik, az ütődéstől a földi légkör élenye fellobbantja az üstökös egész tömegét, mely nem lehet egyéb, mint csupa gyulékony

gáz. S ebben a világfelgyujtó lángban a föld ugy meg fog olvadni, hogy olyan lesz, mint mikor a nap gyürüjéből kirepült. Nem »itélet nap« lesz az, hanem csak »itéletpercz.«

Az államszövetség igazgatótanácsa elég jól ismerte a veszélyt, mely az egész földet fenyegeti s gondoskodott annak elháritásáról.

Hogyan? Az üstökösnek a földdel összetalálkozása elháritásáról?

Nem arról. Az ellen emberi erő nem segit. Nincs is szükség a segélyére. Sőt ellenkezőleg kivánatos lenne, hogy az 1680-iki üstökös a földdel annyira összetalálkozzék, hogy belejusson ennek vonzkörébe. A kivánságos indokot majd elmondjuk alább. De még az összetalálkozásból nem lesz összeütközés, mint nem lett a Jupiternek összeütközése a Biela üstökössel, melyet magához rántott. A Jupiter tömegét, annak a ketté szakitott üstököshözi távolát a föld viszonyaival egybevetve, kiszámitható volt, hogy ha a föld egy huszadrész naptávolnyira közel jut az üstököshöz, még onnan magához fogja azt rántani, ha egyenesen neki nem jönne is. Hanem az azért még sem fog hozzá közelebb jöhetni, mint 30—40 ezer mérföldnyire. Miért nem? Azért, mert északról jön a föld északi sarka felé, s a hogy az északfény kisugárzásaiból

kiszámiták, a föld delejhatása ennyire kiterjed; tehát az első találkozásnál az északi polus eltaszitja az üstököst magától, mely szinte a tevőleges delejével közelit felé. Ez gyönyörü látvány lesz, a mint majd az északfény rózsaszin küllői megküzdenek az üstökös lángkévéivel odafenn az égen.

Igen! de hátha visszajövet találkoznak össze?! mi lesz akkor, ha a föld délsarka a szenvedőleges delejjel lesz fordulva az üstökös felé? Hát ez sem fog változtatni a helyzeten. Az üstökös jövet fejjel jön elő, s menet lángfarkával halad visszafelé, akkor meg a két negativ polus fordul egymásnak szembe s ismét eltaszitja a föld az üstököst, ez esetben az igaz, hogy legfeljebb tizezer mérföldnyi távolból, mert a délsark negativ deleje sokkal gyöngébb, mint az ellentétel.

Miért tartották tehát kivánatosnak a csillagászok, hogy bár olyan közel jutna ezen üstökös a földhöz, hogy ennek vonzereje hatással lehetne rá?

Azért, mert az az üstökös már 1680-ik deczemberben oly közel járt a naphoz, hogy csak 32 ezer mérföld választotta el tőle.

Az üstökösök utja pedig nem tökéletes örökké egyforma tojásdad kör, mint a bolygóké, hanem spirále, csigakör, mindig szükül,

közeledik a naphoz; végre bele kell esnie. Az 1680-ki nagy üstökösnek ez elmélet alapján okvetlen bele kell hullani a napba a legközelebbi visszatérése alkalmával.

A mióta a tizezerszer nagyitó lencsék felnyiták az ég rejtettebb titkait, a csillagdákban minden évben észleltek két-három ilyen kisebbszerü üstököst, melynek utja nem járt tul a Vénuson, s mely a napba beleesett. Ez interplanetaris üstökösök száma igen sok. E hullások támaszták aztán a napfoltokat, a mint a tömegek áttörték a nap fényburkát.

Az már megállapitott ismeret, hogy a napfoltok támadásának viszont közvetlen hatásuk van a földi időjárásra.

Már most ha egy ilyen egész óriási üstökös talál belehullani a napba, ki lesz képes kiszámitani a hatást, melyet az a földi időjárásra fog gyakorolni? Nagy zavart fog előidézni légkörünkben. Lesznek elképzelhetetlen hidegek nyár derekán, fagyok, hóesések az aequator alatt, terméketlen év, zivatarok. Hanem azért mind ez ellen közös emberi erővel még megvédhetjük magunkat.

Mindezen világveszélytől megmenthetnők mind magunkat, mind a naprendszer többi planétáit, a miknek lakói épen ugy fognak

szenvedni a nagy kataklyzma miatt, ha a földünk novemberben találkoznék össze az üstökössel, a mikor azt pályájából kifelé rántva egy hatalmas lökéssel eltéritené a veszélyes csigavonalból; a periheliumát megszaporitaná egy pár százezer mérfölddel s ismét dolgot adna neki valami tizezer esztendőre, a mig azt helyrecsavarogja.

Ez volna a kedvező esély. De van azután kedvezőtlen is, ha a föld deczemberben talál összejutni az üstökössel, a mikor annak a pályakörén belül jár s ekkor aztán még szorosabbra huzza annak a csigavonalát vonzerejével s kényszeriti az üstököst okvetlenül belehullani a napba.

Hanem hát ez ellen hasztalan minden emberi okoskodás. Készen kell lenni csupán arra a föld lakóinak, a mi egyenesen reájuk van bizva, a miről segithetnek is; a többit elvégzi náluk nélkül az, a ki a világokat forgatja.

Arra kell készen lenni, hogy lesz egy olyan esztendő, a melyben az egész földön köröskörül nem fog teremni az a növény, a mi régi hazájában otthon van; Európában nem lesz semmi magtermő kalász, Amerikában czukornád, burgonya; Chinában elpusztul a rizs; Indiában lefonnyad a kenyérgyümölcs;

Afrikában virágzáskor lehull a datolya; a szigetvilágban elrohad a batatagyökér: egy esztendeig nem ad a föld az embernek enni!

Egy ilyen esztendő megelőzéséről kell gondoskodni az államok szövetségének.

S ez nehéz feladat lesz.

Mikor még két évi járó-égnyi távolra van a veszélyes kisértetcsillag a naphoz, a midőn még csak az óriás refractorok adnak hirt róla, már akkor észrevehető a nagy nyugtalanság a társas életben. Pedig még csak a tudományosan mivelt népek beszélnek róla, a mik hirlapokat olvasnak. Hát még majd akkor, a mikor minden ember a kerek földön puszta szemmel fogja azt láthatni, mert az óriási fényüstök küllői még a tulsó, a felé nem fordult félgömb határán is tul fognak nyulni, a déli félkörön lakóknak ugy fognak azok feltünni, mintha a földből kiemelkedő tüzbálványok volnának! És ez a rém látható lesz az égen 1999-ik februártól és közeledni fog azon év decemberéig fölyvást nagyobb tért foglalva el az égen: fényes nappal is látható rémkép!

Mit fognak csinálni az emberek ide lenn?

Legelébb is azt, hogy felét a földnek vetetlen hagyják. Azt mondják: minek vessünk? ugy sem aratunk többé. Pedig még ez évben

áldott időjárás lesz, gazdag aratás, bő szüret, jó bor, jó kenyér. De senki sem fog arra gondolni, a ki arat és szüretel, hogy valamit megtakaritson. Együnk meg, igyunk meg mindent, hisz ugy is elveszünk. Mikor a müvelt emberek is el fogják veszteni az eszüket, hát a félvadak hol keressék a magukét? Megszünik az ész fegyelme az ösztön ellenében. Visszavadul állatnak az ember. Az erény, az erkölcs tilalmai széttörnek, féket veszt minden indulat; hiszen egy végzet vár mindenkire, akár jót tett, akár roszat. Kereskedés, közlekedés megszünik, felbomlik a belső rend. Aztán jön majd az éhség. Követelni fog ott, a hol talál. Az emberek megölik egymást egy falat kenyérért, s a civilisatió székhelyein megjelennek a kannibálok! Végre betakarja sötét palástjával az egész világot az ujra hatalomra került vakhit: visszafoglalja elvesztett trónját a bigotteria, s a közeledő égi kisértettől féltében a világ minden népe menekülni fog az ő papjai, dervisei, lámái, bonczai, ulémái palástja alá, mely eltakarja előle az eget és földet.

Ez volt a nagyobbik veszedelem a közelgő kataklyzmában.

Háromszáz csillagda működött ez idő szerint a kerek földön. Nagy haladás a mult

századhoz képest, a midőn mindössze hetven csillagda állt s azok közül tiz üresen.

A csillagászróli fogalmat nem körvonalozta többé a tréfás definitio': »egy olyan ember, a ki az eget nézi s a földet nem látja.«

A földi embernek nagyon is szükséges lett tudni, hogy mi történik az égben?

A csillagász müködése nagy befolyással van a mi mindennapi kenyerünkre.

Az összes csillagdák az államok szövetsége igazgatóságának rendelkezése alatt álltak.

A csillagdák tudatták a repülő gépek által a keletkező zivatarokat, a tengeren járó hajók, előre értesitve a viharnál gyorsabb járásu gépek által a veszélyről, képesek voltak az elől biztos kikötőbe menekülni; a föld valamennyi tengerein egy tizedrésznyire szállt alá a hajótörések esélye, a mult századéhoz képest. S még az előre meg nem óvhatott hajótörésekből is kiszabaditák az embert magát a segélyül sietö légjárók; emberáldozatot ritkán kapott már a tenger.

Azután a csillagdák közölték egymással s a központi observatoriummal mindannyian légtüneti észleleteiket, azoknak összevetéséből az időjárás változásai az egész földön előre megjósolhatók voltak; ha a grönlandi csillagda jéghegyek elszakadásáról értesitett;

ha a délamerikai csillagdák az Andes hegyeken megjelenő fellegpalástról tudósitottak, ha az astrachani csillagászok nem láthattak a nappali ködtől, bizton előre tudható volt, hogy első esetben tartós hideg északi szelek, a másodikban huzamos esőzés, a harmadikban hosszu aszályos rekkenő meleg következik, s a termelő, a kereskedő, az utazó a szerint intézhette munkáját.

Az observatoriumok egyébbel is foglalkoztak. Központjai voltak minden világrész és ország időjárási termelési tudósitásainak. Az államszövetség igazgató tanácsa általuk folyton figyelemmel kisérhette, minő a vetések állása, minő az aratás eredménye a kerek földön? Bor, buza, gyapot, kávé, czukornád minő termést adott? s e tapasztalatait nem tartá titokban, nem zsákmányolta ki egy ország, egy kaszt, vagy egy világrész javára: hanem sietett minden nemzet nyelvén azonnal közzé tenni, hogy minden termelő és kereskedő tudja tájékozni magát, mely áruczikknek fog emelkedni, melyiknek szállni az árkelete?

Nem olyan bolondság ez, mint a milyennek előre látszik.

A világnak, mentül jobban szaporodik és civilisálódik az emberiség, legnagyobb pa-

nasza marad a munka és az élelmiszer közötti örök harcz.

Majd az panaszkodik, a ki termel, majd az, a ki fogyaszt.

Egyik esztendőben magasra felmegy az élelmi szerek ára, akkor a termelő vigad; de annál jobban zugolódik az, a ki munkája után megszabott fizetést huz, mert az ő fizetése nem emelkedik együtt a kenyér árával.

Másik esztendőben megint nagyon lemegy a termelt áruczikkek váltságdija, akkor meg az vigad, a kinek rendes fizetése van. s a termelő szomorkodik, mert az ő adója, adóssága, szükségei nem zsugorodnak össze az élelmiszerek rovatával együtt. Vagy az egyik ember szerencsétlen vagy a másik.

S a kettő között még azután van egy harmadik osztály, a kereskedőké, mely ez örök hazardjátékában a természet szeszélyeinek vagy gazdagodik, vagy bukik; de biztos talapot nem tud maga alatt teremteni.

Az államok szövetsége e nagy baj enyhitését tüzte ki legfőbb feladatául.

Az államok nem hevertettek többé annyi milliardokat gyümölcsözetlenül aranyban, ezüstben, pinczeboltjaik alatt, mint a XIX-ik században; hanem hevertették kincseiket a

helyett a nagy államraktárakban elrakott élelmi czikkekben.

Mikor roppant termés van egy országban, egy világrészben, akkor azt mondják, hogy az zsirjába fullad; pedig dehogy fullad! ugy feliszsza maga körül a zsirt, hogy a zsir huzza a rövidebbet. Együnk meg, igyunk meg mindent, hisz ugy is rajtunk vész. Ez akkor a jelszó. A másik esztendőben aztán szükség van, akkor koplalunk.

Arra, hogy egyes ember, egyes család legyen takarékos, ahhoz nagy nevelés, megszokás, hajlam, apa, anya, gyermek és cselédség egyetértése szükséges. Hogy ez a magántakarékosság átalánossá legyen, azt soká fogja az emberiség elérni. Hanem az államok lehetnek mindenki számára takarékosak.

Mikor gazdag termés van, az állam nem engedi, hogy azt elprédálják, hogy az élelmi czikkek árát a szégyenletig leverjék, hogy vevő hiányában mindent felzabáljon a telhetetlen népgyomor, a mi megenni való, hanem közbelép az állam, megnyitja a kincstárait és raktárait, amazokat kiüriti, emezeket megtölti.

Mikor ismét rosz esztendő volt, az állam nem engedi, hogy a kenyér árát a rémletekig fölverjék, hanem megnyitja tölt raktárait,

piaczra bocsátja az áldott évek fölöslegét s ismét megtölti a kincstárait.

Hisz ezt már a Faraók idejében is gyakorolták.

E feladat mellett az államvezetők természetesen kényszeritve lesznek sokkal többet forgatni a kezeikben a politikai számtant, statistikát és egyéb reáltudományokat, mint a közjogot, strategiát és diplomatiát, s mikor valahol minisztert keresnek, nem azt fogják kérdezni, hogy ki a legjobb »speaker?«

Ily szabályozott raktári rendszer mellett lehetségessé van téve az államszövetség igazgatóságának, hogy egy évben oly tömeg élelmi szert halmozzon össze a föld minden részén, mely két évre elég.

Nem csak a szántott föld szolgáltatja ahoz a maga illetményét. A borassus pálma, a ságópálma, Amerika diótermő fái száz millió ember számára évekig eltehető termést adnak. A savannakon leölt vad bivalyok husa, pemmikánnak elkészitve, esztendeig eláll. Az óriás folyamok, a tengerek besózott és száritott halai, teknönczei, tonnákba elrakott puhányai roppant tartalékot képeznek az éhség asztalán. Az emberiségnek, ha az összes államai szent szövetségében egyetért, ha takarékos és mértékletes tud lenni, még az is

hatalmába van adva, hogy egy egész esztendőt el birjon viselni, melyet valamely csilagjárási catastropha az egész földre nézve meddővé tett.

E rendszer idegzetét képezték a földön mindenütt elhelyezett csillagdák s azoknak mint egy központi gerinczagya volt a himmelayai, mely minden ködön felül emelkedve, a többieket tapasztalatairól értesité.

Hogy épiték oda e huszonhétezer lábnyi magasba e csillagdát?

Annak minden alkatrésze vasból és messingből volt öntve.

A darabokat készen vitték oda.

Az épület tervét verseny utján fogadták el s akkor az államszövetséget alkotó minden országra rábizatott, hogy a rá eső részt készitesse el hozzá.

Az államok a hajdani emberölő gépek, az ágyuk anyagát használták fel e czélra. Megönték ágyuikat csillagdának. És mikor az egyes darabok készen voltak, oly tökélyre volt már emelkedve a technica, hogy a husz különböző államban készült alkatrészei egy épületnek az összerakáskor tökéletesen egymásba illettek.

Ehez a csillagdához aztán nem csak élelmi szert, vizet és meleget, de még levegőt is mesterségesen kellett előállitani, hogy a benne

müködő csillagászok kényelemben és zavartalanul müködhessenek: a kiknek aztán volt is annyi fizetésük, mint egy hajdankori püspöknek.

És ez a csillagda volt aztán a megforditott Bábel! A népek egyetértésének tanujele! Élő bizonysága annak, hogy az ujra kizöldült földnek, az egymással kibékült nemzeteknek: e találmányokban gazdag, istenhez közel emelkedett gyönyörü földi világnak semmi világromlás által elmulnia nem lehet, nem szabad, nem szükség.

Az ember vitázott az Istennel a maga világának fenmaradásaért s megállt égre emelt arczczal, hogy elvitassa — az »itéletnapot!«

Harcz az égi testek között.

Az egész földön csak két olyan nagy távcső létezett, mely tizszerezer nagyit. E roppant hengerek remekül szerkesztett gépekkel voltak összekötve, hogy egyetlen ember tetszés szerint igazithassa őket minden irányban. Az egyik a himmelayai, a másik a vandiemenslandi csillagdában volt felállitva. A természetbuvárok e két helyet jelölték ki századok óta mint legszebb égtájképeket.

Bokhara és Tibet ege alatt hull a legtöbb tüzgolyó, ott huznak keresztül a legérdekesebb meteorok; a szivárvány minden szineiben, zöldek, veresek, sárgák legkivált. Az általuk lerajzolt tüzut néha fél óráig ott látható még az égbolton mozdulatlanul. E helyről látni meg azt a foltot az égen, melyen semmi csillag nincsen: a kigyós jegyében. A mult században még két ilyen sötét lyuk volt az égen: a második a skorpióban. Tökéletesen fekete

foltjai az égnek. A XX-ik század vége felé a skorpio e sötét foltja elveszté azt a nevezetességét, hogy még hiresebbé legyen az által, hogy fenekén egy csillag ködfolt jelent meg. Ezt a ködfoltot még a két távcső-leviáthan sem birta alkatrészeire felbontani. — Pedig azok már akkor, csodadolgokat mutogattak az embernek, miket Herschel, Humboldt csak látnoki sejtelemben érintett. Felfedezték a kettős napok sötét központi testét, melyet azok megvilágitnak, körüle forogva, feltörték a tejutat, kitanulva a csillagrajok utját, melyek egymással szemben keringenek: a távoli csillagködökben felismerték a világunkon kivül eső világot, a külső tejutat, mely azt a belsőt körülfutja.

A vandiemenslandi refractor figyelemmel kiséré a csodás »Magelhaen-felhőket« azt a két fénylő ködfoltot, mik a távcső alatt, mint myriadjai a ködcsillagoknak tünnek elő, egymáson keresztül-kasul bolyongók. Egy világrendszer csupa üstökösökből; melyben nincs sem nap, sem bolygó, se »csillagikra,« a hogy el nevezék, századról-századra észrevehetőleg tömörül; egyszer bizonyosan összetalálkozik a központban, egy erősebb tömeg a többit magához rántja s támad a csillagköd helyén egy uj nap, egy elsőrendű csillag. E

nagy távcsövek felderiték, hogy a Jupiter holdjainak gőzkörük van, s igy azokon élet és tenyészet, a mi a föld holdján nincs.

A skorpióban ismert sötét folt megzavarása után a vizöntő égürét annál nagyobb figyelemmel kisérék a csillagászok. A század vége felé a himmelayai csillagda egy huszonketted rangu csillag megjelenését jelezé a kigyós sötét foltjában a többi csillagdáknak. Bár a távirda elég gyorsan közlé a hirt; a többi csillagdák közül egyik sem volt azt képes észrevenni. Következő éjjel aztán meglátták azt valamennyien; de nem mint huszonketted, hanem mint harmadrendű, puszta szemmel is könnyen látható csillagot. Harmadnapra már elsőrendű csillag ragyogott azon a helyen, mely egyre fényesebb lett; felülmulta a Syriust, mig végre oly tündöklővé lett, mint Venus teljes fényében. Ez volt a nagy égi űr kitöltője.

Már most ha e csillag fényének millió évek kellettek, mióta a föld megalakult, hogy sugarai perczenkint 40 millió mérföldnyi gyorsaság mellett, idáig jussanak, és még ily emberi felfogást kigunyoló távolság mellett is legelső csillagul tünik az fel; akkor az nem leket más, mint a »központi nap.« A világ középpontjának sugarai érték ezuttal a földet.

A tudás a legalsó néprétegekbe is el volt már akkor terjedve, s a »központi nap« megjelenéséről minden piaczon szerte beszéltek. A nagyszerü égi tünemény, mely naplementekor az európai égen keletről támadt fel; izgalmas hatást idézett elő a népkedélyben. Egy rész azt vitatta, hogy ez záloga annak, hogy most már a föld is megnyerte fölavattatását az égbe: ime a teremtő Isten székhelyét látjuk szinről-szinre: jobbak leszünk, boldogabbak leszünk ezentúl. Mások az ellenkezőt sejtették: betöltek a föld napjai; végződik a millenium: a végitélet van hátra.

Voltak osztályok, miknek érdekében állt az utóbbi felfogást táplálni. A kik legtöbbet gondolnak a földi örömökre és saját gyomrukra, azok legjobban szokták a népet ijeszgetni Istennel és a föld gyomrával.

Most következett még a közelgő üstökös rémjelenete.

Mikor azt még csak a legnagyobb távcsövek észlelhették, annak az alakja nem különbözött a naprendszeren belüli üstökösökétől. Egy nagy ködgomoly, közepe felé mind tömörebb, fényesebb; minden fényfark nélkül.

Abban az évben, melyben megpillanták, közeledése igen lassu volt. Fél év telt bele,

mig az Uranus pályáig eljutott. Itt azonban egyszerre, a mint a naprendszer bolygói közé került, az eddig köröskörül burkoló fényködtömeg elkezdett hosszan végig nyulni róla; először, mint egy zsacskó, azután hosszú farkalakban, mely két végén kétfelé nyilt és kétfelé hajlott.

Ekkor aztán a futása is gyorsabbodott.

Mi okozza a visszamaradását a ködszerü tömegnek a nap közelében? A nap deleje. Az üstökös fényfarkának tengelye a napig meghosszabitva, ennek egyenesen a központján megy keresztül. És igy az üstökös maga is delejes. Két ellentétes erő gyurja őt ott az égen ama fenyegető rémalakká; egyik a nap vonzereje, mely körülcsóválva visszatérni kényszeriti, másik a nap delejessége, mely visszataszitja. A gázok, a mikből az a nagy ködtömeg áll, delejjel birnak, mik a nap egyenlő delejétől futni akarnak.

Hanem az üstökösnek magva is van, mely nem ereszti a gázokat.

Mi az a fényes mag? Folyadék? sürü gáz? vagy por? vagy felleg?

Eddigelé minden üstökös magván keresztül meg lehetett látni az álló csillagot, mely előtt elment, a nélkül, hogy annak fényében sugártörést okozott volna.

Az 1999-iki üstökös más alkatu.

Ennek a feje — már tökéletes körrajzu gömb, világosabb és sötétebb sávokkal, szélei nincsenek köddé elmosódva: egy tömeg az: gömbje előtt félhold alakban tol maga előtt egy tőle különvált fényburkot, [s] tüzfarkát három sötét csik szakgatja meg, el-elválasztva azt testétől.

Mikor az az üstökös, sphaerájával egy álló csillag előtt elmegy, annak a fénye keresztül látszik ugyan rajta; de ime — sugártörést szenved. A csillagászok bámulva észlelik, hogy annak az üstökösnek a magva már folyadék: a viznél könnyebb; körülbelül olyan, mint a süritett széneny.

Ez már nem »semmi« többé.

A mint még közelebb jön, két uj fénysugárküllő nyomul ki belőle két felől, mely a kettős tüzfark elé hajol; ugy tünik most fel, mintha négy lánguszálya volna, mik közül a két szélső észrevehetőleg hullámzani látszik, mint a kigyózó láng. A csillagászok két féle fényt vesznek rajta észre, a polarizáltat, a nap visszavert fényét, és az önsugárzatot.

Most már mindenki láthatja az égen puszta szemmel, a ki az éjszaki félgömbön lakik.

Hogy e roppant tömeg, mely a naprendszerbe beavatkozott, minő hatást idézett elő? azt a földi csillagászok legelébb is a többi bolygókon észlelhették.

Legelőször a Neptun pályáját szelte keresztül. Ez a naprendszer legkülső bolygó csillaga, akkor hatszáznegyven millió mérföldnyi távolban volt a földtől. Már akkor a nagy távcsövek jól megismerteték a bolygó alakját, melyet csak a mult században találtak fel, elébb tudományosan számitva ki létezését az Uranus, Saturnus és Jupiter koronkénti pályazavarásaiból. Ennek is gyürüi vannak, mint Saturnusnak s egy holdja, mely öt nap alatt kerüli meg a földnél huszonnégyszerte nagyobb területü égi testet, ugy hogy ezt a holdat a Neptun lakói repülni látják az égen, mint egy meteort. — A Neptun távolában még nem volt az üstökösnek lángfarka, homályos tömege fénylő középponttal alig észlelhető lassu haladással közelite felé. Azonban a Neptun haladása még lassubb, hatszorta csendesebben futja körutját, mint a föld. Százhatvannégy földi esztendő kell neki, a mig egyszer körülfutja a napot. Van-e ott ember, a ki egy telet és egy nyarat megért? De hát van-e ott nyár? Ne aggódjunk most azon. A Neptunban lakók nem fáznak: an-

nak a lakói még most az olvadt gránit, a folyó bazalt s a vajudó földkebel érczei: az még egy izzó csepp.

A Neptun és az üstökös lomha futásában keresztül szelé egymás pályáját, a nélkül, hogy találkozót adtak volna egymásnak. Legnagyobb közelségük tiz millió mértföldnyi volt. De mégis annyi változást észrevettek a csillagászok a Neptunon is, hogy a külső gyürüje a belsőtől messzebb távozott.

A Uranus közelében már a zsacskóalaku idomot vette föl az üstökös; de ez a bolygó is oly távol esett tőle, hogy egy kis pályazavaráson kivül egyéb hatást nem gyakorolt rá.

Mind a kettő viszont az üstökös pályáját térité el alig észrevehetőleg; de a csekély eltérés is elég volt arra, hogy az üstökös utját a legközelebb következő Saturnushoz egy millió hatszáz ezer mér földnyire közel vigye.

Már ezt a látványt száz meg százezernyi távcső kisérte figyelemmel e földön. A földteke tulsó oldaláról siettek fel az északi félgömbre e mennyei tragoediát szemlélni: az emberiség java egész éjjel ébren volt.

Meg is érdemlette e látvány: mert mig a világ fennáll, ezt a tüneményt nem fogja többe látni ember. A csillagászok előre megjósolák, hogy ha a nagy üstökös oly közelben

fog elvonulni a Saturnus mellett, akkor a csillagról az azt körülfogó gyűrüknek le kell pattanniok, s a szétszórt gyűrü keringő darabjaiból lesznek a Saturnus körül uj holdak. Igy támadhatott körüle az eddigi hét hold is.

A Saturnus távolában az üstökösnek már puszta szemmel látható alakja volt. Feje ugy tünt fel, mint a Venus, ha vékony felhő takarja és fényfarka már akkor kétfelé volt válva. Még most nem volt ijesztő, csak érdekes látvány. Érdekes különösen a nagy refractorokban.

Martius utolsó hét napján volt az üstökös a Saturnushoz legközelebb.

A Saturnuson nem volt semmi delejes kisugárzás észlelhető. Még az is izzó állapotban van.

Annálfogva a két csillag vonzereje egy harmadik ellenerő zavarása nélkül hatott egymásra.

Martius huszonnegyedikén minden csillagdából azt jelezték, hogy a Saturnus gyürüi az üstökös felé megnyuló ellipsist kezdenek fölvenni.

E perctől fogva egy távcső sem maradt őrzetlenül.

A csillagdák nagy telescopjai nappal is láthatóvá tevék a két csillagot.

Martius hnszonötödikén este hét órakor jelezé a himmelayai csillagda, hogy a Saturnus gyürüi az ecclypticára való elhajlástól nevezetes visszatérést mutatnak: a Saturnus tengelye visszanyeri a függélyes állást pályaköréhez.

Ebből kitünik, hogy a tengelyelhajlást a pályakörhöz függélyes vonalból a bolygóknál a közelükben elhaladó nagy üstökösök okozhatták. — Most ez helyrehozta az előbbeninek a vétkét. Tehát az üstökösök nemcsak zavart tudtak előidézni, hanem rendet is helyreállitani. Egy ilyen szolgálattétel a földnek is sok baját megorvosolná. Időszakaink különbségének oka a földtengely félrehajlása.

De még egy más szolgálatot is tett az üstökös a Saturnusnak.

Ha e csillag gyürüje, mely csak olyan tömör anyag, mint ő maga, együtt hülne ki a bolygó felszinével, akkor annak az egyenlitőjén köröskörül volna egy holt zóna; egy földöv, melytől az eget egy átlátszatlan, semmi sugárt át nem bocsátó holt tömeg örökre elzárja; ott nem volna élet és tenyészet soha. — E sötét árnyat lehet látni a Saturnus gömbjén.

Martius huszonhatodikán repülte be a hir a villany szárnyain a kerek földet, hogy a Saturnus fényabroncsa lepattant.

E tüneményt, keletkezése pillanataiban csak a föld naptól elfordult részein láthatták, a hol már akkor éjszaka volt. — A hol egy óra mulva esteledett be, ott már a távcsövek előtt nem állt a Saturnus hármas gyürüje, hanem a helyett tizenkét fényes gömb látszott körüle, melyek közül nyolcz, észrevehető sebességgel távolodott a bolygó központjától; megannyi ujonalakult hold. — E holdak legnagyobbika hat napig repült kifelé a meginditó lód-erőtől hajtva s nyolczszázezer mérföldnyire távozott el a Saturnustól: akkor aztán megkezdé a többiekkel együtt bolygója körüli pályafutását.

A Saturnus, gyürüi felbomoltával, a holdakban leggazdagabb bolygója lett a naprendszernek. E nagyszerű szétrobbanásnak bizonyosan megfelelő világrenditő hangja is volt, mely a világaetherben képes tovább terjedni, egykor fültompitó zugással fogja meglepni a földlakókat; hanem azt csak a jövő század ivadékai hallják meg. A hangnak a Saturnustól a földig eljönni kell nyolczvan esztendő. E találkozás azonban magának az üstökösnek pályafolyamára is határozó befo-

lyást gyakorolt; oly perturbatiot idézve abban, hogy a mig az addigi futása szerint a földdel való találkozása az üstökös pályakörén kivül esőnek számitatott fel, a megváltozott irány miatt most már annak okvetlenül az üstökös pályakörén belül kellett megtörténnie.

Május közepén már a Jupiter utját szelte keresztül az üstökös.

Fénykisugárzása már akkor két szélességi fokot ért át az égen.

A földpályán kivüli négy asteroid akkor mind a napközelben volt s ezuttal nem találkozhatott az üstökössel; hanem annál inkább észlelhető volt annak hatása a naptávolban álló Jupiteren és Marson.

Mindkét bolygónál, a mint az üstökös közelitett feléjük, szokatlan delejes kitörések voltak észlelhetők. A Jupiter északfényének kisugárzása a legelső holdjáig elhatolt, s a Marsból északfény és délszakfény sugárzott ki egyszerre, rövid időközöket tartva lelohadásában.

Azonban a Jupiter nem jutott közelebbre az üstököshöz tizenhat millió mérföldnyinél s a távolból nem zavarta azt meg felvett utja irányában. A Mars pedig gyorsan menekült előle. E kis planétának, mely alig

nagyobb, mint a Jupiter legnagyobb holdja, nem volt tanácsos az égi szörnyeteggel elfogadni a tornát!

Az egész földkereken valami rendkivüliség volt észlelhető az időjárásban. A déli féltekén oly meleg volt a nyár, hogy január elsején a délsark két legszélső tüzhányója, az Erebus és Terror a tetejéig fedve volt fris zölddel. — Utolszor azonban. — Ez év deczemberében már a délsark vidéke hiába fogja várni a nyarat. Neki az örök tél jut.

És gazdag termésü év igérkezett. Az első aratást ez évben Tasmaniában kezdték. Február derekán: van Diamensland, uj Caledonia, Australia déli vidéke annyi tengerit, rizs és batatát termelt, hogy az egész szigetországot el lehetett volna látni két évre.

E szigetország lakóinak sorsát azonban nem csupán az élelmezési gond fogja eldönteni.

A hogy a Saturnus példája megmutatta, az üstökös közeljutása a bolygó tengelyének visszahajlitását eszközölheti. Ez üstökös nem azon égi vándorok egyike, a miknek tömege legfeljebb a föld ötezered részét képezi; ez a földdel egyenrangu tömeg.

Ha közelléte által a föld tengelye csak annyira is visszahajlik, mint a Saturnusé, ekkor kiszámitható, hogy a föld északi részén a

meleg égöv izotherméinek kigyóvonala Európában Odessától a Karpatokig, Csehországig, Berlinig fog felvonulni; a britt szigeteknek olyan climájuk lesz, mint dél Ausztráliának; egy hónapig tartó fagy nélküli téllel. Oroszország területe mérsékelt égalj alá kerül, a Newa azontul csak ritkaságképen fagy be s Szentpétervárott csak annyiszor fognak szánkázhatni, mint most Budapesten. Nálunk a tavasz kezdődni fog februárral: földünk megismerkedik a tropicus esőszakkal; pálma, kenyérfa, gyapot meghonosul Európa közepén, ismeretlen tünemény lesz a késői fagy; a jeges tenger elveszti kiterjedését; a Behring szoros Ázsia és Amerika közt megnyilik, az északi tengeri ut felszabadul, s egy egész nagy terület, melynek csak hat heti nyara van most, melyet csak az iramszarvas és jeges medve látogat, felszabadul a földmivelés és barom-tenyésztés számára; egy akkorra terület, mint négyszer egész Európa.

Ámde ugyanakkor a föld déli féltekéje sülyed bele a hosszu tél szakába.

A huszadik szélességi fokig nyolcz hónapos lesz a tél, siberiai gyorsan átfült nyárral: s a déli jeges tenger előre nyomul jégbérczeivel, lakhatlanná téve a közelében eső szigeteket.

A földlakók nagy szerencséjére a déli sark környéke csupa tenger. A tenger meleg áramlatai egy részt enyhitendik a telet, más részt nem lesz ott minek megfagyni. — Alig van ott kárba-veszendő föld; mely addig gabonát termett s azontul izlandi mohot csupán.

De nagy átalakulás alá kerül egész Ausztrália; a szigetvilág; Dél-Amerika, Afrikával együtt. A hő égalj felőlük odább vonul s kapnak helyette olyanforma mérsékelt égaljat, a minő most minket befedd: esős őszt, hideg tavaszt, növényaltató telet. E megváltozott éghajlat alatt az a nép, mely most ott lakik, vagy kénytelen lesz elfogadni a civilisatiót, minden követelményeivel együtt, vagy lassankint elfogyni és helyet adni az életerős fajoknak, melyekkel versenyezni nem bir. Meztelenül ögyelgő embert nem tür el többé a föld s dologtalan embernek nem ád többé enni. Népfajok, melyek az emberiség nagy czélját előmozditani nem tudják, elmulnak maguktól. Nem irtja őket senki, nem szoritja le a földről; a természet maga számol le velük, mint tökéletlen alkotásokkal. Vagy pedig támad közöttük egy-egy vezérszellem, ki felkölti fajában a tetterőt, a vágyat az élet után; a tudás szomját, a tökély utáni törek-

vést, s akkor nekik sem lesz mostohájuk a föld; betöltik azt s az eltartja őket.

E csillagászi kiszámitások oly csalhatlanoknak látszottak, hogy ezeknek az alapján nagy tőkékkel rendelkező földvételi társulatok alakultak, melyek roppant területeket vásároltak össze a lappon vidékeken Archangelszk kerületében, a tunguz és samojéd pusztákon az orosz kormánytól s az amerikai »nagy-rabszolga tó« környékén, az Aljaske tartomány fensikjain: haszon nélküli, kopár, örök fagy lepte sivatagokat most; — kenyértermő pihent szüztalajt majdan, ha a nap sugárai átmelegitik. E most kopáran fekvő rideg sivatagoknak értéke huszszorosan felülhaladja a világ minden államainak összes adósságait. Akkor Siberia lesz a föld élestára, s a földmivelés felvirágoztával egyuttal kifogyhatlan kincstára a bányászat minden termékeinek: a hajdani számkivetés elátkozott kínhazája a vállalkozók Eldorádója lesz majdan . . .

A legszebb tavasz következett Európában és Ázsia, Amerika mérsékelt délövi országaiban, egyidejüleg a gyümölcstermő ősszel a déli féltekén. A Capföldön a legzamatosabb bort szüretelték abban az april hóban, melyben Európában a kankalin és az orgo-

nafa virágzott, s mikor itt az első cseresnye piroslott a fákon, akkor szedték az utolsó termést a Tüzföld pangifáiról.

A gyors közlekedés mellett az ember átjárhatott az őszből a tavaszba mindennap; átrepülve az örök nyár örökzöld rónáit.

Május hóban már csak tizenöt millió mérföldnyire volt az üstökös a földtől.

Még most sem volt az egyéb egy szép, csodálatraméltó égi tüneménynél; legyezőalakuan szétterjesztett sugárfarkaival: egy páva csillag!

E legyezőalak arra a vitára adott alkalmat, hogy ez nem az 1680-iki, hanem az 1744-iki üstökös, annak volt hatszoros farka. Az üstökös fénykisugárzása azonban a napközelben támad; a Halley-féle üstökös valahányszor visszakerül a föld közelébe, mindig más alakot hoz magával.

Még most senki sem rettegett tőle. — »Jó bor lesz az idén!« ez volt a jelszó közeledtére. Döghalált, éhséget, háborut senki sem jósolt belőle: az északi hemisphaerium lakóinál győzött már a babona felett az ismeret. Megállapodott rendes időjárás mellett a járványok is szüneteltek. A boldog emberek egészségesek is. Pénzzavar, országbukás, és cholera együtt járnak. Most távol voltak. Bőség volt minden

piaczon; termény és pénz élénk forgalomban; dolga volt minden embernek elég s jutal-

Az országos költségvetések mindenütt többletet mutattak a bevételekben.

ma érte.

A magyar pénzügyminiszter jónak látta az adót egyharmadával leszállitani.

Juniusban már oly közeljött az üstökös, hogy fényes nappal is lehetett látni az égen, gyönyörü látvány volt most is, szokatlan phosphorfényü fejével.

E hónap közepe táján azonban a passat szelek meghozták azt az általános esőzést, melynek értékét csak a mezei gazdák tudják megbecsülni; aratás előtt három-négy napos eső, aztán még nehány napi borongós idő: ettől telik meg a kalász szeme, ez hajtja csőbe a tengerit, növeszti a burgonyát, megindítja a gyümölcstermést; hanem boszantja a csillagászokat.

Hét napig csupán a himmelayai csillagda tudósitásaiból értesült a világ az üstökös utjának phasisairól.

A kik értettek hozzá, a naponkint háromszor közzétett adatokon aggályosan csóválták a fejeiket: az üstökös már nem repülni; de szökellni látszik.

Végre junius 25-kén egy északi szél el-

futta a felhőket, s hét napi bujósdi után ott állt ismét az üstökös az égen.

De mily szörnyü alakja volt már ekkor!

Tán ha napról napra észlelhették volna közeledését, megszokták volna azt; de az egy hét előtti tünemény után ezt az óriást látni az égen, mindenkit megdöbbentett.

Most már a sugárküllői tiz ágra szakadva, a fél eget látszottak beboritani; a legkülső fénykévék puszta szemmel is észrevehető lobogó mozgást árulva el.

Ez az üstökös a naptávolban tiz lábnyi lassusággal libben, a naprendszerbe jutva, haladása mértani arányban növekszik, mig végre a napközelben perczenkint ötvenhárom mérföldet repül. Hét nap alatt öt millió mérföldnyi utat tett az égen: annyival közelebb jött a földhöz.

Az üstökös feje a göncöl csillagképletében állt már, mig két középső lángfarka a keleti láthatár alatt tünt el.

Gyönyörü látvány volt maga az üstökös feje ily közelből.

Az üstökös egy élő csilag. Nemcsak halad, de mozog is. Fejlődése szemmel látható.

Fénytekéje tizmillió mérföldnyi távolból akkorának látszik, mint a hold. Csillagászi felmérés szerint átmérője hatszorta na-

gyobb, mint a földé. E fényteke után huzódik a lángüstök, mely a hány ágat képez hátul, elől annyi rétegben burkolja körül a csillag gömbjét. És e rétegek mozognak. A gömbnek nap felől elfordult részén teljes sötétség van: egy fekete ür látszik, a háta mögött elnyuló lángkisugárzást megszakitva. A nap felé fordult részét pedig fényudvarok köritik.

De e fényudvarok sokkal tündöklőbbek, mint a hold és napudvar; öt-hat rétegben következnek egymás mögött s egyik réteg szüntelen tolja a másikat előre szemlátomást. A legkülső udvar, mig egyre tágul s szélesebb félkört foglal el, lassankint szivárványossá lesz, külseje veres, mellső ive kék. És egyre tágul. Egyszer aztán szélei megszakadoznak, kifelé sugárzó fénykévekre bomladozik, mik szétsugárzanak, mint az északfény lángoszlopai s azzal elmulik. Nyomában jön a másik fényudvar, és azután a többi, a végtelenig, szakadatlanul. Egyik szivárvány a másik után terül szét az égen; mig az álló csillagok, miket az üstökös eltakar, keresztül ragyognak a szivárványokon, az üstökön, s magán a csillag fényes holdgömbjén.

És ez a fénytányér maga sem pihen: benne fénylő és sötét egyközpontu körök váltják föl egymást s a magva intensiv fény-

nyel, önkisugárzással bir, a mit bebizonyit fényes nappal az által, hogy mig olyankor a fényfarka és szivárvány udvarai eltünnek, maga, mint önfényü csillag ragyog a nappali égen. Az üstökös központjában tehát tömörülési önfényteremtő müveletnek kell végbemenni.

Azon kiszámitás után, hogy az üstökös golyója a föld hatszoros átmérőjével bir s hogy az naponkint hét, nyolczszáz ezer, később egy millió mértföldnyi gyorsasággal közeledik a föld felé s e gyorsasága végre négy millió mérföldnyire fog emelkedni naponkint, a legkalandosabb tér nyilt a földteke irástudó népeinek, hogy képzelmük szerint alakitsák maguk előtt azt a jövendőt, mely a legközelebbi napokban várakozik rájuk.

Ha az üstökös feje hatszor akkora átmérőjü, mint a föld; akkor az a találkozás perczében egészen körül fogja a földet; harminczhat perczig benne lesz a föld az üstökös magjában. A találkozást megelőző napon az északi hemisphaeriumon nem fognak látni égboltozatot: azt egészen kitölti az üstökös: az északi szélesség negyvenedik fokáig a láthatáron csak egy boltozat lesz; az üstökös fénytáblája.

Ha a föld a hozzá közeljött tekét, tán

delejerejével, eltaszitja magától, a sokkal sebesebb rohanásu roppant tömeg mégis kétféle hatást fog gyakorolni a földre. Az egyik hatása lesz a föld saját tengelye körüli forgására.

Ha az európai félgömb felől suhan el az üstökös tekéje a föld mellett, akkor oly gyors körforgást fog a földnek ezzel kölcsönözni, hogy négy órából fog állni egy nap; ha pedig az amerikai félgömb felől fut el mellette, akkor megforditja a föld körforgását, s azontul nyugaton fog felkelni a nap és keleten lemenni. Ily üstökös-rohamból magyarázták ki már régen az Uranus holdjainak körforgását, a mik az egész naprendszerrel ellentétben hátrafelé keringnek, nyugatról keletnek, mig minden bolygó, a nap körfordulatával, s minden hold planetája sodrásával egy irányban halad. Sőt meglehet, hogy paralysálja vele a föld tengely körüli forgását, ugy hogy az, mint a hold, egyszeri nap körüljártában csak egyszer fordul meg önmaga körül, s az által csak egy oldalán lesz örök nappal éjszaka nélkül, a másikon örök éjszaka nappal nélkül.

A másik hatást pedig fogja a földre gyakorolni a gyorsan rohanó égi test annak a napkörüli pályáját illetőleg. Most másodperczenkint 4 és fél mérföldet halad a föld; ha a mellette elfutó üstökös, melynek tömege,

nagy kiterjedése mellett a föld sulyát felülmulja, ehhez még hozzáadja a maga perczenkint 40 mérföldnyi gyorsaságát, akár taszitva maga előtt, akár vonva maga után a földet, akkor ez a lökés után szükebbre szorult pályakörben tizszerte gyorsabban fog a nap körül keringeni: harminczhat napból fog állni egy esztendő.

Igy okoskodtak uton utfélen.

Az államszövetség hirlapjai naponkint háromszor siettek a féltudós phantasia. mende-mondáit megczáfolni.

Sem az egyik, sem a másik eset nem fog bekövetkezni.

Az üstökös gyorsan közeledik ugyan a földhöz s még gyorsabban is fog felé tartani, ha egymás vonzkörébe jutnak; de azért még csak az sem történik meg vele, hogy alakja egyre oly mérvekben nagyobbodjék a földlakók szemei előtt, a minőkben közeledik.

Mikor nyolcz millió mérföldre volt az üstökös a földtől, akkor hatszorta nagyobb átmérője volt, mint a földnek. Másnap ez arány már csak öt és fél volt. — Az üstökös fogy. — Azok az egymás után kisugárzó szivárvány-udvarok, az üstökös testét elhagyó párázatok, miket a megközelitett nap kicsal belőle, minden szétfoszló »halo«-ja az üstö-

kösnek egy réteget bont le testéből; mely láthatlan pára, aether »nappor« lesz, elenyészik az ürben, vagy tán oda tapad az üstökös lánguszályához, vagy siet feltalálni az ecliptikánkon tulnyuló zodiakál fény napkarikáját s vele egyesülni. Az óriási tömeg, mire egy millió mérföldnyire közeljut a földhöz, már akkor az átmérője alig kétszerte nagyobb mint a földé.

Hanem azt csak a csillagászok tudják ily bizonyossággal; a piaczok népe látja közeledni, nagyobbodni, kiterjedni, uralkodóvá lenni az égen a világür szörnyetegét!

Harcz a földi csillagok között.

A mig az égi testek közötti ütközet előkészületei folytak a firmamentumon; az alatt idelenn a földön is döntő harczra készült egymás ellenében az emberiség két vezércsillaga: a »tanoda« és az »egyház.«

A jövő században már az iskola egyenrangu hatalom a templommal. A mult század szörnyaránya ki van egyenlitve. A hol van egy nagy templom emelve ezer emberre, ott van egy iskola, mely ugyanannyi hallgatót fogad be, s ha egy városnak van tiz temploma, annak van tiz iskolája is.

A tanoda épen ugy nyitva van mindenki számára ingyen, mint a templom, s abban tudományos előadások, felolvasások tartatnak kitünő szónokok által; az előadások sorozata a kapura van kifüggesztve, mindenki azt a napot választhatja, a melynek tárgya leginkább érdekli. A tanoda

nem csupán a fiatalság és férfi-nem számára, van többé: megtelik az már minden koru és nemü hallgatókkal.

Különös volt az a XIX-ik században (az ember a XX-ikban majd el sem hinné), hogy a Biblia, a Thalmud, az Alkorán bölcs tanait késő vénségéig magyarázták a szegény embernek; hanem azokat az ismereteket, a mik örökké bővülnek, előre haladnak, a mik után élnie, tökéletesülnie kell, vagy épen nem tanitották neki, vagy tanitották neki drága pénzért, gyermek észszel, husz éves koráig, akkor azt mondták neki: itten állj meg, a mit a jövő husz évben a tudomány foglalni fog, azt tanulja az utánad jövő nemzedék. A vallást a sirig magyarázták az embernek; holott a hit dolgához nem kell egyéb, mint egyszer meghallani és elhinni; a tudományt, az ismeretet pedig, melyet buvárkodás, kétkedés, uj alakulás, fölfedezés örökké előbbre visz, csak addig tanitották neki, a mig a keserves diplomát kezébe kapta.

A XX. század tanodai rendszere nem ilyen. A tudomány csarnoka mindenki számára nyitva áll dijtalanul, mint a templom. A ki elmulasztá gyermekkorában, hogy olvasni megtanuljon; ha az élőszóval előadott ismereteket egyszer meghallja, siet helyrepó-

tolni, a mit elmulasztott, s kopasz fővel hozzákezd a tanuláshoz.

Most a tanodák nem szük zugok, hanem nagy termek, mikben mindenki kényelmesen ülhet és jegyezhet, fővárosokban több ezer ember befogadására képesek. Az előadások az esteli órákban kezdődnek, mikor minden munka szünetel már. — Vasárnap egész nap vannak felolvasások.

S a nép oly buzgón látogatja a tanodát mint hajdan az egyházat. S a jövő kor Aragoi, Humboldtjai, Laplaceai, Litrowjai, Olmstedei, Newtonai, Besselei, Liebigjei, Franklinjai, Jedlikei, Tarczyjai, Margói, Thánjai felolvasásai hire épen ugy összegyüjti minden ragosztályból a közönséget, mint hajdan egy pater Klinkowström remek prédikációi.

S ez nemcsak Európában és Északamerikában van ekként; a tudomány csarnokai odaférköztek már a mohammedán mecsetek, a chinai Budhatemplomok, a japáni Mirok bálvány templomai mellé s befurakodtak a keletindus brahmanok szentélye közé is.

Szomjazza már az emberiség a tudást, a valót s megittasul az ismeretek gyönyörétől.

Hanem azért a másik csillag is ragyog: az egyház.

Az ember nem csak kenyérrel él. Az

embernek szive is van, s mikor arra valami nehezedik, azt a tudomány meg nem gyógyitja.

Ha valaki vagyonát elvesztette, mit használ neki a mathesis, mit a jogtudomány, mit a pénzválságok ismerete? segélyt keres, mely azzal biztatja, hogy lesz más világ, a hol az utolsók lesznek az elsők.

A kit megcsaltak, megkeseritettek, mit használ annak a philosophia, mit a historia, hogy az mindig ugy volt? Istent keres az, a ki az ő szenvedéseiért boszut álljon, a ki azokat róla elforditsa.

A ki fél a holnaptól, a ki távollevő kedveseért remeg, mit gondol az arra, hogy a hang, a mig a legelső csillagig elér, az alatt millió év telik le, s a világaetherben akkor is csak oly óriási hang terjedhet tovább, minő egy szétpattanó planétáé: azért ő még is imádkozik, s jól esik hinnie, hogy az, a ki ott a központi napban lakik, az ő sohajtását meghallja azonnal!

A ki kórágyán kinlódva hever, mit vigasztalja azt meg az anatomia? csodától várja a javulását.

A kinek kedvesét eltemették, mit kérdezi az a chemiától, minő alkatrészekre fog ez imádott alak szétbomlani? nem adja az a

más világot semmi tudományért oda; a hol ujra találkozni remél azzal, a kit ugy szeretett.

S a kit büntudat terhe nyom, oh azt a craneologia minden csalhatatlansága sem nyugtatja meg; felvilágositva róla, hogy nem ő az oka a bünnek, hanem koponyájának idoma, melyben e bün orgonanuma túlfejlődött! embert keres az, kinek elmondja mit vétett? s a kitől megtudja, hogy van egy véghetetlen irgalom, túl a földön, a ki a férgeknek megbocsátja azt, hogy férgek voltak.

A mig az emberek idegei érezni fognak, addig mindig lesz vallás a földön. Lesz mindig egyház. Tanoda és egyház soha el nem törölheti egymást. Ki kell egészitenie egymást

A huszadik század vége felé meg volt hagyva az egyháznak az a hatalom, hogy uralkodjék a szivek fölött; — de nem a fejek fölött.

Mindenütt emancipálva volt az állam az egyház alól.

Most, az apocalypsis napjaiban ujra eljöttnek látszott az idő, melyben a pap a király fölé emelheti fejét, a midőn a császárok a zárdákba fognak menekülni, s zsákruhát öltenek a végitélettől rettegtükben.

A pápa a villámokhoz nyult: nem a vatikán mennyköveihez ugyan, hanem a távirda villanysodronyaihoz, tizennégy napi böjtöt rendelve az egész katholikus keresztyén világban.

Hasonlót tettek a keleti egyház főpapjai; s a Buddha, Bráhma, Láma, Schamán hit egyházkirályai sem maradtak hátra a szent buzgalomban. Járták a processiót, verték a dobokat, meghordozták a szent képeket; a barátok mezitláb jártak, fedetlen fővel a hivek, a dervisek keringeltek, a bonczok késekkel hasgatták bőrüket, a japán jamabusi barátok kiszurkálták saját szemeiket s példájukat ezren meg ezren követték, kik azzal akartak menekülni Isten ostora elől, hogy ne lássák azt; a nők lenyirták hajaikat, a férfiak szakállaikat; s Indiában a Brahma szekere alá, a »tirunál» kerekei alá százával veté magát a fanatizált nép, hogy az Istenkocsival gázoltassa el magát, mielőtt amaz égi szörnyeteg összezuzná.

»Térjetek meg népek, mert itt az itélet napja!«

Még a jó protestánsok is éjjel-nappal harsogtaták templomaikban a zsoltárokat: »Haragodnak nagy voltában, megindulván, Ne feddj meg uram engem.«

S a zsidó bezárta boltját és ment a zsinagógába sirni a világ elpusztulása fölött.

De hát lehet-e megitélni az érzékeny idegzetü embert, ha igy megrémült kerek e világon: mikor a természet minden élő állatja ugy érzé e rémületet.

Mikor éjszakánkint naplement után ott állt a föld felett amaz óriás csoda, melynek feje, mint egy sok karikába foglalt fényes szem ragyog a földre alá s homlokáról egyik tündöklő szivárvány ivet a másik után bocsátja ki: az égen széttáguló mozgó szivárványok ugy látszanak közeliteni a földhöz, s midőn szétfoszlanak: mintha lángoló nyilak özöne fordulna erre alá! Hah, akkor mily égretörő zaj támad a földön! A gulyák állatai megvadulva futnak szét, bömbölésükkel riasztva fel a be nem sötétülő éjt; a fókák kijönnek a tengerből a jégpartra s üvöltéseikkel hirdetik, hogy a vizek mélyén is rémület uralkodik, s a félelemtől megszelidült kajmánok odamásznak az emberi hajlékok mellé s felkusznak a királyi paloták lépcsőin: mintha védelmet könyörögnének az embertől; hát az ember maga hol keresse ilyenkor a védelmet?

Hol? A tanodákban.

A kit meg nem nyugtat a rémnapokban a hit; azt megnyutatja a tudás. Az éj min-

den órájában közöltetnek minden város és nagy község tanoda-termeiben a csillagászok tudósitásai.

S ezek mind pozitiv számitáson alapulnak; a mik csalhatlanok. A számok megszüntetnek minden kételyt.

Az üstökös és a föld össszetalálkozásánál négyféle tényező müködik össze, a miket folytonosan egybevetni a tudomány feladata.

Hogy a földdel össze nem ütközhetik; az olyan adat, a mi felől a tudósok nem is vitatkoznak; két szabadon mozgó delejes test össze nem ütközhetik; hanem kizökkentheti egymást a pályaköréből.

Ez utóbbi esélyt kiszámitani a feladat.

Először is az üstökös futásakként gyorsul, a mint a naphoz közelebb ér. De annak a kiszámitásnak a progressióját megint megrontja az a másik tény, miszerint az üstökös tömör feje mentül közelebb jut a naphoz, annál többet veszit tömörségéből, farka annál többet nyer kiterjedésében, a mi viszont röptét lassitja. Ez hát a második tényező.

A harmadik lesz a föld vonzereje, mely az üstökös irányára és gyorsaságára ismét növekedő progressióban hat be.

Negyedik erő aztán a delejesség, mely ismét bizonyos ponton elkezdődve, megfordi-

ditott progressióban áll ellent az üstökös rohamának.

E négyszeres erő hatványai ismeretesek; a bekövetkezendő tüneményeket megmondják a számok és a vonalak.

Egy nagy baj történhetnék a földdel. Ez az volna, ha az üstökös az ázsiai oldala felől suhanna el mellette. (Az, hogy a föld az üstökös farkába belejut, semmi változást nem tesz, a mnlt században is ment azon keresztül kétszer.) Hanem az emlitett esélyben az lenne az igen nagy baj, hogy a föld tengelyét még jobban elhajlitaná az ekkliptika felé; s ekkor nem hogy jobb nyár és jobb tél várakoznék a földre; sőt inkább a jégvidék egész Európát lefoglalná, az adriai tenger befagyna minden évben, a mérsékelt égövek csaknem végkép megszünnének; mig ellenkezőleg nyáron az éjsark minden jege elolvadna rendesen, s hogy abból azután milyen özönvizek támadnának? azt el sem lehet képzelni.

Azonban hát nem fog az megtörténni.

Az üstökös felvett pályavonala ugy vonula föld felé, hogy mikor annak legnagyobb közelében lesz, az Algol és Alamák csillagok között fog állani a fejével, julius 6-án a párisi órák szerint este 8 órakor. Itt éri el a föld delejének legszélső hatáskörét. A föld

delejpólusa nem esik össze a valódi tengelylyel; az északamerikai Melville-sziget és Calkburn közé esik a 70-ik fokig eltérve. Az üstökös-pálya tehát Amerika felé fog félrehajlani s a föld-tengely zökkenése az ekkliptikához függélyes irány felé várható.

A midőn azonban a csillagászok mindezt pontosan kiszámitották, akkor jöttek rá, hogy már most egy ötödik tényező is fog e számitásba beleelegyedni: a hold.

A föld hű drabantja épen akkor lesz utolsó negyedében s az üstökösnek a föld és a hold között keresztül kell menni.

Phranza György, bizanczi tudós 1454-ben jegyzette fel egy ilyen átvonulását egy üstökösnek a föld és hold között.

Ha a föld deleje e közben az üstökösnek egy erős taszitó lökést ad, akkor annak a mi holdunkkal kell találkoznia, még pedig szemközt.

S minthogy a holdnak nincs oly erős delejes kisugárzása, mint a földnek; ellenben vonzereje annak is van; észlelhető lesz a földrül »in anima vili« az a kisérlet, hogy mi következik két égi test összeütközéséből?

Azokra nézve, a kik a tanodákat látogatták, isteni gyönyör volt az üstökös közeledésének minden szakasza. Valami tulvilági borzadály, valami égbeemelő ihlet az, mely ily

nagy csillagnak ily közelben szemléletéből támad. Egy uj láz neme szállta meg az embereket; hasonló a holdkórsághoz: a sideratio, a csillagbefolyás izgalmából támadt az; mely látnokká, tulérzékenynyé tette a fogékonyabb kedélyeket; mig az izgatott tömegekben járványnyá szaporitá a megőrülés esélyeit.

Julius 5-kén már oly közeljött az üstökös a földhöz, hogy az éjjel csaknem oly világos volt, mint a nappal. Az üstökös önfénye s az uszályáról visszavert napsugarak okozták e fényt.

Ezen az éjszakán sem ember sem állat nem aludt a földtekén.

A légben milliói a madaraknak és denevéreknek röpkednek összekeverült csoportokban.

Az államszövetség igazgatósága ezen a napon jónak látá figyelmeztetni a tanodák hallgatóit, hogy az égi csoda bámulatában az aratási munkát végezni el ne feledjék; mert ha a tulérett gabona kihull, akkor az a baj csakugyan érheti a földlakókat, hogy éhezni fognak.

És valóban voltak bátor emberek, kik a végitélet napján neki merték vetni a kaszát az érett kalásznak s elkezdtek aratni a jövendő számára! Aratni a böjt nagy napján.

„Istentelenek! kiálták a vak hit apostolai; ti dolgoztok a végitélet napján, mikor a földre kellene borulnotok, a rátok gázoló angyal lábai alá! Miattatok kell elveszni a földnek. Ti miattatok, kik a tudást állitottátok a hit helyébe; a mindenség eszméjét a Jehova oltára fölé; kik szolgátokká tettétek a villámot, hogy irjatok vele, szolgává a napsugárt, hogy azt emberarczok alkotására kényszeritsétek; kik megmértétek a távolságot a föld és az égközött, s elpereltétek azt a szentektől és idvezültektől; kik föltaláltátok a repülés tiltott mesterségét; ha akart volna szárnyat adni isten az embernek, teremtette volna őt eként; ti erőszakkal emeltétek magatokat a föld felé. Sirjatok! Kevélységtekért tüz által vész el a föld!

És a fanatizált nép kiverte az aratókat a szántóföldekből.

A kiszámitás szerint julius 6-án kellett legközelebb jutni az üstökösnek a földtekéhez.

A csillag magva legfényesebb délben is látható volt az égen; fényfarka megfosztá az eget kék szinétől; valami opál fényben állt az egész égbolt.

Ily közelből a spectroscopok minden alkatrészét elárulták az üstökösnek s a polaris-

cop kimutatta„ mi benne az önfény, mi a viszfény?

E nap estéjén azonban az addig kiszámitottnál nagyobb gyorsasággal közelitett az üstökös a nyugoti láthatár felé. — Fénygömbjének nagysága ekkor haladta meg a hold átmérőjét.

Este felé az európai szemlélők látköréből letünt.

De még azért Európában senki sem énekelt »Hosannát.« A féltudós nép azt suttogá, hogy az üstökös Amerikában fog leesni s az ránk nézve csak olyan nagy baj lesz.

Az esti órák aztán meghozták a magyarázatát e tüneménynek.

Az alkonyégen pompás aurora borealis lobogott fel.

Az északfény, embertől még soha nem látott pompában ünneplé a földcsillag önvédelmének napját.

A sárga és piros sugárküllők; megszakgatva fekete sugaraktól, oly magasra lövelltek föl s oly gyors lobogással, hogy az északfénynek e kitörését a föld déli oldalán Braziliában is magasan látták a láthatár fölött: s e közben valami sajátszerü zaj hallatszott a légben, mintha selyem kelmét morzsolnának

össze, vagy szélfujta papir lap rezegne. Ez az északfény hangja.

És a mint a delejes kitörés rózsaszin-sugár kévéi nyomultak fel az égnek, ime a vele szemközt álló üstökös uszályának minden alsó ága elkezdett épen oly gyorsan visszafelé görbülni, a két szélső beleolvadt a középsőbe, mintha a szél fúná.

A föld tudatja, hogy él!

A föld elveri magáról megtámadóját. Van neki hatalma hozzá.

A tanodának igaza lett. A üstökös feje jul. 6-án az Algol csillagot takarta el.

Már azt Európában nem látták.

Fenn az égen, a ragyogó északfény lobogványa közepett repültek myriadjai a légjáróknak. — Azok touristákat szállitottak, kik látni akarták az üstökös további viselt dolgait.

De azt ugyan nem érték utól.

A hold.

Az európai népek figyelme a nyugoti láthatár felé volt fordulva: mely alatt az üstökös feje eltünt; egy óra alatt százötvenezer mérföldet átfutó sebességgel: fényuszályát épen oly gyorsasággal vonta maga után; mely gyorsaság tiz órakor egyszerre félbeszakadt s a lángfark azontul csak perczenkint tiz mérföldnyi gyorsasággal haladt tovább, megtartva azt a félrehajlását, melyet a föld delejes kitérése kényszeritett rá.

A csillagdák ez éjen át a közönség által ostromolva voltak; a tanodák telve hallgatókkal, a templomok nyitva; a nép futott a templomba imádkozni, énekelni, onnan a tanodába, megtudni, hogy mit mondanak a tudósok? megint ki a szabad ég alá bámulni, szörnyedezni. A templomban azt mondták

neki: »térj meg, gyónj meg, keresztelkedjél meg, circumcisiot tégy, áldozz, korbácsold magad, mert utólszor látod az eget!« a tanodában azt mondták neki: »gyönyörködjél, okulj, tanulj, mert azt soha nem látja többé ember, a mit most láthatsz;« a piaczon aztán azt mondták: »igyunk, dobzódjunk, hisz ugy is elveszünk.« Ki megfogadta az egyiket, ki a másikat, ki a harmadikat, ki meg valamennyit.

Tiz órára meghozta a tenger alatti távirdahuzal a new-yorki csillagda tudósitását Európába a történtek felől.

Az üstökös tekéje a delejes eltaszitás által félretolva, ötvenkétezer mérföldnyi távol ban haladt el a föld mellett, észak-keletről délnyugatnak tartva.

A hold, mely akkor épen utolsó negyedében állt, nyugatról keletnek tartó, a föld forgását követő pályáján éles szögletben találkozott össze az üstökös tekéjével.

A hold két polusán ugyanakkor gyönge fénykisugárzás mutatkozott: delejfény; de az nem volt elég erős, hogy ellensulyul szolgáljon a két találkozó tömeg kölcsönös vonzerejének.

Ötven másodperczczel az összetalálkozás előtt az üstökös fejének szivárvány-udvarai

látható sebességgel kezdtek szétbomladozni, s a mint küllőkre szakadoztak, ezek a hold felé látszottak tartani, perczenkint növekedő fényburkolatot képezve körülötte.

Husz másodperczczel az előtt, hogy a két égi test fénytányérjának szélei egymást láttanilag érintették volna; a hold felszinén nevezetes változás ment végbe. A megvilágitott karéj égyik legfényesebb körhegyének a Keplernek közepét alkotó kráter eltünt, mintha egyszerre be lett volna töltve: a többi körhegyek és gömbölyü üregek szinte e tüneményt mutatták.

A közelitő üstökösnek a tányérja pedig e pillanatokban egyik udvarát a másik után veté le magáról; mig a hold annál nagyobb gőzkörbe lett boritva. Az üstökös teste után a fényuszály közepett képződött sötét ür pedig egyre tágult és hosszabbodott, ugy hogy a találkozás előtti perczekben már az uszály külön volt válva a fénygömbtől, s mint az 1811-iki üstökös fényfarka, csak a távolból követte vezető gömbjét. (Ennek is teljesen kifejlett fénytekéje volt már.)

A találkozás nem volt tökéletes. Csak láttani értelemben volt központi. Az üstökös mögötte vonult el a holdnak, s a hold ez idő alatt mint egy sötét tábla árnyékolá be az

üstökös egy részét. Azon perczek alatt, a mig az üstökös világító fénymagvát takarta a hold, a holdkarimát körülfogó fénysugarak bizonyiták, hogy az üstökösnek saját, intensiv világa is van. A holdnak egész gömbje sötétnek látszott a mögötte álló világitásban, még a megvilágitott gerezdje is.

Negyven másodperczig tartott ez átvonulása a két égi testnek egymás mellett. A mint az üstökös ismét elhagyta a hold karimáját, egészen meg volt fosztva »haló«-itól; a hold mint tömörebb test, magához vonta azokat s gőzkört alkotott belőle magának, mi eddig neki nem volt.

E nyeremény után tehát lesz a holdnak levegője is, felhője is, vize is, és aztán tenyészete — és végre lakói.

És még mást is nyert a hold e találkozásból: gyorsabb forgást.

A mint a Keplert keresték rajta, mely eddig a délnyugati körnegyed közepén állt, már az akkor eltünt onnan s egy ismeretlen, még soha nem látott része a holdnak jött elő a világitott gerezd szélén. A hold gyorsabban kezd forogni s mindkét oldalát megmutatja ezentul a földlakóknak.

Ha megmutatja! De a nagy égi tömeg egyuttal más irányt is kölcsönzött neki tul-

nyomó vonzerejével. Az üstökös gyors rohanásában magával rántotta a holdat, s mig önmaga ketfelé szakadt s hátrahagyott uszálya egy gömbnélküli loborként, mint léttelen ködtömeg folytatta rendes pályáját, addig a tőle elszakadt gömb a föld drabantjának futását megváltoztatva, ragadni látszott azt magával megzavart rohamában.

«Most már vége a világnak!« orditának az itéletnapi fanatikusok. Az üstökös letaszitotta a hodat az égről, s most a hold fog ráesni a földre! Annak azután mindegy, akár hol éri; az keresztül fogja törni ezt a vékony földkérget s arra azután darabokba hull az egész föld, a belsejéből kirohanó tüz szétröpiti morzsáit a világba. Ám lássák a tudósok, ha elvitatták tőlünk a mennyországot; a pokol megmaradt: azt magunkkal hordjuk.«

»De vége a holdvilágos költészetnek!« sopánkodtak az érzelgők. Az üstökös magával vonszólja haldunkat tán a napig és soha többé holdvilágot nem lát a föld, örökké setét lesz az éjszaka.«

S voltak a közvetlen közel időnek jelenségei, a mik hol az egyik, hol a másik rémlátásnak adtak alapot.

Földrengések a föld minden részén hir-

dették a találkozás okozta rázkodást; minden tüzhányó iszonyu kitörésekkel üdvözlé e nagy napot, s voltak bizony részletes világelpusztulások, itéletnapok egyes részein a földtekének; uj szigetek merültek fel, régiek elsülyedtek rögtön: vulcáni tájakon fekvő városok romokba dültek, s a tenger szokatlan dagálya elboritá a mélyebben fekvő partvidékeket, különösen az északi sark alatti langy tenger oly magasra emelkedett, hogy hullámaival keresztül csapott az egész jégzónán, s kitört a lapponiai, szibériai s északamerikai lapályokra, mig ugyanekkor a déli félöv tengerei az ellenkező tüneményt mutatták; a hol egymás mellett fekvő szigeteket rögtön támadó zátonyok kötöttek össze.

Hanem azért a föld egészben nem pusztult el, sem az emberi nem róla nem törültetett le.

Majd meg a költők félelme látszott igazolva lenni. A hold, melynek a kataklyzma éjszakáján éjfél után kellett volna feljönni, ezuttal kimaradt. Reggelig vártak a fényes sarlóra az égen: nem jött fel.

Hanem azért a hold sem veszett el a földtől.

Most már csak az ausztráliai csillagászok tudósithattak felőle.

Julius hetedikén óráról órára jelezve ész-

revételeiket, azt fedezték föl, hogy a mig az üstökös haladása a nap körüli ellipsi vonalán számtani arányban növekszik, a holdé mértani arányban fogy s amazétól folyvást hajlottabb eltérést mutat, mely elváló vonal délután négy óráig, a midőn az üstökös már két millió mérföldnyire távozott el a holdtól s arra nézve minden vonzereje megszünt, tökéletesen kivehetővé teszi a hold uj pályafutását a föld körül.

Megmarad az a föld hü kisérőjének továbbra is: csakhogy jövőben hosszudad ellipsisben fogja az körülfutni s ezentul — nyugaton fog felkelni, mint az Uranus holdjai.

Julius hetedikén este a nyugati láthatáron jelent meg egy féllencse nagyságu homályos égi fény. Az volt a hold. Ötszázezer mérföldnyi távolban a földtől.

Olyanforma látvány, mint mikor a holdat a megforditott távcsövön keresztül nézzük s abban az a melancholicus távolba sülyed előlünk. Világitása alig volt hatszorta nagyobb, mint az esthajnal csillagé.

Ámde érdekes látvány volt ez a csillagászokra nézve, kiknek távcsövei kiegyenliték a meghosszabbult távolságot.

Először is a hold már ekkor az egész tulsó oldalával volt a föld felé fordulva, me-

lyet még soha sem mutatott meg a földlakóknak.

Másodszor kitünt az általa eddig leirt utból, hogy az egy nagyon megnyult ellipsist fog képezni, melynek »kis tüzpontja« a föld.

Harmadszor az is kiszámitható volt, hogy e sokszorta megnyult pályán oly sebességgel halad a hold, hogy körfutását épen ugy bevégzi ezután is huszonnyolcz nap alatt, miként ez előtt.

És már ez uj tünemény figyelemmel kisérésének hatodik napján az is ki volt számitva, hogy a hold által leirt ellipsis hegyes tojásdad alakot képez, melynek átellenes vége a föld körül fog futni s ez által a holdat a »kis centrumát« képező földhöz mintegy ötezer mérföldnyi közelbe hozandja.

A hatodik napon már valóban olyan nagynak látszott a visszatérő hold, minő az előtt szokott lenni s azontul egyre növekedő alakban tünt fel. A földtávolban volt a holdujság, tehát a földközelben a holdtölte.

Mentül jobban közeledett ez időpont, annál nagyobbnak tünt fel a kisérő égi test. Már a holdtöltet megelőző napon olyan volt az, mikor feljött a láthatáron, mintha egy égő tüzhegy, egy aranyból öntött Atlas emelné ki ragyogó kupoláját. És most már nem látszott

oly sima tányér-alakunak a hold; tökéletes gömb alakja volt: légkörrel birt már, mely széleit homályba burkolta s egész gömbje körül fénylő, elmosódott réteget képezett.

Mikor a megnagyobbult égi test ily fenséges pompájában látszott végig hömpölygeni az égen, puszta szemmel is nagyobbnak látható, mintha hajdan a legnagyobb refractorokban; a tudatlanság, a vakhit csőcseléke még egyszer rákezdé a jajüvöltést: a hold leesik az égről! rázuhan a födre; de már a vak lármát nem segitettek az egyházak szaporitani. A templomokban is sietett minden pap maga felvilágositani a népet, hogy a hold csak közelebb fogja ezentul utjának egy részét a föld körül végezni, de rá nem eshetik, sem a hegyekben meg nem akadhat. Azért csak lásson minden ember a munkájához. A nagy catastrophán már keresztül estünk; de a földre még uj megpróbáltatások várhatnak, a miknek Istenben vetett bizalommal kell eléje mennünk. Imádkozzatok, de dolgozzatok is!

Igy az egyházak. A tanodák viszont a legérdekesebb ujdonságokkal tarták folyton lekötve a közönség figyelmét. A hold mindkét oldalát megmutatja már gyorsabbult forgásában. Felszine nagy változáson ment keresztül. A nyert légkör, az üstökössel való

surlódás felfokozott hőmérséket idézett rajta elő, a külburok több helyen felszakadozott rajta s hosszu hegylánczok látszottak előtörni a repedésekből: az olvadt gránit az izzó hold gyomrából előnyomul, a nagy tüzhányók teljes erővel törnek ki ismét, s ugyanakkor a jéghegyek olvadása özönvizekkel árasztja el a mélységeket. Volcáni és neptuni alakulás megy rajta végbe egyszerre.

Az astropothometria segélyével a hold egész felszinét le lehetett már irni a visszavert napsugarak után. Minden test bizonyos számát a napsugár ezredrészének veri vissza: a hó 0,783-at, a homokkő 0,237-et, a nedves televény föld csak 0,079-et, és a viz csak 0,021-et. Ez által a hold minden tájékát ki lehetett szinezni, minő földek, sziklák alkotják azt; hol alkulnak tengerek, hol usznak azokban jégszigetek? A volcánok izzását, a támadó uj hegylánczokat a leggyöngébb távcsövek is kivehetővé tették.

A hold tájképei most már nem mutatták azt a vigasztalan halott képet, melynek rajzain nincsen más szin, mint fehér és fekete: csupa fény és teljes sötétség, semmi árnyék. Most már kigömbölyité a tájakat az árnyék és viszfény, a légkör sugártörése s zöldes sötét foltokban megmutatták magukat a tengerek.

A holdtölte napján lett volna e látvány legnagyobbszerü, mert akkor állt legközelebb a hold a földhöz. Ámde ezentul minden holdtölte együtt jár a hold-elsötétüléssel. Az árnyék gúla, melyet a föld maga után vet, eddig csak néha találta hegyével a holdat, ezentul minden holdtöltekor keresztül kell annak a gúla közepén menni. S estétől reggelig tart a holdfogyatkozás.

S a hosszu hold elsötétülés alatt észlelik a föld viszfényét a holdon; mely zöld fénybe boritja a hold tájait, mikor az amerikai őserdő-lepte világrész van felé fordulva; vereses fényt áraszt reá, ha Afrika homok sivatagai világitanak felé. S e hosszu elsötétülések óráiban meglátszanak a hold sarkain azok a vékony önsugárzatu fénykoronák, melyeket saját északi és déli fénye rajzol gönczölei fölé.

E megváltozott égi testen lesz tanulmányozni valója az emberiségnek, — a mig csak ember lesz a világ on. Öt ezer mérföldnyi közelből minden phásisát uj alakulásának, mint egy nyitott könyvet, ugy fogják olvashatni.

Az uj bolygó.

Az elmult nagy veszély, a kiállt félelem; a hold uj alakulása, s aztán a beállt aratási időszak egészen feledésbe sülyeszték már a laicus nép előtt az eltünt üstököst. Elég volt azt nem látni többé az égen.

De a csillagászokat az érdekelte épen, hogy hová lett a mi szem elől eltünt. S ezt nehéz volt megtudni.

A mig az üstökös és a nap között áll a föld, addig könnyü az üstököst meglátni; de a mint a föld és a nap közé jut, eltünik az a napsugarakban.

A mely üveggel a napba lehet nézni, azon át az üstökös nem látható, s a melylyel az üstökös látható, azt nem lehet a napnak forditani. Akadtak ugyan a tudásvágynak martyrjai, kik megkisérték félig homályositott üvegeken át, a lencsére alkalmazott vékony hasadékon keresztül a nap felé tartó üstököst keresni s e buvárlatban gyógyithat-

lan ophthalmiát, fekete hályogot szereztek maguknak; ezek kivivták azt, hogy az üstökös irányáról tudtak értesitést adni a tudományos világnak, hanem a Venuspályán tul megszünt minden lehetőség az üstököst feltalálhatni másként, mint majdan egy fekete tömeg alakjában, ha az a nap tányérja elé keräl; a midőn azután kétségtelen lesz, hogy a napba beleesik s igy egyikét fogja okozni a legnagyobbszerü napfoltoknak.

Azonban a fekete pont megjelenésére hasztalan vártak. Az üstökös nem hullott bele egyenesen a napba.

Ha nem hullott bele, akkor vissza kell neki ismét jönni; még pedig épen oly gyorsasággal, mint a minővel távozott.

A csillagászok számitása azonban ezuttal nem teljesült.

Elmult az egész julius hónap s az üstökös nem tért vissza.

Végre aug. 9-ikén ismét megjelent a déli félgömb felől; de csak a fénytekéről letépett tüzfark maga; melynek elején valami homályos sarló idomu vezértömeg képződött azóta; (a minő az 1819-ki üstökös volt) ez is két millió mérföldnyire volt a földhöz a perigeumban. A tüzgömb maga nem jött vissza.

Ha nem jött vissza, akkor az bizonyo-

san a napot megkerülő csiga-utban rézsut esett bele a napba; s akkor ez a nap fényburkán már most nem is egy lyukat, hanem egy egész hasitást ütött.

A nap, legalább annak fényködburka 25 és fél nap alatt megfordul öntengelye körül s eként annak a nagy napfoltnak, melyet az üstökös belehullása támasztott, meg kellett jelenni augusztus közepe táján a nap szélén.

A számitás nem csalt. Valamivel később-ben ugyan, augustus 22-ikén megjelent a nap nyugoti szélén a nagy sötét folt, mely három napi folytonos fejlődés után egy akkora üregnek mutatkozott a napot körülvevő fényburkolaton, hogy abba az egész föld nyolczvanszor elfért volna. E roppant foltot a napban feljöttekor és lementekor puszta szemmel is észre lehetett venni, mig a nagy távcsövekkel azon keresztül magáról a nap sötét testéről lehetett fényképeket felvenni s az astrophotometria segélyével a napkéreg tartalmát vizsgálat alá vonni.

Ez óriási napfolt megjelenése után azt várta az olvasott világ, hogy az időjárás rögtön zordonra fog változni, a minek volnának elfogadható indokai. Egy a föld felszinénél nyolczvanszor nagyobb terület a nap fény-

burkából ki van szakitva: annyival kevesebb jut a földnek az éltető meleg kifolyásából.

Ámde nem ugy történt. A mi hiányzik az erőszakosan támasztott rés által a fénylő burkolatból, ugyanannyival tömörebb lett az más helyeken. A nap más oldalain, mint fénylő póklábak, tündökölnek a »napfáklyák« még élesebbé rajzolódva a »napragyák« és »naphegedések« homályos pontjai és vonalai közepett.

A földön soha szebb nyár nem volt a mostaninál, melyet a legállandóbb ősz követett; maga is alig különböző a nyár szakától.

Olyan ősz, melynek nem akart vége lenni. A gyümölcsfák october elején ujra virágzottak, novemberben cseresnye, szamócza másodszor érett, s az őszi vetések kalászaikat kezdék hányni.

Az ősz még deczemberbe is átment. A leghosszabb éj napján virágos volt minden mező, árnyékban a hévmérő 15 fokot mutatott, s karácsony napján, Európában, Ázsia mérsékelt égalju vidékein széltére aratták a buzát és rozsot s a most már csaknem nappali fényü holdvilágnál folyt a learatott áldás betakaritása. — A föld kiadta az idén a jövő évre valót is.

Mindenki azt hitte, hogy a föld uj ég-

alji viszonyainak átalakulása már végre van hajtva; annyival inkább, mert a déli félteke vidékeinek esetleg épen nagyon zord nyaruk volt, a mit különben csak a délsarki jégmezők szokatlan vándorlása idézett elő. Általános volt az öröm. Ezentul évenként kétszer lesz aratás!

A csalódásnak annál keservesebbnek kellett lenni.

Az már meg volt állapitva, hogy a földhöz oly közeljárt üstökösnek a napba belé kellett esni. De mi történt vele tovább a napban?

Már a mult században ismertek egy kisérletet, melynek neve: »Leydenfrost csepje« (a felfedező után).

Ha egy 170 fokig izzóvá tüzesitett ércz csészébe vizet cseppentenek, az a vizcsepp nem repül el pára alakban, mint ha kevésbbé melegitett érczlapra esik, hanem fölötte libeg a tüzes ércz-alapnak, elkezd forogni maga körül, lapos sphaeroid alakot vesz föl és hosszasan eltánczol a tüzes lapon elpárolgás nélkül; ezt akárki megkisértheti, ha egy fehérre tüzesitett serpenyőre eczetet önt: az izzó lapon az eczetcsepp golyóalakban tánczol végig, s végre lefut róla vagy szétpattan. A csepp falai visszaverik az izzó lap kisugárzásait. A

serpenyőből kivetett csepp az izzó lapról lehullás után csekélyebb hőfokot mutat, mint a ráhullás előtt, s ha a viz helyett higanyt cseppentünk a tüzes lapra, az a sebes forgás közben megfagy az izzó serpenyőben. A vizcsepp szintén hasonló gömbalakot vesz föl, ha forró kénysavanyba töltik. S nemcsak a viz, hanem az alkohol, az aether is. A folyadék és az izzó test között megszünik minden tapadás.

Legelső volt Tatrangi Dávid, a ki azt az eszmét kimondta, hogy a napba hullott üstökösöknek a Leydenfrost-féle csepp elmélete szerint uj bolygókká kell alakulniok; a nap izzó felszinén azok körforgást kapnak, ugyanazon mechanikai erő által a a napból ismét kilöketnek: némelyik darabokra szakadva, más egy darabban, a hogy ezt a Leydenfrostféle cseppeken észlelhetni. Innen támad a sok ujanfelfedezett asteroid.

Az államszövetség igazgatótanácsának elnöke most állandóul a himmelayai csillagdában lakott: onnan kellett most kormányozni a világot.

Az 1999-ik év utolsó napja is derülten végződött. E csodákkal teljes év áldástól kisérve tért meg elődei sorába.

Következett a két-ezeredik év. A második millenium zárköve.

A kétezeredik év január első napján sürü ködre ébredt fel az egész világ, s az a köd nem volt részletes, helyhez kötött: az egész földre kiterjedt az.

A himmelayai csillagda arról tudósitott, hogy a rögtön támadt köd még a Dhawalagiri magaslatán felül is kiszámithatlan magasságig terjed. A légjárók, egész a járhatatlan rétegekig emelkedve, sem találják a ködburkolatnak szélét. Csillagot nem lehet látni az égen.

De még a napot sem ugy, mint napot. Mint saját magának rémképe, mint egy fénytelen fehér tányér, egy nappali hold, jár az reggeltől estelig az égen; s az egyenlitő alatt épen ugy, mint a mérsékelt földövek alatt.

A föld egy vándor világköd-testbe jutott bele, minőt már 1783. hat hétig hordozott magával, azt nem taszithatta el magától, mert a meteor-ködnek nincs deleje. Ez körülfogja most a földet s nem enged napot sütni rá.

Ez a köd száraz, nedvtelen: felhővé nem idomul soha s éjjel világit, a tudósok »meteor-por«-nak nevezik azt.

Ezt meghozta a föld számára a hideget.

A hévmérő egyszerre alásülyedt, s január hatodikán azt a hirt hozták a lapok, hogy az

adriai tenger befagyott, miként ember emlékezetére csak kétszer: 1234-ben és 1709-ben. A légsulymérő a legalsó fokok között járt folyvást, de azért se zivatar, se szél, se eső nem mutatkozott semmi részén a földnek.

A sürü köd miatt, mely a tengereket is ellepte, a hajózásnak is szünetelni kellett, maga a légjárókkal közlekedés meg volt zavarva, azoknak a hajósai nem tájékozhatták magukat a ködben s ha a delejtühöz folyamodtak, az meg épen félrevezette őket. A föld delejsarka ki volt mozditva eddigi helyéből s az igazi tengely és delejes tengely között olyan különbség támadt, mely egészen uj felvevéseket kivánt, hogy a delejtünek ismét hasznát lehessen venni helymeghatározásra.

A köd még az aequator alatt is keresztültörhetlen gát volt a napsugarak előtt.

Napsugár nélkül pedig nem támad felhő.

Tompa, egyforma, mozdulatlan volt a lég; szellő sem járta azt; hó nem szállingott, eső nem hullott. Igy mult el az északi féltekére nézve a tél. S a déli féltekén sem volt ugyanekkor nyár.

Az időjósok a biztosan bekövetkező napéjegyeni viharoktól várták a köd szétoszlását. Eljött a martius hó is; a köd nem oszlott el; s a szokott böjti szelek elmaradtak.

A föld ugy ki volt száradva mindenütt a tartós aszály miatt, hogy nem lehetett szántani, s az erőszakosan földbetett mag nem csirázott ki. A hol az esőcsináló készüléket alkalmazták, ott kizöldült ugyan a vetés; de hogy soha nem érte igazi napsugár, oly pállott satnya növényzete lett, meglepve később rozsdától, üszögtől, hogy az aratást előre kárbaveszettnek lehetett tartani.

A tavasz rideg volt és áldástalan. A gyümölcsfák minden virága meddő maradt.

Nubia és Bhiledulgherid összes datolyapálma-ligetei gyümölcstelenül maradtak ez évben; az édes szilvafürtök helyett, mik máskor öt millió ember kenyerét képezték, megjelentek a pálmafák tövében azok a csoportokban növő gombák, miket a beduinok »kemmá«-nak neveznek, előjövésük inséges esztendőt jelent; a nép azokat szedi fel tápszerül, eszi nyersen s aszalja eltevésre. Ez is ingyen kenyér. A sors ugy tesz az emberrel, mint az elitélt rabbal. Nem öli meg, csak sovány tápra fogja.

A köd állandóul megmaradt még a junius, julius hónapokban is. — S a kik a nyári napsugarak tűző hevétől várták annak eloszlását, kétségbeeshettek. — Az egyenlitő

alatt mindig függőleg tüz le a napsugár és a ködburok ott is csak állandó maradt.

Hasztalan volt előle bárhova utazni: a köd mindenütt ott volt.

Eljött az ősz is. Gyümölcstelen, örömtelen ősz. Szüret sehol. A szőlőnek minden szeme lepörgött, a burgonya elfonynyadt, a kenyérfa gyümölcse éretlenül lehullott, a borassuspálma, tizenötmillió ember tápadó dajkája máskor, mostohája lett ugyanennyinek ez évben. Brazilia óriásfái, a páradiók, egy-egy fa egy család eltartója, most mind férges gyümölcsöt hullattak, nem volt abban más, mint hamu.

És az örökké tartó köd elfeküdte az emberi kedélyt leginkább. Hasztalan várni nappal a napra, éjjel a csillagra az égen; hasztalan epedni esőért, harmatért; hasztalan lihegni az üditő szellő után, egy csattogó villámló zivatar után: mind fogva tartja azokat a köd, a lomha nehéz köd.

Az egész emberiség sirva kiáltott a többé nem látható égre föl annak urához.

»Hallgass meg még egyszer! láss meg ujra minket! Férgeidet! Ne takard el büneinket ezzel a szörnyü szemfedéllel! Jöjj ránk haragoddal; hozd villámaidat, menydörgő szavaddal mondj itéletet ránk, önts

ránk özönvizet az égből, rázd meg alattunk a földet, hasogasd meg az egeket, küldj csillaghullást, világromlást reánk. csak e rettenetes ködöt vidd el rólunk.«

Most azután felülkerült a papság hatalma. Megtölt az egyház bünbánó néppel s a mit a pap prédikált, azt most már maga is komolyan hitte.

»Ime oly kevélyek voltunk! Azt hittük, minden hatalmat kivettünk már az Isten kezéből s ime az ur küldött reánk, mikor legbüszkébben ujjongtunk — egy semmit — egy ködöt: s ebben a semmiben semmivé lesz minden emberi hatalmunk. Egy élő temetővé lett az egész föld. Sirjatok, élő halottjai egy halott planétának!«

S az emberek sirtak.

És akkor, a midőn a »hit« maga elveszté a »hitét« — a tudomány nem veszté el a magáét. S ekkor mutatta ki az embernagyság magát Istentől kölcsön nyert teljes hatalmában.

A kiket a lélekerő és alapos ismeret a világ vezéreivé tett, két feladatot láttak maguk előtt: az egyik volt: az összes emberiséget megmenteni az éhhaláltól, a másik: visszaadni neki a bizalmat, a jöven-

dő iránti reményt, a lélek erejét, a munkakedvet.

Az államok szövetsége előre kidolgozott terv szerint járt el először is a tápszerek kiosztásánál.

Ezernégyszáz millió szájnak naponkinti táplálékáról gondoskodni! olyankor, midőn egy évig az Izisemlők mindegyike kiapadt!

Igaz, hogy az összes emberiséget magába foglaló ezen számból sokat lerónak a szigetlakók, a tengerpartok népei, kiket eltart a tenger halaival, csigáival; — a nomád népeknek, kik Ázsia északi vidékét lakják, nem kell segitség; azokat legelő nyájaik táplálták minden időben. A nyershus evőket, az omophagokat, eddig is az erdők vadai látták el tápszerrel, a délamerikai pampasok buccanierjei nem csak maguknak, de egész Amerikának képesek fris és besózott hust szolgáltatni; de még ha minden, a jég hátán is megélni tudó néprajt leszámitunk is, fenmarad a civilisált világot alkotó legalább nyolczszáz millió ember, s abból a fehérbőrü faj maga négyszáz millió, s azután kétszáz millió olyan faj, melyet hussal nem lehet eltartani, mert inkább meghal, semhogy husevéssel vallási tilalmát megszegje; a növényevő hindu faj.

És az államok szövetsége mindannyiról gondoskodott.

Az első milleniumban is volt ilyen nagy megpróbáltatása az emberiségnek: a miről a krónikák azt jegyezték föl, hogy az emberek a földből csináltak kenyérgolyókat, s azt ették; Németországban lisztnek használták a Kieselgurt és tápszerül használták a kék márga özönviz előtti csigarészekkel jóllakott rétegeit; mig másutt borzasztóbb tápszerekhez folyamodtak s az istenfélő Európa közepett mészárszékek voltak felállitva — emberhusnak!

Nem! a második millenium nagy gyászesztendejében nem ette meg az ember sem az alatta levő földet, sem a mellette levő Istenképét. Az államok szövetsége gondoskodott róla, hogy a bőség éveiben összegyüjtött raktárait megnyitva, biztositsa az egész emberiséget arról, hogy van még elég tápszer a földön az éhhaláltól megóvni az összes emberi nemet egy egész évig.

»De mi lesz egy év után!« üvöltött a hamvazott fejü fanatismus, mely nem akarta a kétségbeesés szövevényeiből kibocsátani a megfogott kis lelkeket. »E ködnek vége nem lesz soha!«

»Vége lesz! mondának a tudomány apos-

tolai. Azt is megmondák, hogyan lesz vége és mikor?

Az bizonyos már, hogy ez a nagy köd nem más, mind egy vándor bolygó, mely a világ-elem legkezdetlegesebb atomjaiból áll; a föld azzal került össze s azt viszi magával Ez a balsors többször is eljöhet rá. De mindannyiszor van rá nézve szabadulás e veszélyből; még pedig két bizonyos napon. Vagy augusztus 12-ike és 13-ika között, vagy november 12-ikén. E napokban találkozik összse a föld azon meteor rajjal, melyet futó csillagok alakjában látunk e napok éjein megjelenni az égen. Az ismét egy másik világ elem, melynek szétvált darabjai már mázsányi tömegeket képeznek. Ez a másik világtestraj el fogja seperni a földről a meteorködöt, mint a felhőt a vihar. A Lőrinczéji csillaghullás ez évben csekély volt, az nem birt vele; hanem a november 12-iki csillaghullás nagyszerü lesz; mert ez azon meteorrajnak a találkozása a földdel, melynek minden 11-ik évben a legsürübb központján megy keresztül a föld, a mióta csak csillagászok észlelik az ég tüneményeit.

Ilyen 11-ik évforduló esik a 2000-ik évre. November tizenharmadikán reggel vége lesz a ködnek, tisztán fog sütni a nap; azután

bekövetkeznek az őszi esők és áldott időjárás lesz. Azért minden szántóvető lásson az őszi mezei munkához, szántsa, törje a rögöt, a hol lehet, az aszálytól; és legyen készen, hogy novemberben kipótolja az elkésett munkát!

És ugy történt, a hogy megjósolák.

A november 12-iki meteorraj, melynek jöttét epedő kiváncsisággal várta e földön minden értelmes ember; e nap éjszakáján valódi csillagesővel boritá el az eget, s mikor éjfél után a ragyogó mennyei tüzjáték szünetet tartott: ime ott ragyogott a föld felett a szép csillagos ég.

Oh te imádatra méltó csillagos ég! Te Istennel tele mennyboltozat! Milyen jó nekünk azt tudnunk, hogy élve is hozzád tartozunk már; hogy a mi földön élünk, az is a te csillagod! Oh milyen nagy kárhozat volna az, ha ez a csillag maga el volna temetve benned s nem járhatnánk a te fenséges titkaid országában többé.

»Hosanna!«

A physica nem engedi, hogy oly gyönge hang, minő az emberiség összes kiáltása volna, a ritka világaetheren át elterjedjen a közel csillagokig; de »ezt az egy« hosannakiáltást még is meg kell engednie, hogy elhatoljon szét

tejut napkoszorujáig, a ködcsillagokig, a középponti napig. Az ember ujra visszakapta az eget!

És másnap reggel visszakapta a napot.

Hogy üdvözölte a tisztán felragyogó sugárt, ember, mezők és erdők állata: vad madár! Ember sirt, örült, madár énekelt, repkedett, a barmok tánczoltak, a vizek szörnyei kijöttek a partra ugrándozni, s a viz szinén szökdelltek a halak, a kigyó fölébredt téli álmából s rétessé kunkorodva feküdt el a füben, s a légben zümmögött a felébredt bogárraj.

Egy földfordulásig örülhetett minden élő az élőnapnak.

Elismerék, hogy ő is egy része az istenségnek!

Azután beborult mindenütt az ég, sietős dolga volt: megöntözni a földet. Az egy évig várt eső megérkezett.

S e tartós áldó esőszak alatt még egy nagy ujdonsága volt az égnek a föld számára.

A hogy Tatrangi Dávid előre megjövendölé: a hosszu ködszak alatt nagy esemény ment végbe az égen. A földnek uj testvére lett. A napnak fia született. A napba hullott üstökös, Leydenfrost elmélete szerint sphaeroidál alakban löketett vissza az izzó naptábla

által, mely meleg kisugárzásával visszataszit magától minden érintkezést. Az uj planéta a földhöz öt millió mérföldnyi közelben kezdé meg körfutását a naprendszer bolygói között a földpályán belül.

Az uj planéta valódi átmérője pedig 0,780 része a föld átmérőjének, tehát 1350 mérföld: másfélszerte nagyobb a Marsnál; fénye erősen intensiv vörös; alakja benyonyomott teke: sürüsége 0.645 a földéhez képest; a nap körüli pályáját az eddigi gyorsaságából kiszámitva mintegy 250 nap alatt futja meg; s öntengelye körül 24 óra 17 percz alatt fordul meg: polusainak belapulása $^1/_{24}$-ét képezi az egyenlitői fél átmérőnek.

Ez uj planétának e földön ezt a nevet adták: »Pax.«

És ezzel végződött a második millenium.

(Vége.)

M. N. MÚZEUM KÖNYVTÁRA

TARTALOM.

	Lap
A második millenium vége	3
Az emberevők	23
A himmelayai csillagda	43
Harcz az égi testek között	65
Harcz a földi csillagok között	89
A hold	103
Az uj bolygó	114

A M. N. MÚZEUM
KÖNYV-
TÁRA

Az Athenaeum könyvkiadó-hivatalában

Pesten, (barátok-tere Athenaeum-épület)

s általa Magyarország minden könyvkereskedésében kapható:

Losárdi Zsuzsánna. Költői elbeszélés hat énekben. — Epizód a Rákóczi-korból. . . . . 1 frt.

MOLIÉRE **vigjátékai.** III. kötet. Tartalom: A Mizantrop. — A tudós nők. Forditották Szász Károly és Arany László. 1 frt.

— IV. kötet, három külön füzetben. Tartalom: A férjek iskolája. — A nők iskolája. — A nők iskolájának birálata. — Forditotta Szász Károly. Ára egy-egy füzetnek . . . . . 40 kr.

— V-dik kötet, három külön füzetben. — Tartalom: A póruljárt negédesek.— Sganarella,vagy: Azt hiszi, hogy meg van csalva. — Kénytelen házasság. Forditotta Szász Károly. Ára egy-egy füzetnek. . . . . 40 kr.

Magyar-orosz népdalok. Forditotta FINCICKY Mihály. . 1 frt.

Magyar népköltési gyüjtemény. Uj folyam. Szerkesztik és kiadják ARANY László és GYULAI Pál. Két kötet . 6 frt.

A Nibelungok. Forditotta és bevezette SZÁSZ Károly . . 2 frt.
Diszkötésben . . . . . 2 frt 80 kr.

PÁKH Albert. **Humoros életképei.** Előszóval Gyulai Páltól 2 frt.

Tiz kép, hazánk társadalmi életének megannyi elmés, eleven és hü korrajza. Pákh Albert humora nem szorul ajánlásra s a tartalom változatosságának némi mutatójául elegendőnek tartjuk egyszerüen ide iktatni az egyes czikkek czimeit: Egy este a debreczeni szinházban. — Egy nap egy instructor életéből. — Utazás Debreczenben. — Egy városi irnok szerelme. — A sipládás fia és a sipládás fiának az apja. — Fiatal óriás. — A honszerelmesek. — Magyar dolgok külföldön. — Spectabilis tanulmányok. — Hunyadi János.

RACINE **szinmüvei.** I., II. k. Ára egy-egy kötetnek külön . 40 kr.
Tartalom: I. kötet. Bajazet. Szomorujáték öt felvonásban. Forditotta s Racine életrajzával bevezette Paulay Ede. II. kötet. Phaedra. Szomorujáték öt felvonásban. Forditotta Farkas Albert.

DEGRÉ Alajos. **A számüzött leánya.** Regény . . . 1 frt 50 kr.
— **A kék vér.** Regény . . . . . 1 frt 40 kr.

DICKENS Károly (Boz.) **Két város.** Regény. Angolból forditotta D. L. és B. V. Két erős kötet . . . . . 3 frt.

Budapest, 1874. az Athenaeum nyomdájából.

10 tz. II cm. 6 Sofia

Jókai
A JÖVŐ
SZÁZAD REG
II.

Az Orök
Beke.
1.84.

III.
Az
ITÉLET
NAPJA.